

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta**

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Jana Petrdlíková

**Vzdělávání tlumočnicků mluvených a znakových jazyků v ČR
a v Rakousku**

**Spoken and Sign Language Interpreter Training in the Czech Republic and
Austria**

Praha 2016

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

Poděkování

Ráda bych poděkovala Prof. PhDr. Ivaně Čenkové CSc. za cenné připomínky při psaní této práce a za projevenou trpělivost při jejím vedení. Můj dík patří i programu Aktion, v rámci nějž mi bylo na dvouměsíčním pobytu na Univerzitě ve Štýrském Hradci umožněno nasbírat cenné informace o způsobu vzdělávání tlumočnicků mluvených a znakových jazyků v Rakousku. Z rakouských vyučujících zde děkuji především Ass.-Prof. Dr. Nadje Grbić, Mag. Karin Hofstätter a Mag. Dr.phil Eveline Schwarz, které mi umožnily aktivní účast na jejich seminářích a poskytly cenné materiály a osobní konzultace.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

.....

Podpis

Abstrakt

Diplomová práce mapuje možnosti vzdělávání tlumočnicků mluvených a znakových jazyků v České republice a v Rakousku. V teoretické části práce je nastíněna situace neslyšících v České republice a v Rakousku a vysvětleny pojmy související s komunikací neslyšících. Dále je předložen stručný přehled historie vzdělávání tlumočnicků mluvených a znakových jazyků a jsou popsány podmínky pro výkon tlumočnické profese v obou zemích. Největší prostor v teoretické části je věnován popisu jednotlivých vzdělávacích institucí pro tlumočnický mluvených i znakových jazyků, přičemž je největší důraz kladen na Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a na Institut teoretické a aplikované translatologie na Filozofické fakultě Univerzity Karla Františka ve Štýrském Hradci. V empirické části jsou představeny výsledky dotazníkového šetření zaměřeného na studium tlumočnictví na Ústavu translatologie v Praze a na Institutu pro teoretickou a aplikovanou translatologii ve Štýrském Hradci. Magisterští studenti zde hodnotili, jak dobře je studium připravuje na budoucí povolání.

Klíčová slova: vzdělávání tlumočnicků, tlumočení pro neslyšící, znakový jazyk, neslyšící, komunikace neslyšících

Abstract

The thesis focuses on possibilities of spoken and sign language interpreter training in the Czech Republic and Austria. The theoretical part describes the situation of the deaf in the Czech Republic and in Austria and explains the terms connected with communication of the deaf. Furthermore, it contains a brief overview of the history of spoken and sign language interpreter training and a description of the conditions for interpreters in both countries respectively. The most detailed chapters of the theoretical part deal with training institutions for spoken and sign language interpreters. The main focus is on the Institute of Translation studies at the Faculty of Arts of Charles University in Prague and the Department of Translation Studies at the Faculty of Arts and Humanities of University of Graz. The empirical part presents the results of a questionnaire survey conducted among Master students of the two institutes who evaluated how well the university prepares them for their future career.

Keywords: interpreter training, interpreting for the deaf, sign language, the deaf, communication of the deaf

Obsah

1. Úvod	10
1. Teoretická část	13
1.1. Úvedení do problematiky tlumočení mluvených a znakových jazyků	13
1.2. Nástin situace neslyšících v České republice	13
1.3. Některé pojmy související s komunikací neslyšících v ČR	14
1.4. Nástin situace neslyšících v Rakousku	17
1.4.1. Některé pojmy související s komunikací neslyšících v Rakousku	17
1.5. Z historie vzdělávání tlumočnicků mluvených jazyků v ČR	18
1.6. Z historie vzdělávání tlumočnicků mluvených jazyků v Rakousku	20
1.7. Vývoj tlumočení pro neslyšící v Českých zemích	21
1.8. Vývoj tlumočení pro neslyšící v Rakousku	23
1.9. Vnímání role tlumočnicka znakového jazyka	27
1.10. Podmínky pro výkon povolání tlumočnicka v České republice	28
1.10.1. Podmínky pro soudní tlumočnický	28
1.10.2. Požadavky na tlumočnický u některých organizací a evropských institucí	33
1.11. Podmínky pro výkon povolání tlumočnicka v Rakousku	35
1.12. Institute pro vzdělávání tlumočnicků mluvených jazyků v ČR	37
1.12.1. Vysoké školy	37
1.12.2. Střední školy	46
1.12.3. Tlumočnické kurzy při univerzitách	47
1.12.4. Komora soudních tlumočnicků České republiky	49
1.12.5. Jednota tlumočnicků a překladatelů	49
1.12.6. Jazykové školy	49
1.13. Institute pro vzdělávání tlumočnicků mluvených jazyků v Rakousku	51
1.13.1. Vysoké školy	51
1.13.2. Tlumočnické kurzy při univerzitách	57
1.14. Institute pro vzdělávání tlumočnicků znakových jazyků v ČR	60
1.14.1. Ústav jazyků a komunikace neslyšících, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy	60
1.14.2. Vyšší odborná škola v Hradci Králové	67
1.14.3. Certifikační vzdělávací program v České komoře tlumočnicků znakového jazyka	69
1.15. Institute pro vzdělávání tlumočnicků znakových jazyků v Rakousku	70
1.15.1. Institut teoretické a aplikované translologie, Univerzita ve Štýrském Hradci	71
1.15.2. Vzdělávání tlumočnicků znakových jazyků v Rakousku mimo vysoké školy	73
1.16. Shrnutí teoretické části	76
2. Empirická část	77

2.1.	Úvod do empirické části.....	77
2.2.	Výzkumné otázky.....	77
2.3.	Metodika výzkumu.....	78
2.3.1.	Populace	78
2.3.2.	Vytváření dotazníku	79
2.3.3.	Distribuce dotazníků a sběr dat	80
2.3.4.	Návratnost dotazníků.....	80
2.4.	Vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření.....	82
2.4.1.	Základní údaje o respondentech	83
2.4.2.	Otázky týkající se studia.....	85
2.5.	Diskuze a shrnutí dotazníkového šetření.....	112
3.	Závěr.....	114
4.	Bibliografie.....	116
5.	Seznam příloh.....	123

Seznam zkratek

AFL	Připravit, pozor, start - Přípravný kurz pro tlumočníky rakouského znakového jazyka (AchtungFertigLos)
ASNEP	Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel
ATKP	Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad (bakalářský studijní obor na FF UPOL)
ATP	Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad (navazující magisterský studijní obor na FF UPOL)
BGBI	Spolková sbírka zákonů (Bundesgesetzblatt) – v Rakousku
B/CH/S	Bosenština/chorvatština/srbština
CIUTI	Mezinárodní sdružení elitních překladatelsko-tlumočnických škol (Conférence Internationale Permanente d'Instituts Universitaires de Traducteurs et Interprètes)
CŽV	celoživotní vzdělávání
CODA	slyšící děti neslyšících rodičů (Children of Deaf Adults)
ČKTZJ	Česká komora tlumočníků znakového jazyka
ČNES	Čeština v komunikaci neslyšících (bakalářský a navazující magisterský studijní obor na FF UK)
ČZJ	český znakový jazyk
DTK	Němčina a mezikulturní komunikace – bakalářský studijní obor na ITAT (Deutsch und transkulturelle Kommunikation)
ECTS	kredit (European Credit Transfer and Accumulation System)
EMCI	Evropský kurz konferenčního tlumočení (European Masters in Conference Interpreting)
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
FF UP	Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
GESDO	odborné vzdělávání tlumočníků rakouského znakového jazyka (Fachausbildung Gebärdensprachdolmetschen)
ITAT	Institut teoretické a aplikované translatologie na univerzitě ve Štýrském Hradci (Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft)
JTP	Jednota tlumočníků a překladatelů
KAA	Katedra anglistiky a amerikanistiky na FF UPOL
KGN	Katedra germanistiky na FF UPOL
KST ČR	Komora soudních tlumočníků České republiky
MJ	mluvený jazyk
MK	Mezikulturní komunikace (bakalářský studijní obor na FF UK)
NTP	Němčina se zaměřením na tlumočení a překlad (bakalářský studijní obor na FF UPOL)
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
ÖGDV	Rakouský spolek soudních tlumočníků (Österreichischer Verband der allgemein beeideten und gerichtlich zertifizierten Dolmetscher)
ÖGS	rakouský znakový jazyk (österreichische Gebärdensprache)

ÖGSDV	Rakouský spolek tlumočnicků a překladatelů znakového jazyka (Der Österreichische Gebärdensprach-DolmetscherInnen- und -ÜbersetzerInnen-Verband)
SERRJ	Společný evropský referenční rámec pro jazyky
TK	Mezikulturní komunikace – bakalářský studijní obor na ITAT (Transkulturelle Kommunikation)
ÚJKN	Ústav jazyků a komunikace neslyšících
UPOL	Univerzita Palackého v Olomouci
USL	Universita 17. listopadu
ÚTRL	Ústav translatologie na FF UK
ZJ	znakový jazyk

Mezinárodní zkratky jazyků

AR	arabština
BS	bosenština
CS	čeština
DE	němčina
EN	angličtina
ES	španělština
FR	francouzština
HR	chorvatština
HU	maďarština
IT	italština
RU	ruština
SL	slovinština
SR	srbština
TR	turečtina

1. Úvod

Tlumočení patří k jednomu z nejstarších povolání vůbec. Jak uvádí Ivana Čeňková „Od samého vzniku lidské existence příslušníci různých etnických a jazykových skupin cítili potřebu dorozumívat se mezi sebou navzájem. Mluvené slovo bylo zpočátku jediným prostředkem jejich komunikace, písmo bylo vynalezeno teprve mnohem později.“ (Čeňková 2001, 8) Protože si však jednotlivé kmeny nerozuměly, musely využívat služeb tlumočnicků, kteří jim komunikaci zajistili.

Stejnou potřebu komunikace mají i neslyšící lidé, kteří však k dorozumívání nepoužívají mluvený, nýbrž znakový jazyk, což je přirozený prostředek jejich komunikace, který se spontánně vyvinul tam, kde bylo více neslyšících pohromadě. Je tedy zřejmé, že se jedná o přirozený jazyk, který má v různých místech světa různou podobu, a ne o nějaký mezinárodní uměle vymyšlený systém znaků, který pro neslyšící vymysleli slyšící lidé, aby jim usnadnili život. Vzhledem k tomu, že se znakové jazyky začaly vyvíjet až později než jazyky mluvené, neexistují úplně stejné historické kořeny jednotlivých znakových jazyků. Oproti angličtině, jejíž určitou formou se mluví například v Británii, v Americe a v Austrálii, máme britský znakový jazyk, americký znakový jazyk a australský znakový jazyk. Stejně tak existuje i německý a rakouský znakový jazyk.

Jednotlivé znakové jazyky sice mají určité shodné rysy, například to, že významy vyjadřují v trojrozměrném prostoru a používají k tomu určité tvary rukou a jejich vzájemné postavení a umístění v prostoru. V žádném případě však nemůžeme říci, že se jedná o jazyk mezinárodní, neboť do jeho podoby se promítají i různé kulturní odlišnosti – například znak pro dům v českém znakovém jazyce bude pravděpodobně vypadat jinak, než stejný znak v japonském znakovém jazyce.

Kvůli používání různých dorozumívacích kódů (jazyků) jsou potřební zprostředkovatelé komunikace (tlumočníci), ať už se jedná o zprostředkování komunikace mezi dvěma mluvenými jazyky, mezi jazyky znakovými či mezi mluvenými a znakovými jazyky.

Je velice pravděpodobné, že jako první se objevilo tlumočení mezi jazyky mluvenými. Hlavními oblastmi, v nichž se tlumočení uplatňovalo, byly obchod, vojenství a náboženství (Čeňková 2001, 8). O historii tlumočení pro neslyšící v Českých zemích nemáme mnoho písemných zmínek. S vysokou pravděpodobností se pro neslyšící tlumočilo už za dob Rakouska-Uherska, ale první známý text o tlumočení pro neslyšící vyšel v časopise *Obzor*

hluchoněmých pod názvem *Soudní tlumočník* 1. srpna 1923. O tlumočnických znakového jazyka se však dozvídáme hlavně z ústního vyprávění pamětníků. Historií tlumočení pro neslyšící v Českých zemích se ve své diplomové práci zabývala například Barbora Harváňková (Harváňková 2011), jejíž některá zjištění v předkládané práci uvedeme.

Tlumočení znakových jazyků zůstávalo dlouhou dobu bez zjevné pozornosti translatologů. Zdá se ale, že tento trend se začíná měnit. Tlumočení znakových jazyků do svého modelu zasazuje například Franz Pöchhacker. Tlumočení znakových jazyků podle něj spadá především do oblasti komunitního tlumočení, ale zasahuje i do oblasti konferenčního tlumočení (Pöchhacker 2000, 124), a to v souvislosti s tím, že neslyšící si více začínají uvědomovat svou kulturní sounáležitost a jsou na svůj znakový jazyk náležitě hrdí.

Aby bylo možné zajistit komunikaci mezi mluvčími jednotlivých jazyků, je potřeba mít k dispozici kvalitní tlumočníky s dobrým vzděláním. Právě vzdělávání tlumočnicků mluvených i znakových jazyků je stěžejním tématem této práce. Abychom mohli možnosti vzdělávání tlumočnicků mluvených a znakových jazyků dobře popsat a navzájem porovnat, potřebujeme určitý výchozí rámec. Do textu práce jsme tedy zařadili nejprve uvedení do problematiky tlumočení, a jelikož vycházíme z předpokladu, že čtenáři této práce zatím nemají přesnou představu o světě neslyšících, znakových jazycích a s tím související problematikou, zahrnuli jsme i kapitolu o situaci neslyšících v ČR, o legislativním zakotvení českého znakového jazyka a o vnímání role tlumočnicka znakového jazyka.

Při psaní práce jsme také využili poznatků z dvouměsíčního studijního pobytu *Institutu pro aplikovanou a teoretickou translatologii (Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft, ITAT)* při *Univerzitě Karla Františka ve Štýrském Hradci (Karl-Franzens-Universität Graz)*, kde autorka práce čerpala informace především o možnostech vzdělávání tlumočnicků rakouského znakového jazyka. Zdrojem informací přitom byly rešerše v tamní knihovně, konzultace s vyučujícími a aktivní účast na seminářích a přednáškách. V některých kapitolách tedy předložíme srovnání situace v Česku a v Rakousku, především co se týče právě vzdělávání tlumočnicků znakových jazyků. ITAT je totiž jedinečný především proto, že na rozdíl od jiných ústavů na něm lze studovat tlumočení rakouského znakového jazyka společně s tlumočením mluvených jazyků. Rakouský znakový jazyk zde tedy má stejné postavení a uznání jako jazyky mluvené. Na druhou stranu si neklademe za cíl předložit vyčerpávající srovnávací analýzu všech aspektů tlumočení jak znakových tak mluvených jazyků v České republice a v Rakousku. Místo toho chceme nabídnout širší přehled

o možnostech vzdělávání tlumočnicků mluvených a znakových jazyků, přičemž v Rakousku se zaměříme hlavně na ITAT.

V teoretické části práce také stručně nastíníme historii vzdělávání tlumočnicků a vývoj tlumočení pro neslyšící v českých zemích a v Rakousku. Dále se budeme zabývat podmínkami pro výkon povolání tlumočnicka v obou zemích a pak přejdeme k samotným institucím pro vzdělávání tlumočnicků mluvených i znakových jazyků. Z českého prostředí se zde budeme zabývat univerzitami, kde lze tlumočení studovat, přičemž jednotlivá pracoviště mezi sebou porovnáme, a přiblížíme i mimouniverzitní možnosti vzdělávání tlumočnicků mluvených i znakových jazyků. V Rakousku se z univerzit zaměříme pouze na Univerzitu ve Štýrském Hradci, protože právě na tomto pracovišti je největší potenciál inspirace pro případné otevření podobného oboru tlumočení znakového jazyka v České republice. Dále uvedeme i některé další možnosti vzdělávání tlumočnicků mluvených a znakových jazyků mimo univerzitu.

V práci použijeme i poznatky z některých diplomových prací obhájených na ITAT, které se zabývaly srovnáváním jednotlivých pracovišť pro vzdělávání tlumočnicků v německojazyčném prostředí, spokojeností studentů se studiem na ITAT, výběrem jazyků či důvody k předčasnému ukončení studia tlumočnictví rakouského znakového jazyka na ITAT.

V empirické části se zaměříme na srovnání oborů tlumočnictví na Ústavu translatologie (ÚTRL) na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (FF UK) a na Institutu pro aplikovanou a teoretickou translatologii (ITAT) ve Štýrském Hradci. K tomu budou využity elektronické dotazníky pro studenty ÚTRL a ITAT. Zde si uvědomujeme, že si klademe nelehký úkol, protože se jedná o velice rozdílný přístup k výuce především tlumočnicků znakového jazyka, neboť zde lze studovat tlumočení znakového jazyka společně s jazykem mluveným.

Výsledky našich zjištění by mohly být použity jako inspirace při vytváření nových a zlepšování stávajících vzdělávacích programů pro tlumočnický mluvených i znakových jazyků, především pak při přípravě akreditace nového oboru *Tlumočnictví/překladatelství: čeština-český znakový jazyk*, který by měl být otevřen na *Ústavu jazyků a komunikace neslyšících* (ÚJKN) při FF UK v horizontu několika let.

1. Teoretická část

1.1. Uvedení do problematiky tlumočení mluvených a znakových jazyků

V práci budeme průběžně srovnávat situaci ve vzdělávání tlumočnicků mluvených a znakových jazyků. Pro lepší orientaci v problematice nejprve nastíníme situaci českých neslyšících a představíme legislativní zakotvení znakového jazyka společně s definicemi pojmů souvisejících se znakovým jazykem a tlumočením pro neslyšící. Zaměříme se především na podrobnější popis situace v oblasti tlumočení pro neslyšící, jelikož se domníváme, že o tlumočení mluvených jazyků obecně už toho bylo v různých publikacích a diplomových pracích napsáno mnoho, a nechtěli bychom závěry opakovat.

1.2. Nástin situace neslyšících v České republice

Přesný počet neslyšících a uživatelů znakového jazyka v České republice sice není znám, ale Hrubý uvádí, že znakový jazyk používá v České republice asi 7300 osob (Hrubý, Tak kolik těch sluchově postižených u nás vlastně je 2009). Při *Sčítání lidu domů a bytů*¹ z roku 2011 uvedlo 1429 osob, že „znaková řeč“ je jejich mateřským jazykem. 5787 osob uvedlo, že „znaková řeč“ je jedním z jejich mateřských jazyků, z toho 4816 uvádí za svou mateřštinu český jazyk a „znakovou řeč“. Bohužel byl při sčítání použit nepřesný a poněkud matoucí pojem „znaková řeč“, který blíže vysvětlíme v následující kapitole. Navíc to, že někdo uvede, že „znaková řeč“ je jeho mateřským jazykem, nemusí nutně znamenat, že je člověk sluchově postižený – může to být třeba dítě neslyšících rodičů (Children of Deaf Adults, CODA). Možnost vybrat při sčítání lidu ve formuláři „znakovou řeč“ byla již v roce 2001, je tedy s podivem, že do roku 2011 tento nedostatek nebyl napraven, a lidé nemohli vybrat možnost „znakový jazyk“². Jakousi „přítěžující okolností“ je i fakt, že roku 2008 vstoupil v platnost Zákon č. 384/2008 Sb. O komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, který už pojem „znaková řeč“ neobsahuje.

¹ <https://www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu> [cit. 19. 4. 2016]

² <https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/19920911+2400013a08.docx/fba9bd28-2825-4ebd-a73b-a6b2befff863?version=1.0> [cit. 19. 4. 2016]

1.3. Některé pojmy související s komunikací neslyšících v ČR

Velice záhy po pádu komunistického režimu v Československu, bylo dne 3. května 1990 do školského zákona (Zákon č. 171/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon)) doplněno ustanovení, podle něhož se „neslyšícím a nevidomým zajišťuje právo na vzdělávání v jejich jazyce s použitím znakové řeči nebo Braillova písma“.

V roce 1998 byl po několikaletém úsilí organizací neslyšících a odborníků na znakový jazyk a vzdělávání neslyšících i přes původní značné výhrady pracovníků Ministerstva práce a sociálních věcí přijat Zákon č. 155/1998 Sb. O znakové řeči, jenž rozšířil a zpřesnil práva neslyšících na používání svého vlastního jazyka (Toráčová 2008, 36-42). Bohužel však měl zákon určité nedostatky, které se týkaly definice pojmů, zároveň zákon nezahrnoval komunikační systémy hluchoslepých osob, což byl hlavní důvod k jeho novelizaci. Členové expertní skupiny z *Asociace neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel* (ASNEP) se však domluvili se zástupci organizací pro hluchoslepy a při této příležitosti se rozhodli vylepšit i původní text, tím, že zpřesní definice znakového jazyka a nahradí výraz „znaková řeč“, což bylo dříve souhrnné označení pro znakový jazyk a znakovanou češtinu³. Největší problém s pojmem „znaková řeč“ spočíval v tom, že mnoho laiků si mohlo myslet, že do znakové řeči je možné tlumočit, tlumočit však lze pouze do českého znakového jazyka či do znakové češtiny, přičemž sluchově postižený klient by měl určit, jaký komunikační systém je pro něj nejvhodnější. Toráčová znakovou řeč připodobňuje k „evropštině“ jako souhrnnému pojmu pro jazyky používané v Evropě.

„Je to podobné, jako by existoval zákon o evropštině, která by měla zahrnovat němčinu, norštinu a maďarštinu, přičemž by se běžně stávalo, že je Norům po objednávce potvrzeno zajištěné tlumočení do evropštiny, z níž se v závěru vyklube maďarština. Právo na používání znakové řeči, stejně jako právo na používání evropštiny z uvedeného přirovnání může jen těžko zaručit konkrétnímu neslyšícímu člověku komunikaci podle jeho osobní preference.“ (Toráčová 2008)

Roku 2008 tak vešel v platnost Zákon 384/2008 Sb. O komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, který český znakový jazyk v paragrafu 4 definuje takto:

„(1) Český znakový jazyk je základním komunikačním systémem těch neslyšících osob v České republice, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace.“

³ <http://ruce.cz/clanky/505-rozhovor-s-verou-strnadovou-o-novele-komunikacniho-zakona> [cit. 18. 4. 2016]

(2) Český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.

(3) Český znakový jazyk může být využíván jako komunikační systém hluchoslepých osob v taktilní formě, která spočívá ve vnímání jeho výrazových prostředků prostřednictvím hmatu.“

V paragrafu 6 stejného zákona je pak definováno devět komunikačních systémů vycházejících z českého jazyka:

„(1) Komunikačními systémy neslyšících a hluchoslepých osob vycházejícími z českého jazyka jsou znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace mluvené češtiny, písemný záznam mluvené řeči, Lormova abeceda, daktylografika, Braillovo písmo s využitím taktilní formy, taktilní odezírání a vibrační metoda Tadoma.

(2) Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka. Znakovaná čeština v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob, které ovládají český jazyk.

(3) Prstová abeceda využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Prstová abeceda je využívána zejména k odhláskování cizích slov, odborných termínů, případně dalších pojmů. Prstová abeceda v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob.

(4) Vizualizace mluvené češtiny je zřetelná artikulace jednotlivých českých slov ústy tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného projevu osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace.

(5) Písemný záznam mluvené řeči je převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase. Pro potřeby hluchoslepých se písemný záznam provádí zvětšeným písmem nebo Braillovým písmem.

(6) Lormova abeceda je dotyková dlaňová abeceda, při které se jednotlivá písmena vyznačují pomocí ustálených pohybů a dotyků prováděných na dlani a prstech ruky příjemce sdělení.

(7) Daktylografika je vpisování velkých tiskacích písmen zpravidla do dlaně ruky příjemce sdělení.

(8) Braillovo písmo s využitím taktilní formy umožňuje zobrazovat písmena abecedy ustálenými dotyky na dvou prstech jedné ruky nebo více prstech obou rukou příjemce sdělení s využitím kódového systému Braillova písma.

(9) Taktilní odezírání je založeno na vnímání mluvené řeči pomocí odhmatávání vibrací hlasivek mluvčího.

(10) Vibrační metoda Tadoma je založena na vnímání mluvené řeči pomocí odhmatávání vibrační hlasivek, pohybů dolní čelisti, rtů a tváří mluvčího.“

Jak je vidět, v novelizovaném zákoně už se naštěstí nevyskytuje pojem „znaková řeč“. Přesto si veřejnost (včetně pracovníků státních institucí) toto slovní spojení vžila a bude pravděpodobně ještě dlouho trvat, než se naučí používat správnou terminologii. Ostatně pojem „znaková řeč“ se používal ještě dávno předtím, než vstoupil Zákon o znakové řeči v platnost, a obecně označoval ještě lingvisticky neprobádanou komunikaci neslyšících lidí⁴, zároveň byl tento pojem běžně používán i v časopisech pro sluchově postižené, mezi něž patří například *Gong*, který vychází od roku 1972. To souvisí také s tím, že český znakový jazyk byl uznán za plnohodnotný svébytný jazyk nezávislý na mluveném jazyku teprve v roce 1998. (Toráčová 2008, 36)

Jelikož existují různé komunikační systémy lidí se sluchovým postižením, je zřejmé, že jsou potřeba i různé osoby zajišťující komunikaci se slyšícími. Šebková uvádí definice tří profesí, jejichž služby mohou sluchově postižení lidé ke komunikaci se slyšícími využívat:

„**Tlumočnický znakového jazyka** používá při tlumočení český znakový jazyk, který je přirozeným jazykem s vlastní strukturou, gramatikou a pravidly a je primárním komunikačním prostředkem většiny osob s těžkou sluchovou vadou a neslyšících lidí.

Transliterátor znakového jazyka (v českém prostředí **transliterátor znakované češtiny**) používá jednotlivé znaky znakového jazyka, přidržuje se gramatiky českého většinového jazyka. Kopíruje přitom slovosled české věty, nevizualizuje však gramatické významy nesené koncovkami českých slov. Díky slovesným koncovkám rozeznáváme vztahy v české větě – pochopíme obsah sdělované výpovědi. Klient si chybějící koncovky domýšlí a do české věty doplňuje na základě své předchozí znalosti českého jazyka. Tento typ tlumočnických služeb preferují lidé nedoslýchaví nebo lidé ohluchlí (v pozdějším věku). Český znakový jazyk většinou neovládají. Používají transliterátora jako osobu, která jim ulehčí náročné odezírání řeči tím, že zviditelní česká řečená slova.

Vizualizátor mluveného jazyka zřetelně artikuluje ústy jednotlivá česká mluvená slova tak, aby zjednodušil sluchově postiženému odezírání mluvené řeči (v případě potřeby může hůře odezíratelné slovo nahradit synonymem, které je pro odezírání snadnější). Tento typ služeb využívají především lidé s lehčí sluchovou vadou a lidé ohluchlí pro účely přednášek (aj. akcí).“ (Šebková 2008, 12-13)

⁴<http://ruce.cz/clanky/188-co-je-znakovy-jazyk-znakovana-cestina> [cit. 20. 4. 2016]

Ve výčtu definic schází ještě neslyšící tlumočník, který tlumočí mezi dvěma znakovými jazyky či mezi mezinárodním znakovým systémem a některým přirozeným znakovým jazykem. Dále může být neslyšící tlumočník velice přínosný v týmech společně se slyšícími tlumočníky, a to především v situacích, kdy neslyšící klient komunikuje natolik ojedinělým způsobem, že by slyšící tlumočník nemohl své služby poskytnout v adekvátní podobě. Jedná se o případy, kdy neslyšící používá nestandardní znaky, dialekt, má omezené komunikační dovednosti apod.⁵ Neslyšící tlumočník může být přizván například k soudnímu řízení či k vyřizování různých záležitostí na úřadech.

Je zřejmé, že tlumočníci hrají v životech neslyšících zásadní roli, a proto je nutné, aby jich byl dostatečný počet. Abychom však mohli zajistit dobré služby v oblasti tlumočení jak pro slyšící tak neslyšící klienty, je třeba mít dobře vyvinutý systém vzdělávání tlumočnicků, kterému se budeme věnovat v následujících kapitolách.

1.4. Nástin situace neslyšících v Rakousku

Stejně jako v České Republice, není znám přesný počet neslyšících osob v Rakousku, odhadem se ale uvádí číslo asi 400 000 osob, které mají určitou formu sluchového postižení, z toho asi 10 000 používá rakouský znakový jazyk (österreichische Gebärdensprache, ÖGS). (Krausneker 2013, 129) Mezi uživatele rakouského znakového jazyka se ale řadí i slyšící děti neslyšících rodičů (CODA) a lidé, kteří se ÖGS naučili – například od neslyšících přátel či ve škole.

1.4.1. Některé pojmy související s komunikací neslyšících v Rakousku
Rakouský znakový jazyk byl 7. 6. 2005 uznán za plnohodnotný jazyk neslyšících. Do té doby se někdy nesprávně používal i pojem *Taubstummensprache* (jazyk hluchoněmých), který však není vhodný proto, že v sobě obsahuje pojem *taubstumm* (hluchoněmý), který vůbec není na místě. Naprostá většina neslyšících totiž neztratila funkci hlasového ústrojí, takže nejsou němí. Navíc slovo *taub* má vedle významu *hluchý* další význam – *hloupý*. Toto označení se pravděpodobně používalo z toho důvodu, že v dřívějších dobách neslyšící neměli přístup ke vzdělání v jazyce, kterému by rozuměli. Místo toho se objevovaly i tak bizarní snahy naučit neslyšící děti slyšet pomocí vytrvalého sluchového tréninku. (Hrubý 2009, 37) Mnoho neslyšících dokonce nemělo žádný plně rozvinutý mateřský jazyk, a jelikož jazyk je nástrojem

⁵<http://ruce.cz/clanky/50-neslysici-tlumocnik> [cit. 18. 4. 2016]

myšlení, nemohl se vyvíjet ani intelekt těchto jedinců. Neslyšící tak mohli působit hloupě, protože se k nim nedostaly informace v jazyce, který by dokázaly smyslově vnímat.

Dalším nesprávně používaným pojmem je *Zeichensprache*, přičemž *Zeichen* znamená znak a *Sprache* řeč či jazyk. Tento výraz ale spíš označuje dětské ukazování rukama či pantomimu nebo se může jednat o předem domluvené znaky, s jejichž pomocí spolu pod vodou komunikují potápěči.

Vedle přirozeného jazyka rakouských neslyšících – rakouského znakového jazyka – existuje stejně jako v češtině i znakovaná němčina, která se označuje buď jako *Lautsprachbegleitende Gebärden* (znaky doprovázející mluvený jazyk, zkratka LBG) nebo *gebärdetes Deutsch* (znakovaná němčina). Podobně jako v českém prostředí, znakovaná němčina najde uplatnění hlavně mezi postlingválně ohluchlými jedinci, ve vzdělávání neslyšících, především když se učí psanou formu mluveného jazyka.

Díky uznání znakového jazyka jako jediného komunikačního prostředku, který si neslyšící mohou přirozeným způsobem a bez bariér osvojit, jim je zaručeno právo na vzdělání, na účast ve společnosti a na přístup k informacím v tomto jazyce. Aby byla všechna tato práva zajištěna, je zapotřebí mít k dispozici dostatek kvalitních tlumočnicků znakového jazyka, kteří jim komunikaci zprostředkují.

1.5. Z historie vzdělávání tlumočnicků mluvených jazyků v ČR

Následující kapitola vychází přednášky Dely Serrano *Mladí vpřed a staří na svá místa*⁶, která byla přednesena v Klubu kultury překladu 4. 12. 2001 a z materiálů výstavy *Ztraceni v překladu?*, která pod vedením Stanislava Rubáše vznikla při příležitosti oslav 50. výročí výuky tlumočnictví a překladatelství v Praze. Výstavu je od listopadu 2013 možno shlédnout v prostorách Ústavu translatologie ve Šporkově paláci.

Univerzitnímu vzdělávání tlumočnicků a překladatelů se v Československu za přičinění Josefa Václava Bečky, Josefa Dubského a Ivana Poldaufa poprvé otevřely dveře v roce 1963, kdy byl na Universitě 17. listopadu (USL) na Fakultě společenskovědní otevřen obor překladatelství a tlumočnictví. Nabídka jazyků byla stejná jako na současném Ústavu translatologie, tedy kromě češtiny (a tenkrát i slovenštiny) jako jazyka mateřského, to byly angličtina,

⁶ http://www.jtpunion.org/spip/IMG/html/Mladi_vpřed.html [cit. 11. 6. 2016]

francouzština, němčina ruština a španělština (španělština byla v nabídce až od roku 1964). Z cizích jazyků si studenti volili dva, a to vždy v předem daných kombinacích podle potřeb československého hospodářství.

Univerzita 17. listopadu, která byla založena roku 1961, byla původně zřízena za účelem vzdělávání studentů především z rozvojových zemí Asie, Afriky a Latinské Ameriky, kteří se pak měli stát „pokrokově, socialisticky orientovanými lidmi“. Obor překladatelství a tlumočnictví byl poněkud unikátní v tom, že byl otevřen pro československé studenty, kteří měli mít možnost navazovat kontakty se studenty ze zahraničí. Existence University 17. listopadu však z politických důvodů netrvala dlouho – pouze do roku 1974.

V roce 1969 vznikl na Univerzitě 17. listopadu samostatný *Institut překladatelství a tlumočnictví* a roku 1970 bylo otevřeno i jeho sesterské pracoviště Univerzita 17. novembra v Bratislavě. Důvodem založení institutu byl hlavně akutní nedostatek překladatelů a tlumočnicků a skutečnost, že odborníci v oboru byli v té době již vyššího věku (tehdejší průměrný věk překladatelů byl 56 let), takže bylo potřeba vychovat novou generaci překladatelů a tlumočnicků.

V šedesátých a na začátku sedmdesátých let bylo studium zaměřeno výrazně prakticky a stejně jako dnes tam vyučovali zkušení tlumočníci a překladatelé z praxe, kromě jazyka a tlumočnických a překladatelských dovedností se ale studenti museli učit i zásady marxismu a leninismu.

Po zrušení University 17. listopadu byl studijní obor převeden na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde roku 1974 pod vedením Milana Hraly, který chtěl obor pozvednout a zakademizovat, vznikla samostatná Katedra tlumočení a překladu. Oproti předchozímu období teď bylo do studijních plánů zařazováno více teoretických a literárních předmětů a studium se prodloužilo na pět let.

Na Slovensku Univerzita 17. novembra také zanikla a studium překladatelství a tlumočnictví bylo roztrženo pod jednotlivé filologické obory na Univerzitě Komenského v Bratislavě.

V době normalizace v sedmdesátých a osmdesátých letech byla smíšená kvalita vyučujících, neboť důležitou roli hrály kádrové posudky. Mnoho vynikajících vyučujících nesmělo na vysokých školách působit nebo muselo dokonce odejít do exilu. Překládat a tlumočit se oficiálně směly jen ideologicky vhodné texty, například kritický a socialistický realismus. Aktivní tlumočníci navíc byli kontrolováni a sledováni, protože se často dostali k důvěrným

informacím. Dle slov Ivany Hlaváčové, jež studovala v letech 1987 až 1992, bylo studentům vyhrožováno, že pokud si půjdou pro anglicky psanou literaturu na americkou ambasádu, hrozí jim vyloučení ze školy. Atmosféra se uvolnila až v době po revoluci 1989.

Krátce po sametové revoluci se na Katedru překladatelství a tlumočnictví vrátili mnozí vyučující, kteří za bývalého režimu nemohli učit. Roku 1993 byla katedra přejmenována na nynější *Ústav translatologie* a díky zavedení dvouoborového studia bylo umožněno překladatelství a tlumočnictví vystudovat v kombinaci s jiným oborem na Filozofické fakultě. V těchto letech byl také rekordní počet uchazečů o studium – každoročně se k přijímacímu řízení hlásilo kolem 1500 lidí. (V současné době je to kolem 1000 uchazečů.)

V devadesátých letech byly umožněny i první svobodné kontakty s cizími zeměmi. Byly pořádány různé konference a mezinárodní projekty, řady vyučujících rozšířili rodilí mluvčí cizích jazyků, studenti mohli jednodušeji vyjíždět na zahraniční stáže a lépe tak poznat kultury zemí, ve kterých se jejich studovanými jazyky mluví. To vše za minulého režimu nebylo samozřejmé.

V roce 2006 byl na základě Boloňské deklarace⁷ z roku 1999 původní magisterský program rozdělen na tříletý bakalářský (Mezikulturní komunikace, MK) a dvouletý navazující magisterský (Překladatelství/Tlumočnictví). Roku 2011 byly také upraveny studijní plány, čímž se studium více zaměřilo na přípravu budoucích absolventů pro praxi. Například už do prvního ročníku MK přibýly předměty *Úvod do teorie a praxe překladu* a *Úvod do teorie a praxe tlumočení*, což jsou úvodní semináře mezijazykového převodu, kde se studenti seznamují s různými technikami a strategiemi, a překládají/tlumočí jednoduché texty převážně do své mateřštiny. Oproti tomu do roku 2011 začínali studenti dle doporučeného rozvržení studia oficiálně tlumočit až ve třetím ročníku v rámci předmětu *Metodika tlumočení*. Současnou podobou vzdělávání tlumočnicků na Ústavu translatologie se budeme podrobněji zabývat v samostatné kapitole.

1.6. Z historie vzdělávání tlumočnicků mluvených jazyků v Rakousku

První univerzitní vzdělávání profesionálních tlumočnicků v Rakousku začalo na *Ústavu překladatelství a tlumočnictví* (*Institut für Übersetzen und Dolmetschen*, původní název *Institut*

⁷ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/bolonsky-proces-2> [cit. 1. 7. 2016]

für Dolmetsch-Ausbildung) při Vídeňské univerzitě, který byl za podpory nacistů založen v roce 1943. I po druhé světové válce byla poptávka po tlumočnících a překladatelích vysoká, Rakousko bylo tou dobou rozděleno do čtyř okupačních zón a vojenské úřady dokonce vyžadovaly, aby všichni Rakušané měli čtyřjazyčné průkazy totožnosti (v němčině, angličtině, francouzštině a ruštině). Navíc do Rakouska přicházelo mnoho odsunutých lidí z celé Evropy. Kvůli této vysoké poptávce po překladatelích a tlumočnících v roce 1945 vznikl *Institut pro vzdělávání tlumočnicků a překladatelů (Institut für Dolmetscher- und Übersetzer Ausbildung)* při Univerzitě v Innsbrucku (nynější název *Institut für Translationswissenschaft*), který se nacházel ve francouzské okupační zóně. O rok později pak následoval *Institut pro nauku o cizích zemích* při univerzitě ve Štýrském Hradci (*Institut für Auslandskunde der Universität Graz*), o jehož založení se zasazovali především britské okupační mocnosti. (Negovec 1997)

Až do roku 1972 bylo studium překladatelství a tlumočnictví v Rakousku zaměřeno spíše prakticky, aniž by studenti museli psát závěrečnou práci. Absolventi pak nezískali magisterský titul, místo toho se po sedmi semestrech stali tzv. diplomovanými tlumočníky (*Diplomdolmetscher*). V roce 1971 proběhla na rakouských univerzitách reforma, v rámci níž bylo studium překladatelství a tlumočnictví „zakademizováno“. (Grbić 2009)

Další změnu přinesla Boloňská deklarace z roku 1999, která odstartovala reformy ve vysokém školství, díky kterým by mělo dojít ke sblížení rozdílných systémů vysokoškolského vzdělávání napříč různými zeměmi. Původní magisterské obory tak byly nahrazeny bakalářským a navazujícím magisterským studiem. (Grbić 2009)

1.7. Vývoj tlumočení pro neslyšící v Českých zemích

Historii tlumočení znakového jazyka v českých zemích se ve své bakalářské práci podrobně zabývala Barbora Harvánková (Harvánková 2011), která informace získávala především z archivu časopisu Gong a z osobních rozhovorů s tlumočníky ČZJ. O počátcích tlumočení pro neslyšící v českých zemích pojednává ve čtyřdílném článku uveřejněném v tištěné i v elektronické podobě v časopise Gong i Petr Pánek⁸. Z jejich prací budeme v této kapitole vycházet, uvedeme však pouze stručný přehled.

⁸ <http://www.gong.cz/pocatky-tlumoceni-pro-neslysici-v-ceskych-zemich-aneb-90-let-od-vzniku-teto-profese-u-nas-dil-1/2014/05/14> [cit. 20. 4. 2016]

První tlumočníci pro neslyšící pravděpodobně působili už v dobách Rakouska-Uherska, jednalo se především o slyšící děti neslyšících rodičů, takzvaní tlumočníci CODA (Children of Deaf Adults). Roku 1952 byl založen *Svaz Invalidů*, který začínal tlumočnický pro neslyšící vzdělávat a zaměstnávat – opět se zde jednalo o slyšící děti neslyšících rodičů, kteří měli pro toto povolání nejlepší předpoklady, či o nedoslýchavé absolventy škol pro sluchově postižené. Problémem však bylo, že v té době ještě nebyl český znakový jazyk oficiálně uznáván, ba za určitých okolností bylo jeho používání dokonce zakazováno (např. na školách pro sluchově postižené, kde se vyučovalo tzv. orální metodou⁹). Mnoho slyšících dětí neslyšících rodičů se dokonce stydělo znakový jazyk používat a tlumočnicků pro neslyšící byl velký nedostatek.

Vzdělávání tlumočnicků pro neslyšící probíhalo formou týdenních kurzů, které Svaz invalidů pořádal až čtyřikrát do roka. Kurzy se zaměřovaly například na tlumočení občanských obřadů (vítání občánků, předávání občanského průkazu) či na tlumočení u soudu. Cílem těchto kurzů byla také určitá unifikace znakového jazyka, otázkou však bylo, jestli je unifikace správným krokem, protože znamená ochuzení jazyka o dialekty a různé způsoby vyjadřování, které ke každému přirozenému jazyku patří. Na schůzi Svazu invalidů z 18. 2. 1978 bylo tedy vydáno doporučení, že bude správnější upozorňovat na rozdíly mezi různými vrstvami znakového jazyka a seznamovat s nimi tlumočnický. Kvůli tehdejší politické situaci však nemohlo být toto doporučení oficiálně zveřejněno a rozvoji znakového jazyka bylo bráněno ještě dalších dvacet let. (Harvánková 2011, 18)

Kurzy byly rozděleny do tří úrovní podle znalosti „znakové řeči“¹⁰ - pro začátečníky, pokročilé a ty, kteří už umí dobře znakovat, ale vybrušují své dovednosti, aby se mohli stát soudními tlumočníky či lektory kurzu „znakové řeči“. Kurz byl pro účastníky zdarma a navíc jim byla v době konání kurzu z prostředků Svazu invalidů nahrazována mzda. Často se však jednalo o práci dobrovolnou, nehonorovanou a vykonávanou ve volném čase tlumočnicků. (Harvánková 2011, 19-21)

⁹ Při vzdělávání neslyšících orální metodou je hlavním cílem naučit děti mluvenou řeč, často však na úkor znalostí a jiných dovedností. Nezřídka se stávalo, že děti vzdělávané orální metodou sice uměly text víceméně srozumitelně přečíst, ale nerozuměly smyslu čteného textu. Při vnímání mluvené řeči odezíráním byly problémy s porozuměním ještě závažnějším, neboť lze odezřít maximálně 30 % informací v mluveném textu, to ale za předpokladu, že odezírající člověk jazyk ovládá, což se týká spíše ohluchlých lidí, a ne prelingválně neslyšících. (Hrubý, Tak kolik těch sluchově postižených u nás vlastně je 2009, 199-201)

¹⁰ Spíše se jednalo o znakovanou češtinu než o znakový jazyk. V některých článcích časopisu *Gong* se dokonce psalo, že tlumočnický by měl zároveň mluvit a přitom znakovat, čímž se samotní neslyšící budou učit správnou českou gramatiku. (Např. PAUR, J. Znaková řeč a tlumočníci. *Gong*, 1979, roč. 8, č. 1, s. 3-4.)

Před rokem 1989 byla i jasně vyhraněná role tlumočníka pro neslyšící – byl to jakýsi pomocník, skrze něhož si neslyšící mohli doplňovat vzdělání a najít lepší sociální uplatnění. Někdy se ale stávalo, že neslyšící tlumočníky poněkud zneužívali, například když chodili pozdě večer přímo k nim domů a chtěli něco zařídit. (Harvánková 2011, 22)

Po roce 1989 se Svaz invalidů rozpadl a vznikly svazy jednotlivých skupin zdravotně postižených lidí. Například *Svaz neslyšících a nedoslýchavých*, který na počátku 90. let zavedl systém postupného přezkušování tlumočnicků, a hradil náklady na tlumočnické služby akreditovaných tlumočnicků z prostředků Ministerstva zdravotnictví. Akreditace byla do roku 2005 udělována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, tato kompetence pak přešla pod Ministerstvo práce a sociálních věcí.

V devadesátých letech se také začíná rozvíjet výzkum českého znakového jazyka, o nějž se zasadila hlavně Alena Macurová. Roku 1994 zveřejnila první odborné statě o znakovém jazyce a komunikaci českých neslyšících. Jako první jazykovědkyně v českém prostředí na neslyšící nenahlížela jako na nemocné lidi, kteří mají určitý deficit – neslyší – a které je nutno léčit, tedy naučit je slyšet nebo jejich sluchovou ztrátu kompenzovat. Místo toho aby se snažila deficit napravit, pronikala do struktury a fungování znakového jazyka, zabývala se kulturou neslyšících, způsobem výuky češtiny pro neslyšící jako cizího jazyka a vzděláváním neslyšících obecně.

V roce 1996 byl otevřen mezioborový doplněk pro studenty oboru *Český jazyk a literatura*, ve kterém studenti mohli chodit na předměty Český znakový jazyk, Dějiny hluchoty, Současné problémy komunity neslyšících apod. O dva roky později (1998) byl na *Ústavu českého jazyka a teorie komunikace* otevřen obor *Čeština v komunikaci neslyšících* (ČNES), a to ve čtyřleté bakalářské formě a pětileté magisterské formě v kombinaci s oborem *Český jazyk a literatura*. Bakalářský program byl od roku 2000 zkrácen na tři roky a roku 2004 byl otevřen první ročník navazujícího magisterského studia (bez kombinace s oborem Český jazyk a literatura). V roce 2009 bylo poprvé umožněno studium bakalářského programu i dvouoborově a v roce 2013 vznikl samostatný *Ústav jazyků a komunikace neslyšících*. Současné podobě oboru *Čeština v komunikaci neslyšících* je věnována samostatná kapitola.

1.8. Vývoj tlumočení pro neslyšící v Rakousku

Do poloviny devadesátých let z/do znakového jazyka v Rakousku tlumočili neprofesionální, či poloprofesionální tlumočníci, kteří neprošli žádným tlumočnickým vzděláním. Často se jednalo

o tlumočníky CODA, přátele či učitele neslyšících, kteří si nebyli vědomi komplexity znakového jazyka ani neznali zásady profesionálního tlumočení. Většina z nich pak nejen tlumočila, ale zároveň neslyšícím obecně pomáhala. (Grbić 2009) Z průzkumu, který Grbić provedla roku 1994 v rámci své disertace, vyšlo najevo, že podle 36 % z 33 dotazovaných tlumočnicků znakového jazyka by tlumočnicko mimo tlumočení měl poskytovat i poradenskou činnost. Dalších 36 % uvedlo, že by tlumočnicko ZJ zároveň měl pracovat jako sociální pracovník. (Grbić 1994)

V důsledku vzrůstající nespokojenosti klientů i samotných tlumočnicků s tím, jak systém tlumočení fungoval, se tlumočení znakového jazyka začalo profesionalizovat. Tlumočnicko se začali pravidelně scházet, navštěvovali různé semináře a školení, zakládali tlumočnické organizace, například roku 1998 *Rakouský spolek tlumočnicků znakového jazyka* (*Österreichischer GebärdensprachdolmetscherInnen Verband, ÖGSDV*¹¹) a začali systematicky pracovat na definování parametrů tlumočnické profese. Mnoha cílů bylo dosaženo ve spolupráci s *Institutem teoretické a aplikované translatoologie* při Univerzitě ve Štýrském Hradci (*Institut für theoretische und angewandte Translationswissenschaft, ITAT*), kde byl v roce 2002 poprvé otevřen obor *Mezikulturní komunikace* (*Transkulturelle Kommunikation*) v kombinaci s rakouským znakovým jazykem a bylo tak umožněno plnohodnotné vzdělávání tlumočnicků ÖGS na vysokoškolské úrovni.

Na začátku devadesátých let probíhalo 62 % veškerého tlumočení znakového jazyka v oblasti komunitního tlumočení a pouhých 17 % v oblasti vzdělávání, tedy například ve školách pro sluchově postižené či při tlumočení různých kurzů. (Grbić 1994) Ovšem jak ukázal výzkum z roku 2001 založený na 889 dotaznících z jednotlivých tlumočených akcí, které probíhaly ve Štýrsku, situace se změnila. Z výzkumu vyplynulo, že 53 % tlumočených akcí se odehrávalo v oblasti komunitního tlumočení a 36 % v oblasti vzdělávání. (Grbić 2006)

Roku 1990 byly na ITAT otevřeny první kurzy ÖGS na vysokoškolské úrovni, hlavním cílem pak bylo vytvořit plnohodnotný studijní obor tlumočení znakového jazyka. Od poloviny devadesátých let probíhalo několik projektů, které se zaměřovaly na vzdělávání neslyšících,

¹¹ Přesnější překlad spolku by byl *Rakouský spolek tlumočnicků a tlumočnicků znakového jazyka*. V Rakousku je totiž v důsledku rozšířené politiky rovnocenného postavení pohlaví běžné se vyjadřovat takzvaně genderově neutrálně. Dochází i ke změnám oficiálních názvů institucí tak, aby z nich bylo jasné, že jejich členy jsou muži i ženy.

tlumočnicků znakového jazyka, přípravu učebních materiálů pro ÖGS a sestavování slovníků ÖGS. (Grbić, Andree a Grünbichler 2004)

Při přípravách na kongres *Světové federace neslyšících*, který se konal ve Vídni roku 1995, tlumočníci cítili velkou potřebu zdokonalit se ve svých dovednostech a řádně se na kongres připravit a uspořádali několik speciálních seminářů tlumočení. S pouhými semináři se však mnozí tlumočníci nespokojili a požadovali opravdovou přípravu pro profesionály. V té době však ještě neexistovala žádná certifikace ani oficiální akreditace pro vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka. To chtěli pracovníci v ITAT změnit a v rámci mezinárodního projektu financovaného EU a rakouským Ministerstvem sociálních věcí otevřeli dvousemestrální kurz tlumočení znakového jazyka, na kterém se podílelo třináct institucí z devíti evropských zemí. Hlavním posláním bylo vzdělat dostatek kvalifikovaných učitelů, kteří by se pak mohli podílet na vytváření plnohodnotného studijního oboru tlumočení znakového jazyka. Prvního kurzu probíhajícího mezi únorem 1997 a březnem 1998 se účastnilo 24 aktivních tlumočnicků z celého Rakouska pod vedením slyšících i neslyšících odborníků z Rakouska, Německa, Dánska a Spojeného království. Díky velkému zájmu byl kurz otevřen znovu v září 1999.

Založení spolku tlumočnicků

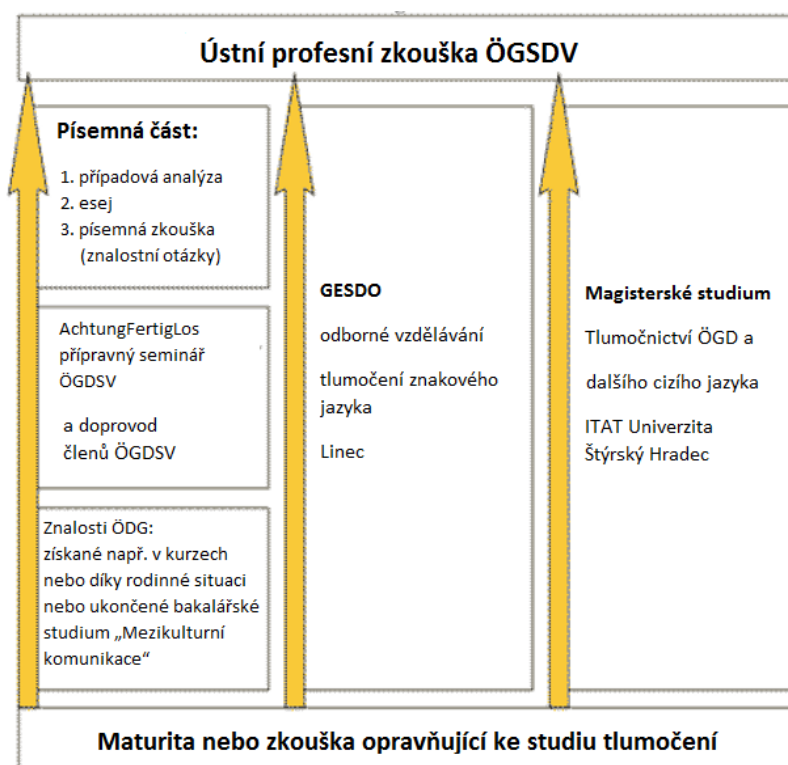
Myšlenka založit spolek tlumočnicků znakového jazyka se zrodila v první polovině devadesátých let, kdy se v rámci kurzů pořádaných ITAT začaly scházet malé skupiny tlumočnicků, kteří si mezi sebou vyměňovali získané zkušenosti. Vzápětí 24 absolventů kurzu založilo roku 1998 *Rakouský spolek tlumočnicků znakového jazyka* (*Der Österreichische Gebärdensprach-DolmetscherInnen- und -ÜbersetzerInnen-Verband, ÖGSDV*), který od listopadu 1998 nabízí akreditační zkoušky pro tlumočnický znakového jazyka. Zkoušky se konají dvakrát do roka a porotu tvoří zástupci z ÖGSDV, místních organizací neslyšících a z ITAT. Na základě vyjednávání s rakouským Ministerstvem pro sociální záležitosti byly v lednu 1998 vydány směrnice, podle kterých mohou místní úřady na tlumočení najímat pouze tlumočnický, kteří úspěšně absolvovali tyto akreditační zkoušky. Zkoušky byly v důsledku změn na trhu několikrát upraveny a v současné době se skládají z písemné a ústní části. Písemná část sestává z eseje o tlumočení znakového jazyka, analýzy tlumočnické akce a písemného testu z německé gramatiky a stylistiky, teorie tlumočení, kultury neslyšících (Deaf studies) a rakouských institucí. Ústní zkouška se dělí na čtyři části – simultánní tlumočení z němčiny do znakového jazyka a ze znakového jazyka do němčiny, bilaterálního tlumočení a zhodnocení vlastního tlumočnického výkonu. Mezi léty 1998 a 2007 zkoušky dělalo 105 tlumočnicků,

z nichž 62 uspělo, 43 nikoliv. 22 z nich dělalo zkoušky více než dvakrát. Důvodem k neúspěchu bylo často chybějící formální vzdělání, nedostatečné znalosti ÖGS, němčiny a metodiky tlumočení. (Grbić 2009) V současné době (červen 2016) má ÖGSDV asi 90 členů¹².

I když bylo dříve možné zkoušky skládat bez formálního tlumočnického vzdělání, od ledna 2008 se ke zkoušce mohou přihlásit pouze ti, kdo absolvovali alespoň jednorozční kurz pořádaný ÖGSDV, jsou absolventi ITAT nebo vzdělávacího programu GESDO, což je odborný vzdělávací kurz pro tlumočníky rakouského znakového jazyka v Linci¹³.

V následující tabulce je vidět, jak je v Rakousku možné složit akreditační zkoušku a stát se tak profesionálním tlumočníkem znakového jazyka.

Tabulka 1: Jak se stát tlumočníkem rakouského znakového jazyka (zdroj <http://www.oegsdv.at/wege-zum-beruf/> [cit. 17. 3. 2016])¹⁴

Jak je z tabulky patrné, získat oficiální akreditaci profesionálního tlumočníka znakového jazyka není úplně snadné, dokonce ani úspěšní absolventi magisterského programu tlumočnictví

¹² <http://www.oegsdv.at/was-ist-der-oegsdv/> [cit. 17. 3. 2016]

¹³ <http://www.oegsdv.at/wege-zum-beruf/> [cit. 17. 3. 2016]

¹⁴ Vlastní překlad autorky práce. Pokud není uvedeno jinak, všechny překlady v diplomové práci provedla diplomantka.

znakového jazyka tuto akreditaci nezískávají automaticky, čímž by měl být zajištěn vysoký standard kvality práce tlumočnicků pro neslyšící a zároveň prestiž tohoto povolání.

S ohledem na výše uvedené informace můžeme konstatovat, že podobně jako u tlumočení mluvených jazyků je velká snaha profesionalizovat povolání tlumočnicka, na nějž jsou kladeny vysoké profesní nároky. Vzhledem k tomu, že znakový jazyk je jak v Česku, tak v Rakousku uznávaným jazykem, vzrůstá i sebevědomí samotných neslyšících, kteří už tlumočnicka nevnímají jako pouhého pomocníka, nýbrž jako sprostředkovatele komunikace, který jim může zajistit přístup k informacím a ke vzdělání, a na nějž mají právo.

1.9. Vnímání role tlumočnicka znakového jazyka

Některé charakteristiky tlumočení znakového jazyka se překrývají s charakteristikami komunitního tlumočení. Je to například fakt, že je často tlumočeno pro příslušníky určité menšiny a zároveň do jazyka, který má nižší status. Grbić shrnuje společné znaky takto¹⁵:

„Komunitní tlumočnick a tlumočnick znakového jazyka nejsou v naší společnosti pouhými zprostředkovateli mezi jazyky a kulturami, což je úkol, který s ostatními kolegy v tomto odvětví sdílí. Mnohem více pracují jako zprostředkovatelé jazyka a kultury v hierarchicky silně asymetrické spleti vztahů pro skupiny, které nejen že mají mnohem nižší prestiž, nýbrž jsou „silnější kulturou“ zpravidla vnímány parazitně a jsou vytlačovány na okraj společnosti.“ (Grbić 1998, 612)

I když se může na první pohled zdát, že si jsou tlumočení znakového jazyka a komunitní tlumočení v lecčem podobné, nelze je bez zpřesnění jen tak připodobňovat. Jedná se totiž o dvě různé kategorie. U komunitního tlumočení jde především o prostředí, ve kterém k tlumočnické situaci dochází. U tlumočení znakového jazyka však jde o tlumočení pro určitou skupinu lidí a v určitém jazyce. Toto tlumočení se může objevovat v komunitním, konferenčním, obchodním, ale i ve školním prostředí. (Grbić a Pöllabauer 2006, 252)

¹⁵ Vlastní překlad autorky práce, pokud není uvedeno jinak, vyhotovila autorka všechny překlady do českého jazyka.

1.10. Podmínky pro výkon povolání tlumočnicka v České republice

V České republice je doposud možné tlumočení provozovat jako živnost volnou, a to jak u mluvených, tak u znakových jazyků, není tedy nutné, aby tlumočnick prošel oficiálním akreditovaným vzděláním. To má samozřejmě negativní vliv na kvalitu a na vnímání profese tlumočnicka, neboť na českém trhu může tlumočit prakticky kdokoli, kdo do určité míry ovládá dva jazyky.

Přísnější pravidla platí například pro soudní tlumočnicky a konferenční tlumočnicky pro EU a další mezinárodní organizace.

1.10.1. Podmínky pro soudní tlumočnicky

Dle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod platí, že „Každý, kdo je zatčen, musí být seznámen neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, s důvody svého zatčení a s každým obviněním proti němu.“¹⁶ Zároveň „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu; (...) e) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.“¹⁷

K soudnímu jednání, může být podle zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnicích, ve znění pozdějších předpisů povolán jen ten tlumočnick, který je zapsán do seznamu znalců a tlumočnicků. Je však nutné podotknout, že pojmem tlumočnick se v tomto kontextu označují i překladatelé. Člověk, jehož profese nese název soudní tlumočnick, tedy v podstatě může buď jen tlumočit, nebo jen překládat, nebo může vykonávat obě činnosti. Soudní tlumočnicki smí také zajišťovat úředně ověřené překlady dokumentů.

Dle informací na stránkách *Komory soudních tlumočnicků ČR* (KST ČR) je pro zápis do seznamu nutné doložit vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu tlumočnictví a překladatelství nebo učitelství jazyka či filologie a zároveň musí tlumočnick absolvovat doplňkové studium pro tlumočnicky a překladatele v oblasti práva na právnické fakultě. Další možnost je mít vysokoškolské vzdělání v jiném oboru, v tom případě však musí tlumočnick absolvovat státní jazykovou zkoušku speciální pro obor překladatelský nebo tlumočnický.

¹⁶ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 5, odst. 2

¹⁷ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 6, odst. 3.

Navíc musejí tlumočníci mít minimálně pět posledních let aktivní tlumočnickou a překladatelskou praxi¹⁸.

Detailní přehled podmínek pro jmenování soudním tlumočníkem je v následující tabulce.

Tabulka 2: Odborné podmínky pro jmenování soudním tlumočníkem (zdroj: KST ČR [cit. 3. 4. 2016])

Vzdělání	Speciální výuka	Odborná praxe
- získání vysokoškolského vzdělání v magisterském studijním programu překladatelství a tlumočnictví	- absolvování doplňkového studia pro tlumočníky a překladatele v oblasti práva na právnické fakultě VŠ ¹⁹	- min. 5 posledních let aktivní překladatelské a tlumočnické praxe (převážná část musí být získána po ukončení vysokoškolského studia)
- získání vysokoškolského vzdělání v magisterském studijním programu učitelství jazyka, filologie	- absolvování doplňkového studia pro tlumočníky a překladatele v oblasti práva na právnické fakultě VŠ ⁷	- min. 5 posledních let aktivní překladatelské a tlumočnické praxe (převážná část musí být získána po ukončení vysokoškolského studia)
- získání vysokoškolského vzdělání v jiném magisterském (inženýrském) studijním programu (ve zvlášť odůvodněných případech lze nesplnění této podmínky prominout)	- absolvování doplňkového studia pro tlumočníky a překladatele v oblasti práva na právnické fakultě VŠ ⁷ - absolvování státní jazykové zkoušky speciální pro obor překladatelský nebo tlumočnický	- min. 5 posledních let aktivní překladatelské a tlumočnické praxe (převážná část musí být získána po absolvování státní jazykové zkoušky)
- rodilý mluvčí, tj. osoba, jejímž rodným jazykem je daný jazyk – získání vysokoškolského vzdělání v rodném jazyce (ve zvlášť odůvodněných případech lze nesplnění této podmínky prominout)	- absolvování doplňkového studia pro tlumočníky a překladatele v oblasti práva na právnické fakultě VŠ ⁷ - absolvování státní jazykové zkoušky speciální pro obor překladatelský nebo tlumočnický	- min. 5 posledních let aktivní překladatelské a tlumočnické praxe (převážná část musí být získána po absolvování státní jazykové zkoušky)

Z tabulky se může zdát, že podmínky pro jmenování soudním tlumočníkem a nároky na jejich vzdělání jsou vcelku přísné, důležitý je ale fakt, že ve zvlášť odůvodněných případech lze vysokoškolské vzdělání prominout. Konkrétně se jedná o tyto situace:

¹⁸ <http://www.kstcr.cz/cz/jak-se-stat-soudnim-tlumocnikem> [cit. 31. 3. 2016]

¹⁹ Studium se skládá ze dvou částí – části A (česká právní terminologie) a části B (navazující jazykový seminář). Část A je třeba absolvovat u všech jazyků (tuto povinnost nemají absolventi právnických fakult VŠ), část B je třeba absolvovat u těch jazyků, u kterých je zavedena.

- „a) není-li pro některý obor (jazyk) znalec (tlumočník) do seznamu zapsán,
- b) nemůže-li znalec (tlumočník) zapsaný do seznamu úkon provést,
- c) jestliže by provedení úkonu znalcem (tlumočnickem) zapsaným do seznamu bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady.“²⁰

V praxi k těmto zvlášť odůvodněným případům opravdu dochází. Stává se, že pro určité jazyky, například český znakový jazyk (ČZJ), je nedostatek kvalifikovaných soudních tlumočnicků. Ve veřejně přístupné evidenci znalců a tlumočnicků na stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR je jich uvedeno 27. Pro všechny jazyky je v seznamu evidováno celkem 3317 tlumočnicků²¹. Dle výzkumu, který v rámci své diplomové práce provedla Lucie Doušová, je však tento seznam neaktuální a často v něm jsou zapsaní i tlumočníci, kteří se tlumočení věnují jen okrajově (například protože hlavně překládají), nebo už netlumočí vůbec. (Doušová 2012)

Zřejmě i kvůli nedostatku kvalifikovaných tlumočnicků ČZJ u soudního tlumočení pro neslyšící bohužel docházelo a někdy ještě dochází k situacím, že pro klienta tlumočí nekvalifikovaná osoba – může se dokonce jednat o někoho, kdo se jen nějakým způsobem s neslyšícími domluví. Ojedinelé nejsou ani případy, kdy tlumočí rodinný příslušník nebo blízká osoba klienta. Je tedy porušena zásada nestrannosti tlumočnicka dle §11 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, v platném znění „Znalec (tlumočník) nesmí podat posudek (provést tlumočnický úkon), jestliže lze mít pro jeho poměr k věci, k orgánům provádějícím řízení, k účastníkům nebo k jejich zástupcům pochybnost o jeho nepodjatosti.“

Negativní zkušenosti se soudním tlumočením pro neslyšící klienty popisuje Nad'a Hynková Dingová:

„Velmi často se stává, že mezi soudními tlumočníky pro neslyšící najdeme osoby, které nemají žádané tlumočnické vzdělání. Jen se dorozumí s neslyšícími, nejčastěji díky tomu, že sami vyrůstali v prostředí neslyšící rodiny, kde se znakový jazyk naučili od svých neslyšících rodičů. Přestože tyto osoby nejsou v právních postupech speciálně vyškoleni a mnohokrát nemají ani úplné středoškolské vzdělání, soud je k jednání povolá. Tato situace je dána prozatímni neexistencí systematického vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka (a soudních tlumočnicků pro neslyšící vůbec) a přitom velkou poptávkou po těchto

²⁰ <http://www.kstcr.cz/cz/legislativa-zakony-zakon-c-36-1967-sb-o-znalcich-a-tlumocnicich-v-platnem-zneni> [cit. 2. 4. 2016]

²¹ [http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/\\$\\$SearchForm?OpenForm&Seq=1# RefreshKW_select_5](http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/$$SearchForm?OpenForm&Seq=1# RefreshKW_select_5) [cit. 3. 4. 2016]

odborných zprostředkovatelích komunikace pro neslyšící. Nezřídka se také stává, že soudními tlumočníky jsou lidé, kteří jsou součástí komunity Neslyšících. Tlumočník a neslyšící klient se mohou velmi dobře znát. Neslyšící klient nemá na výběr, nemůže si vybrat jiného, neutrálního tlumočníka, který ho nezná. Registr soudních tlumočnicků pro neslyšící je velmi omezený, nabízí velmi málo kvalitních tlumočnicků znakového jazyka.“ (Dingová 2009, 36)

Vyskytují se dokonce i případy, kdy u soudního řízení s neslyšícími vůbec žádný tlumočník není.

„Mnohdy se takové jednání koná plně v souladu s obecně rozšířenými předsudky a mýty o neslyšících, o jejich jazyku a o jejich kultuře. Lidé jsou běžně přesvědčeni, že neslyšící člověk zvládne při jednání od všech zúčastněných odezírat v takové míře, že všemu a všem rozumí. Úředníci k tomuto závěru často docházejí poté, co se během jednání ptají přímo neslyšícího, zda rozumí. Spokojí se pak s jeho odpovědí, kdy kývne hlavou a podepíše všechny dokumenty, které mu jsou předloženy.“ (Dingová 2011, 47)

Výše uvedené citace z článků jsou již poněkud staršího data (2009 a 2011) a v současnosti už naštěstí můžeme pozorovat vývoj dobrým směrem:

„Přestože profesionální tlumočení pro neslyšící má před soudem mnohem kratší tradici, získalo velmi brzy uznání a respekt. Jen díky tomu není za současných podmínek výjimečné, že je k soudu, jehož účastníkem je neslyšící osoba, vyžadován tlumočník znakového jazyka, a není, jako ještě nedávno, v takové situaci automaticky přibrán jako soudní tlumočník někdo z blízkých členů rodiny nebo jiná osoba, která se s neslyšícím ‚domluví‘.“ (Gorgolová a Hynková Dingová 2015, 7)

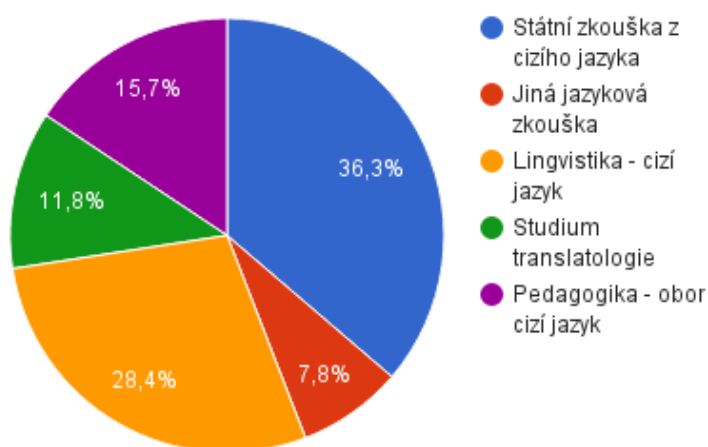
Můžeme tedy říci, že podmínky pro jmenování soudním tlumočníkem jsou jakousi ideální vizí, kterou se ne vždy daří plnit, ale dobrou zprávou je, že se k této vizi alespoň přibližujeme. Situaci by dále mohl zlepšit připravovaný zákon o znalcích a tlumočnících, hovoří se i to tom, že by mohly být vytvořeny dva zvláštní zákony – jeden o znalcích a druhý o tlumočnících²². Doufejme, že nová podoba zákona, která se v ideálním případě bude zabývat pouze tlumočníky a překladateli, bude dobrým východiskem pro jmenování nových soudních tlumočnicků a že sjednotí nároky kladené například na jejich vzdělání.

²² <http://www.pravni prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/k-deset-otazek-k-pripravovanemu-zakonu-o-znalcich-a-tlumocnicich> [cit. 4. 4. 2016]

Dle výzkumu Aktuální problémy soudního tlumočení v ČR mezi členy KST ČR, který v květnu 2013 provedla Yveta Linhartová, pouze 12 % soudních tlumočnicků získalo vzdělání v oboru translatologie a 36 % má určitý druh státní jazykové zkoušky. (Linhartová 2014, 47). Přehled získaného vzdělání je v následujícím grafu, který autorce práce poskytla Yveta Linhartová.

Graf 1: Jazykové vzdělání soudních tlumočnicků, zdroj: LINHARTOVÁ, Y. Aktuální problémy soudního tlumočení. In INOVA Olomouc. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 145-150.

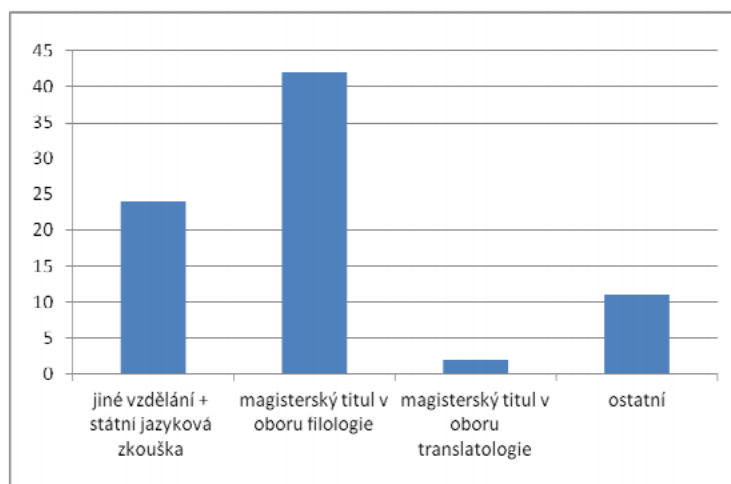
V jakém studiu jste získal/a jazykové vzdělání?

Můžeme se jen domnívat, že studium translatologie je jeden z oborů Mezikulturní komunikace nebo Tlumočnictví/Překladatelství na ÚTRL, nemůžeme však s jistotou říct, jestli tlumočnick ukončil pouze bakalářské, nebo magisterské studium. Teoreticky toto vzdělání mohl získat i v zahraničí. Státní zkouška z cizího jazyka není přesně definovaná, neboť ji lze absolvovat na různých úrovních (základní, všeobecná, překladatelská, tlumočnická).

Ve výzkumu Doušové, který byl součástí její diplomové práce *Současný stav soudního tlumočení v České republice*, odpovědělo 53 % respondentů, že mají magisterský titul v oboru filologie, 30 % má jiné vzdělání doplněné státní jazykovou zkouškou (překladatelskou nebo tlumočnickou), magisterský titul v oblasti translatologie mají pouhá tři procenta dotázaných tlumočnicků a zbytek (11 %) patří do skupiny ostatní. (Doušová 2012) Do poslední kategorie pravděpodobně spadají tzv. tlumočníci ad hoc, kteří byli do seznamu zařazeni z důvodu nedostatku kvalifikovaných tlumočnicků s vysokoškolským vzděláním.

Graf 2: Jazykové vzdělání soudních tlumočnicků, zdroj: (Doušová 2012)

Vzhledem k rozdílnému zadání otázek a ne zcela přesnému a úplnému definování možností jsou odpovědi respondentů v obou průzkumech značně odlišné, což ale mohlo být způsobeno i jiným složením dotazovaných. Zřejmým výsledkem obou průzkumů však je, že tlumočnické vzdělání má zatím jen nepatrná část soudních tlumočnicků (12 % a 3 %).

1.10.2. Požadavky na tlumočníky u některých organizací a evropských institucí

Pokud chce tlumočnick pracovat pro instituce EU, musí mít vysokoškolské vzdělání v konferenčním tlumočení, nebo může mít i jiné vysokoškolské vzdělání, ale k tomu musí zároveň prokázat praxi v konferenčním tlumočení, případně absolvovat postgraduální kurz konferenčního tlumočení EMCI (European Masters in Conference Interpreting). V každém případě však kandidáti musí projít výběrovým řízením EPSO²³ (v případě stálých tlumočnicků) či úspěšně složit interinstitucionální akreditační zkoušku²⁴ (v případě tzv. freelance tlumočnicků).

Každá organizace si sama stanovuje podmínky pro své tlumočnick, pokud však chce tlumočnick pracovat na volné noze jako OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná), stačí, zaregistruje-li se u živnostenského úřadu a vykonává svou činnost na základě živnostenského oprávnění (překladatelská a tlumočnická činnost). Není nutné, aby k tomu dokládal jakékoli vzdělání.

²³ http://europa.eu/epso/index_cs.htm [cit. 1. 7. 2016]

²⁴ http://europa.eu/interpretation/index_cs.htm [cit. 1. 7. 2016]

I když tlumočníci nemusejí vždy nutně mít tlumočnické vzdělání, je v současné globalizované době nezbytné mít dostatek kvalitních a vzdělaných tlumočnicků. U mluvených jazyků máme pochopitelně více možností vzdělávání pro tlumočníky, ale i oblast znakových jazyků se v poslední době celkem rychle rozvíjí. Krok správným směrem by mohlo být to, že se podařilo akreditovat nový studijní obor „Tlumočnictví českého znakového jazyka“ na Vyšší odborné škole v Hradci Králové, který bude otevřen v září 2016²⁵. Zároveň se pracuje na akreditaci nového bakalářského oboru tlumočnictví/překladačství: čeština-český znakový jazyk, který by měl být v horizontu několika let otevřen na Ústavu jazyků a komunikace neslyšících (ÚJKN) při FF UK. Oba obory popíšeme v samostatných kapitolách.

²⁵<http://neslhk.com/vyssi-odborna-skola/program-tlumocnictvi-czj/> [cit. 17. 3. 2016]

1.11. Podmínky pro výkon povolání tlumočníka v Rakousku

Stejně jako v České republice může v Rakousku povolání tlumočníka na volné noze vykonávat prakticky každý, neboť se nejedná o zákonem chráněné označení povolání. U soudního tlumočení je situace do jisté míry podobná jako v České republice – aby se člověk mohl stát soudním tlumočnickem, musí jím být jmenován a zapsán do seznamu vedeného předsedou soudu prvního stupně, a to dle Spolkového zákona o všeobecně přísedních a soudně certifikovaných znalcích a tlumočnících (Bundesgesetz über die allgemein beeideten und gerichtlich zertifizierten Sachverständigen und Dolmetscher) Spolkové sbírky zákonů BGBl. č. 1975/137, který byl naposledy změněn Spolkovým zákonem BGBl 2013/190. Předpokladem pro zápis do seznamu je dvouletá tlumočnická/překladačská praxe, pokud zájemce o jmenování vystudoval tlumočnictví/překladačství na vysoké škole. Ostatní zájemci, kteří vystudovali vysokou školu jiného zaměření (např. filologii) musí prokázat alespoň pětiletou tlumočnickou/překladačskou praxi, která probíhala bezprostředně před žádostí o zapsání do seznamu. Žadatelé, kteří nevystudovali vysokou školu, musí předložit desetiletou praxi, která probíhala bezprostředně před žádostí o zapsání do seznamu. Schválení žádosti o zápis do seznamu je v kompetenci komise, která vypracuje posudek na základě předložených materiálů žadatele, a případně jej přezkouší.²⁶

V zákoně je také zdůrazněno, že mimo perfektního zvládnutí německého a cizího jazyka musí soudní tlumočnické dobře znát terminologii z oblasti práva, medicíny a techniky a orientovat se v rakouském právním systému a právním systému té země, ve které je tlumočnickův cizí jazyk úředním jazykem. Tyto znalosti jsou pak předmětem zkoušky před komisí. Další podmínkou zápisu je potřeba soudního tlumočnicka s danou jazykovou kombinací.

Seznam soudních tlumočnicků je zveřejněn na stránkách *Rakouského spolku soudních tlumočnicků* (*Österreichischer Verband der allgemein beeideten und gerichtlich zertifizierten Dolmetscher, ÖVGD*). V současné době (červen 2016) je v něm zapsáno celkem 530 členů, kteří jsou seřazeni podle svých pracovních jazyků a dle místa bydliště/výkonu práce. Jen pro představu s češtinou je v seznamu uvedeno 31 tlumočnicků, s angličtinou 91 a s rakouským znakovým jazykem pouze 6.

Z prostudovaných materiálů se zdá, že podmínky pro jmenování soudním tlumočnickem jsou celkem přísné, hlavně co se týče přezkoušení před samotným zapsáním do seznamu, ve kterém

²⁶http://www.gerichtsdolmetscher.at/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=58&lang=de [cit. 8. 6. 2016]

jsou na žadatele kladeny velké nároky. V souvislosti se vzděláním zákon stanoví, že magisterské vysokoškolské vzdělání v oboru tlumočnictví/překladačství může žadatel získat i v zahraničí. Praxe by měla být pokud možno profesní, ale není blíže specifikována, ani to, jak intenzivně se jí žadatel měl věnovat. Otázkou také zůstává, jestli zmiňovaných šest oficiálně zapsaných soudních tlumočnicků stačí na pokrytí veškerého soudního tlumočení pro neslyšící, nebo zda jsou v případě nedostatku certifikovaných soudních tlumočnicků povolávání takzvaní tlumočníci ad hoc.

Co se týče tlumočení pro neslyšící na úřadech a v nemocnicích, které je hrazeno ze státního rozpočtu, mají zde velice dobré postavení tlumočníci znakového jazyka, kteří složili akreditační zkoušky ÖSGDV. Od roku 1998 totiž platí směrnice, podle kterých mohou místní úřady na tlumočení najímat pouze tlumočníky, kteří tyto akreditační zkoušky úspěšně absolvovali (Grbić 2009). Tlumočnickům znakového jazyka se podařilo vyjednat dobré finanční a pracovní podmínky a zároveň zvyšovat profesionalitu a prestiž tohoto povolání. Klienti si mohou tlumočníky objednávat přes kontaktní formulář na stránkách ÖGSDV nebo kontaktovat přímo jednotlivé tlumočníky, kteří jsou včetně kontaktu uvedeni v seznamu tlumočnicků a jsou zde rozděleni podle jednotlivých spolkových zemí. Každá spolková země má jinak nastavená pravidla pro financování tlumočení, takže si klient musí najít relevantní informace vždy podle toho, ve které spolkové zemi bude tlumočení probíhat.

Jedná-li se však o komerční tlumočení či tlumočení volnočasových aktivit, které si klient hradí sám, může samozřejmě tlumočit kdokoli.

1.12. Instituce pro vzdělávání tlumočnicků mluvených jazyků v ČR

1.12.1. Vysoké školy

1.12.1.1. Ústav translatologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy

Budoucí tlumočníci se na své povolání mohou soustavně připravovat na Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (FF UK), a to v těchto jazycích vždy v kombinaci s češtinou – angličtina, němčina, francouzština, španělština, ruština. Mateřským jazykem studentů by přitom měla být čeština. Studium je rozděleno do tří stupňů – bakalářské, navazující magisterské a doktorské. Bakalářské i navazující magisterské studium na ÚTRL je povinně dvouoborové. Jedinou výjimkou je *Mezikulturní komunikace ruština – čeština jako cizí jazyk*, což je jednooborové studium určené rodilým mluvčím ruštiny, a otevírá se jednou za dva roky.

Ústav translatologie je jedinečný v tom, že je to jediné vysokoškolské pracoviště zaměřené přímo na tlumočení a překlad, které své studenty systematicky připravuje na budoucí povolání. Můžeme říci, že průběh studia je srovnatelný u všech nabízených jazykových kombinací, jelikož všichni studenti absolvují předměty společného základu (například *Čeština pro překladatele*, *Teorie tlumočení...*) a sylaby povinných předmětů vypisovaných pro jednotlivé jazyky si odpovídají. Určitá rozmanitost je pak v povinně volitelných předmětech. Tlumočnictví a překladatelství sice lze studovat i na jiných univerzitách, nicméně jednotlivé studijní obory jsou zařazeny pod katedry jednotlivých jazyků.

Absolventi oboru tlumočnictví na ÚTRL jsou dobře připraveni na profesi tlumočníka jak po stránce teoretické, tak praktické. O dobrých referencích ústavu svědčí i fakt, že v sekci „*O profesi tlumočníka a překladatele*“ na stránkách Jednoty tlumočnicků a překladatelů (JTP) je uvedeno, že nejlepším způsobem, jak se stát tlumočnickem nebo překladatelem, je vystudovat Ústav translatologie Filozofické fakulty UK v Praze²⁷.

Kvalita studia na ÚTRL je dále garantována členstvím v mezinárodní organizaci CIUTI (Conférence Internationale Permanente d'Instituts Universitaires de Traducteurs et Interpretes), což je asociace, která sdružuje nejlepší tlumočnické a překladatelské školy v Evropě i jinde ve světě, dále v konsorciu evropských univerzit EMCI (European Masters in Conference Interpreting), v evropském programu EMT (European Master's in Translation) a ve sdruženích

²⁷http://www.itpunion.org/spip/article.php3?id_article=1108 [cit. 17. 3. 2016]

FIT (Fédération Internationale des Traducteurs) a EULITA (European Legal Interpreters and Translators Association)²⁸.

1.12.1.1.1. Bakalářské studium Mezikulturní komunikace

Bakalářské studium *Mezikulturní komunikace* (MK) je povinně dvouoborové, takže si studenti volí buď kombinaci dvou různých jazyků pro mezikulturní komunikaci, nebo kombinaci MK s kterýmkoli oborem na FF UK, který je možné studovat dvouoborově. Může se jednat například o historii, filozofii či filologii, tedy skandinavistiku, sinologii, arabistiku atd. Studenti tak mohou značně zvýšit svůj potenciál uplatnění na trhu, neboť se stanou odborníky nejen v oblasti tlumočení a překladu, ale zároveň i odborníky ve svém druhém oboru. Pokud vedle světového jazyka nabízeného na ÚTRL vystudují ještě jiný „malý“ jazyk, například dánštinu či rumunštinu, mohou se stát velmi atraktivními spolupracovníky pro různě specializované zaměstnavatele.

1.12.1.1.2. Navazující magisterské studium Tlumočnictví

Stejně jako v bakalářském cyklu, jsou v navazujícím magisterském studiu obory *Tlumočnictví* či *Překladatelství čeština-angličtina/němčina/francouzština/španělština/ruština* povinně dvouoborové, přičemž tlumočnictví a překladatelství jsou dva různé obory, které lze spolu libovolně kombinovat. Lze tedy studovat například *Tlumočnictví čeština-němčina* spolu s *Překladatelstvím čeština-ruština*, dále je možné zkombinovat tlumočnictví dvou různých jazyků, nebo si k Tlumočnictví vzít jakýkoli jiný obor na FF UK, který lze studovat dvouoborově. Opět zde platí jako v bakalářském studiu, že vhodnou kombinací student může značně zvýšit své šance na pracovním trhu.

1.12.1.1. Studium tlumočnictví na různých katedrách Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Základní kurzy tlumočení a překladu je možné navštěvovat i v rámci navazujících magisterských programů na různých filologických katedrách FF UK. V některých případech je tlumočení jen povinně volitelný seminář (např. Italianistika, předmět Úvod do konsekutivního

²⁸ <http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-161.html> [cit. 17. 3. 2016]

tlumočení), na jiných katedrách je dle studijních plánů²⁹ tlumočení zařazeno mezi povinné předměty (např. Koreanistika – Překladatelská a tlumočnická průprava I-IV., Arabistika – Překladatelská a tlumočnická cvičení, Sinologie – Překladatelská a tlumočnická cvičení, Mongolistika – Jazyková a tlumočnická cvičení). Na oboru Novořecká filologie je mezi povinnými předměty navazujícího magisterského studia i Úvod do teorie tlumočení a Úvod do teorie překladu, které studenti navštěvují společně se studenty Mezikulturní komunikace na ÚTRL. Praktické tlumočení pak studenti novořečtiny mohou trénovat v rámci povinně volitelného Tlumočnického semináře.

V podstatě si studenti mohou po domluvě s vyučujícími zapsat jakýkoli předmět vyučovaný na Univerzitě Karlově, běžně si takto studenti volí předměty právnického jazyka na Právnické fakultě UK. Kredity získané za tyto předměty se započítávají jako volitelné či povinně volitelné. Díky tomu mají všichni studenti Univerzity Karlovy široké možnosti specializace a zdokonalení svých znalostí v různých oborech.

Je zcela zřejmé, že český trh potřebuje tlumočníky nejen velkých jazyků, jako jsou angličtina, němčina, francouzština, ruština a španělština, jejichž profesní přípravu zajišťuje Ústav translatologie. Proto je zcela legitimní, že filologické obory kurzy tlumočení nabízejí. Pokud by si studenti chtěli doplnit i teoretické vzdělání, mohou docházet na přednášky z teorie tlumočení a překladu na ÚTRL.

1.12.1.2. Studium tlumočnictví na různých katedrách Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

Tlumočnictví lze dále studovat na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, avšak neexistuje zde samostatný ústav translatologie jako v Praze, ale tlumočnictví jednotlivých jazyků spadá pod různé filologické katedry.

Tlumočnictví jako takové (aspoň dle názvu oboru) lze studovat s angličtinou a němčinou, mimo to jsou v nabídce navazující magisterské jednooborové obory *Ruština pro překladatele* a nově (od roku 2016/17) *Polština pro překladatele*, ve kterých mají studenti možnost navštěvovat povinně volitelné tlumočnické semináře.

²⁹ <http://www.ff.cuni.cz/studium/studijni-obory-planu/studijni-planu/> [cit. 1. 7. 2016]

Při důkladném prostudování studijních plánů na FF UPOL³⁰ lze zjistit, že určitá forma tlumočnických a překladatelských seminářů a přednášek je součástí prakticky všech filologických oborů. Rozdíl je ale v tom, že u některých oborů se jedná o předměty povinné, u jiných jen o povinně volitelné či volitelné. Často také není zřejmé, do jaké míry se vyučuje překladatelství či tlumočnictví a zda tyto předměty učí samotní překladatelé a tlumočníci z praxe a zda získali vzdělání v oboru tlumočnictví/překladatelství.

Mezi filologické obory, na kterých tlumočnické/překladatelské kurzy nabízeny nejsou, patří česká a latinská filologie – důvody jsou zřejmé, pokud je jediným studovaným jazykem čeština, nemáme druhý jazyk do/z kterého bychom mohli tlumočit. U latiny jakožto mrtvého jazyka není velká pravděpodobnost, že by bylo potřeba využívat služeb tlumočnicků v reálném životě.

Mezi bakalářské obory, ve kterých tlumočnické semináře a přednášky patří k povinným předmětům, se řadí *Polská filologie*, *Praktická nizozemská filologie*, *Korejština pro hospodářskou praxi*, *Ruština se zaměřením na hospodářsko-právní a turistickou oblast*, *Ukrajínština se zaměřením na hospodářsko-právní a turistickou oblast*. U dvou posledně zmiňovaných oborů je dokonce konsekutivní tlumočení i překlad oběma směry součástí státní závěrečné zkoušky.

V následujících oborech studenti mohou docházet na povinně volitelné tlumočnické předměty: *Francouzština se zaměřením na aplikovanou ekonomii*, *Japonská filologie*, *Německá filologie*, *Španělská filologie*, *Čínská filologie*, *Polština se zaměřením na hospodářsko-právní a turistickou oblast*, *Ruská filologie v kontextu evropské kultury a literatury*, *Italská filologie*, *Francouzská filologie*, *Španělská filologie*.

Obecně lze na základě studijních plánů říci, že mnoho filologických oborů na FF UPOL je velice prakticky zaměřeno a nějaká forma tlumočení/překladu se objevuje mezi povinnými či povinně volitelnými předměty skoro u všech jazyků. Struktura studia je však značně nepřehledná, a jelikož si každá katedra (i když za účasti několika profesionálních tlumočnicků) zajišťuje výuku tlumočnických předmětů sama, je pravděpodobně složité nastavit srovnatelné podmínky pro všechny jazyky.

Orientaci také znesnadňují nepřehledné internetové stránky jednotlivých kateder na FF UPOL, jimiž se člověk musí velice dlouho „proklikávat“ aby našel potřebné informace. O značné

³⁰ http://www.ff.upol.cz/fileadmin/user_upload/FF-dokumenty/studijni/modra_kniha/15-16/FF.pdf [cit. 5. 4. 2016]

neprofesionalitě svědčí také fakt, že obor, který se ve studijním plánu nazývá *Němčina se zaměřením na tlumočení a překlad*, je na stránkách germanistiky FF UPOL uveden jako *Němčina pro tlumočení a překlad* (stav duben 2016). Možná je to ale způsobeno tím, že tento obor byl celkem čerstvě otevřen, až roku 2015/2016, takže zatím nebyl čas vytvořit dobré a přehledné stránky.

1.12.1.3. Angličtina pro (komunitní) tlumočení a překlad na Katedře anglistiky a amerikanistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Na Katedře anglistiky a amerikanistiky (KAA) Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci je každoročně otevírán bakalářský program *Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad* a navazující magisterský program *Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad*.

1.12.1.3.1. Bakalářské studium Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad

Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad je velmi prakticky orientované jednooborové bakalářské studium, jehož cílem je vzdělávat překladatele a tlumočníky pro oblast veřejné i soukromé sféry. Absolvent tohoto oboru je schopen tlumočit/překládat texty základních funkčních stylů v úředním a obchodním jednání, ale zároveň i texty odborné a technické.³¹

Studenti musí splnit 35 povinných předmětů za 113 kreditů, mezi které patří například tlumočnické a překladatelské semináře, teorie tlumočení a překladu, čeština pro překladatele, kontrastivní předměty (gramatika, lexikologie), počítačem podporovaný překlad, tlumočnická a překladatelská praxe a další. Zbýlých 67 kreditů získávají za předměty z pěti modulů (jazykový, filologický, British studies, American studies, společné základy), přičemž z každého z nich musejí nasbírat určitý minimální počet kreditů.

³¹ www.anglistika.upol.cz/fileadmin/kaa/katedra/uchazeci/brozura_ATP_2012.pdf [cit. 5. 4. 2016]

1.12.1.3.2. Navazující magisterské studium Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad

Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad je jednooborovým přímým pokračováním bakalářského oboru *Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad*, ve kterém absolventi získají hlubší vhled do překladatelské a tlumočnické problematiky s výrazným lingvistickým, literárním a kulturním přesahem. Po ukončení studia naleznou uplatnění jako profesionální tlumočníci či překladatelé, kteří budou schopni překládat esteticky i věcně sdělné texty různých odborností a zároveň budou schopni tlumočit v náročnějších podmínkách (vysoká konsekutiva)³².

V magisterském studiu je třeba nasbírat celkem 120 kreditů, přičemž 32 z nich je za 14 povinných předmětů a zbytek si studenti opět volí z různých modulů (tlumočnicko-překladatelský, lingvistický, praxe, literární, kulturní studia). Oproti bakalářskému studiu je zde vidět, že studenti mají větší možnost volby povinně volitelných předmětů a mohou se tak úžeji specializovat.

1.12.1.3.3. Němčina pro tlumočení a překlad na Katedře germanistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra germanistiky (KGN) Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci od roku 2015/2016 nabízí *Němčinu se zaměřením na tlumočení a překlad* jako jednooborové bakalářské studium, od roku 2016/2017 bude možné si zvolit i dvouoborovou variantu. Charakteristika oboru a profil a uplatnění absolventa³³ se prakticky shoduje s bakalářským oborem *Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad* s tím rozdílem, že od roku 2016/2017 budou mít studenti dvouoborového studia ještě větší možnost specializace podle toho, který obor budou studovat společně s *Němčinou se zaměřením na tlumočení a překlad*.

Obory se dále liší vyučovanými předměty a moduly povinných a povinně volitelných předmětů. Z celkového počtu 180 kreditů studenti NTP plní pouhých 40 z povinných předmětů (např. teorie a metodika tlumočení, překladatelské a tlumočnické semináře, včetně simultánního tlumočení, čeština pro tlumočníky a překladatele, práce s textem a další), zbývající kredity získávají z modulů (praktický jazyk, překladatelství a tlumočnictví, kontext, společné základy).

³² www.anglistika.upol.cz/fileadmin/kaa/katedra/uchazeci/brozura_ATP_2012.pdf [cit. 5. 4. 2016]

³³ <http://www.ff.upol.cz/skupiny/zajemcum-o-studium/bakalarske-a-magisterske-studium/studijni-obory/obor/nemcina-se-zamerenim-na-tlumoceni-a-preklad-1/> [cit. 5. 4. 2016]

Je poněkud překvapivé, že například předmět *Čeština pro (tlumočnický a) překladatele* je vyučován zvlášť pro angličtináře na KAA a zvlášť pro němčináře na KGN. Navíc angličtináři za tento předmět dostanou jen tři kredity, oproti čtyřem kreditům na KGN. To samé platí pro teorii překladu a tlumočení. Pokud by jednotlivé katedry blíže spolupracovaly, mohly by podmínky studia alespoň do určité míry sjednotit. Navíc by to mělo i praktické výhody v tom, že u přednášek by nebylo nutné, aby probíhaly dvě paralelně, a naopak u seminářů by studenti mohli mít z paralelek širší výběr.

1.12.1.4. Porovnání oborů vzdělávacích budoucí tlumočníky na KAA FF UPOL a ÚTRL FF UK

Jelikož jsou možnosti studia tlumočnictví na Filozofické fakultě Univerzity Palackého poněkud roztržštěné, není možné porovnávat všechny možnosti přípravy tlumočnicků na budoucí povolání u všech jazyků, neboť bychom porovnávali prakticky neporovnatelné. Proto se v této kapitole omezíme pouze na srovnání bakalářského a navazujícího magisterského oboru *Angličtina se zaměřením na (komunitní) tlumočení a překlad* na KAA s bakalářskými obory *Mezikulturní komunikace* a navazujícími magisterskými obory *Tlumočnictví* na ÚTRL.

Vynecháme i obor *Němčina se zaměřením na tlumočení a překlad*, jelikož lze toto studium absolvovat pouze v bakalářském programu a zároveň proto, že zmiňovaný obor byl otevřen teprve vloni (září 2015) a pravděpodobně se bude ještě vyvíjet a měnit.

1.12.1.4.1. Porovnání bakalářských oborů Mezikulturní komunikace a Angličtina pro komunitní tlumočení a překlad a magisterských oborů Tlumočnictví a Angličtina pro tlumočení a překlad

Důležitý rozdíl mezi uvedenými bakalářskými obory spočívá v tom, že na ÚTRL jsou obory mezikulturní komunikace povinně dvouoborové, takže studenti mnohdy studují dva různé jazyky najednou. Častá je také kombinace *Mezikulturní komunikace* s bohemistikou či jinou filologií. V podstatě si ale může student mezikulturní komunikace vybrat jakýkoli obor vyučovaný na Filozofické fakultě, který je možno studovat dvouoborově, mezi ně patří i *Čeština v komunikaci neslyšících*.

Při porovnání studijních plánů bakalářských programů na obou univerzitách se zdá, že v olomouckém pracovišti je výuka koncipována s větším důrazem na praxi. Například *Teorie překladu*, *Americká/Britská literatura* a lingvistické předměty jako *Lexikologie*, *Morfologie* či *Syntax* se vyučují pouze jako povinně volitelné předměty. Navíc je součástí studia v Olomouci

povinná tlumočnická a překladatelská praxe, přičemž se předpokládá, že studenti praxi vykonají po absolvování alespoň dvou praktických a jednoho teoretického tlumočnického/překladatelského kurzu. Často je však praxe zajišťovaná univerzitou a studenti chodí na tlumočené akce se svými učiteli tlumočení nejprve jako pozorovatelé, takže studenti mají možnost se velmi brzy po zahájení studia seznámit s tlumočnickou technikou a zjistit, jak při práci postupuje profesionální tlumočník. Zároveň si mohou zkusit tlumočit jednodušší úseky či doprovodně tlumočit pro účastníky nějaké konference a nejsou hned na začátku „hozeni do vody“, kde by si se vším měli poradit sami.

Mezi praktické předměty vyučované v olomouckém pracovišti patří například *Překladatelský a Tlumočnický seminář*, jejichž výuka je započata hned v prvním semestru studia a dle informací v informačním systému STAG se překládají a tlumočí jednoduché texty a projevy oběma směry – tedy do češtiny i do angličtiny. Hned v prvním ročníku jsou také zařazeny předměty jako *Počítačem podporovaný překlad*, takže se studenti hned od začátku studia učí používat pokročilé nástroje, i když zatím nemusí mít pokročilé překladatelské dovednosti.

Na první pohled by se mohlo zdát jako pozitivum, že studenti rozvíjí své tlumočnické a překladatelské schopnosti hned na začátku studia, problém by ale mohl být v tom, že jazyková úroveň studentů by ještě nemusela být dostatečně vysoká (předpokladem k přijetí ke studiu je úroveň B2). Pokud jsou však zvoleny vhodné (jednodušší) texty/projevy k překladu/tlumočení, je to velice dobrá příprava na převod náročnějších textů.

Naproti tomu v Praze se dle současného doporučeného rozvržení studia s překladem a tlumočením jako takovým začíná až ve druhém ročníku studia.³⁴ V prvním ročníku jsou však vyučovány předměty *Úvod do teorie a praxe tlumočení/překladu*, ve kterých se studenti soustředí na první fáze mezijazykového ústního/pisemného převodu. Prakticky se tedy jedná o analýzu mluveného/psaného textu, paměťová cvičení apod.

Na rozdíl od KAA není tlumočnická ani překladatelská praxe na ÚTRL nutnou součástí bakalářského studia. I když by se dalo říci, že jako překladatelskou praxi lze počítat bakalářskou práci, ve které studenti vyhotovují komentovaný překlad autentického neliterárního textu v rozsahu minimálně 20 normostran. Ostatně obor se jmenuje *Mezikulturní komunikace* a ne

³⁴ Studenti přijatí v letech 2006 až 2010 však oficiálně začínali s tlumočením až ve třetím ročníku. Pokud se nepřihlásili na některý z nabízených povinně volitelných předmětů tlumočení, měli před státními zkouškami de facto pouze dva semestry tlumočení s devadesátiminutovou dotací týdně. Dle názoru některých studentů byla tato intenzita výuky tlumočení nedostatečná, a proto hodnotí zařazení tlumočení už do druhého ročníku jako krok správným směrem.

tlumočnictví/překladařství, takže se ani nedá očekávat, že by absolventi bakalářského studia MK byly profesionálními tlumočníky/překladaři.

Co se týče navazujícího magisterského studia, spočívá hlavní rozdíl mezi pražským a olomouckým pracovištěm v možnostech výběru jazyka – v Olomouci je možné pouze studium tlumočnictví a překladařství angličtiny, přičemž se v jednooborovém studiu jedná o překlad i tlumočení zároveň. V Praze je studium povinně dvouoborové, překladařství a tlumočnictví jsou dva různé obory a na výběr je angličtina, němčina, francouzština, ruština a španělština.

Z porovnání studijních plánů navazujícího magisterského studia je patrné, že koncepce výuky na ÚTRL v Praze a na KAA v Olomouci je v některých ohledech podobná. V Olomouci je oproti bakalářskému programu kladen větší důraz na teorii překladu/tlumočení, jazykovědu a literárně-kulturní studia. Dalo by se tedy říci, že olomoučtí studenti si doplní znalosti o některé poznatky z teorie překladu a tlumočení, které by pražští studenti měli mít už z bakalářského studia. V bakalářském studiu na ÚTRL studenti absolvují *Základy teorie tlumočení/překladařství*. V rámci tohoto předmětu se seznamují se stěžejními díly předních českých i zahraničních translatologů. Tento předmět je pojat poměrně obecně. V navazujícím magisterském programu se studenti v rámci předmětů *Teorie tlumočení/překladařství* a zaměřují hlavně na práce translatologů z jazykové oblasti, kterou studují.

Dalším společným prvkem je, že se student profiluje výběrem různých povinně volitelných předmětů. V Olomouci si student vybírá předměty z tlumočnicko-překladařského modulu, jazykovědného modulu a literárně kulturního modulu. V Praze jsou to pak povinně volitelné předměty z oblasti odborného, komunitního či konferenčního tlumočení. Podmínkou však je, že studenti musejí získat určitý počet kreditů z každého modulu. Mimo tlumočnických předmětů si však studenti tlumočnictví mohou zapisovat i překladařské předměty, které jsou jim uznány jako předměty volitelné či povinně volitelné.

Součástí magisterského studia na obou katedrách je povinná tlumočnická/překladařská praxe. V obou případech se uznává pouze praxe v oboru, tedy tlumočení. Nemůže se jednat například o výuku cizích jazyků či administrativní činnost v cizím jazyce.

Celkově lze říci, že na ÚTRL je kladen větší důraz na teorii a „akademickou“ oboru, za kterou však nepokulhává perfektní příprava na praxi. O tom svědčí i fakt, že vyučujícími praktických tlumočnických předmětů jsou profesionální tlumočníci s bohatými zkušenostmi. To se bohužel

o výuce tlumočení na KAA tvrdit nedá. Na katedře sice působí několik profesionálních tlumočnicků/překladatelů, ale často se jedná i o filology, kteří přesto vyučují překladatelské/tlumočnické semináře. To je pravděpodobně způsobeno tím, že tlumočnictví je vyučováno na Katedře anglistiky a Amerikanistiky – tedy na filologickém ústavu.

Další rozdíl je v tom, že ÚTRL postupuje mnohem opatrněji při popisu studijního oboru a profilu absolventa. Hlavně u bakalářského studia je na webových stránkách ústavu několikrát zdůrazněno, že absolventi si osvojí **základní** znalosti a dovednosti v oblasti tlumočení, proto se také obor jmenuje spíše skromně Mezikulturní komunikace. Naproti tomu v Olomouci se hrdě hlásí k tomu, že už od bakalářského studia vychovávají budoucí překladatele a tlumočníky, tomu odpovídají i názvy jednotlivých předmětů a popis profilu absolventa.

1.12.2. Střední školy

Výuku tlumočení a překladu dříve nabízelo i *Anglicko-české gymnázium Amazon* v Praze. Studenti měli možnost navštěvovat povinně volitelný předmět *Překladatelství a tlumočnictví* mezi češtinou a angličtinou³⁵ a zároveň pak z překladatelství/tlumočnictví mohli vykonat povinně volitelnou či nepovinnou část maturitní zkoušky, v jejímž rámci obhajovali svou maturitní práci a byli ústně a písemně zkoušeni³⁶. V e-mailu z 23. 3. 2016 však zástupkyně školy autorce práce sdělila, že v současné době výuka překladu/tlumočení neprobíhá.

Nepodařilo se nám zjistit, že by na jiné střední škole probíhala systematická výuka tlumočení. Na některých gymnáziích se však konají povinně volitelné překladatelské semináře (např. na Gymnáziu prof. Jana Patočky³⁷). Na jiných školách probíhají jednorázové workshopy tlumočení a překladu, které organizují vyučující z ÚTRL (např. Biskupské gymnázium J. K. Neumanna v Českých Budějovicích³⁸ nebo Gymnázium Jana Nerudy Praze³⁹).

³⁵ <http://www.gymnazium-amazon.cz/pro-zajemce/predmety-a-obory/studijni-obor-gymnazium-s-jazykovym-zamerenim> [cit. 17. 3. 2016]

³⁶ <http://www.gymnazium-amazon.cz/pro-zajemce/maturita> [cit. 17. 3. 2016]

³⁷ <http://www.gpjp.cz/studium/seminare-3/prekladatelsky-seminar> [cit. 13. 4. 2016]

³⁸ <http://www.bigy-cb.cz/bigy/> [cit. 15. 6. 2016]

³⁹ <http://www.gjn.cz/> [cit. 1. 7. 2016]

1.12.3. Tlumočnické kurzy při univerzitách

Některé české univerzity pořádají tlumočnické a překladatelské kurzy pro veřejnost, tedy pro zájemce, kteří nestudují přímo tlumočnictví či překladatelství v bakalářském či magisterském programu.

1.12.3.1. Tlumočnické kurzy celoživotního vzdělávání pro odbornou veřejnost na ÚTRL

Při Ústavu translatologie FF UK je mimo klasického bakalářského a navazujícího magisterského studia rovněž možné navštěvovat Tlumočnické kurzy celoživotního vzdělávání pro odbornou veřejnost⁴⁰, které jsou zaměřeny na problematiku Evropské unie a potřeby veřejné a státní správy. Kurz je určen pro zaměstnance veřejné správy, kteří již tlumočí, ale chtěli by se ve svých dovednostech zdokonalit, zároveň je ale vhodný pro ty, kdo se na povolání tlumočnicka teprve připravují. Konkrétně je nabízena například technika mluveného projevu pro tlumočnický, konsekutivní tlumočení se zápisem, úvod do simultánního tlumočení apod. Kurzy jsou většinou jednodenní či několikahodinové a probíhají prezenčně či prostřednictvím různých e-learningových lekcí. Kurzovné si účastníci hradí sami.

1.12.3.2. Rekvalifikační kurz pro odbornou veřejnost - Komunitní tlumočení ve styku s cizinci a menšinami

Roku 2009 byl akreditován rekvalifikační kurz komunitního tlumočení⁴¹. „Kurz je určen pro tlumočnický a odbornou veřejnost, včetně pracovníků státní správy, policie, zdravotnických a sociálních zařízení a neziskových humanitárních organizací, které přicházejí při úředních jednáních do styku s cizinci (žadatelé o azyl, přistěhovalci, studenti, turisté) a s národnostními menšinami na území České republiky a neobejdou se bez tlumočení. Kurz je vhodný zejména pro dobrovolníky a tlumočnický, kteří komunitní tlumočení pro státní správu a výše uvedené organizace vykonávají často bez potřebných znalostí a dovedností.“ (Čeňková 2015, 7)

⁴⁰ <http://linguaczv-public.ff.cuni.cz/> [cit. 13. 6. 2016]

⁴¹ <http://lingua.ff.cuni.cz/> [cit. 13. 6. 2016]

1.12.3.3. *Evropský kurz konferenčního tlumočení EMCI*

*Evropský kurz konferenčního tlumočení EMCI*⁴² (European Masters in Conference Interpreting) je placený dvousemestrální program s akreditací MŠMT pořádaný Ústavem translatologie FF UK ve spolupráci s orgány EU. Kurz je určen absolventům všech typů vysokých škol s vynikající znalostí minimálně jednoho unijního jazyka a má za cíl připravit je k interinstitucionálním akreditačním zkouškám a následné práci v evropských institucích, především v Evropském parlamentu a v Evropské komisi.

Kurz EMCI se otvírá jednou za dva roky a trvá dva semestry. Výuka probíhá velice intenzivní formou, hlavně co se týče hodin tlumočení. Celková hodinová dotace je 1000 hodin, z toho alespoň 600 hodin přímé výuky (500 hodin tlumočení a 100 hodin přednášek). Zbýlých 400 hodin je určeno samostudiu, vlastní přípravě a studijnímu pobytu na partnerské univerzitě. Pro bližší představu, v letním semestru se v kurzech EMCI vyučuje šest hodin konsektivního a dvanáct hodin simultánního tlumočení za týden. Oproti oboru Tlumočnictví na ÚTRL je v kurzech EMCI možno studovat tlumočnictví i s italštinou.⁴³

V roce 2015/2016 se do kurzu EMCI mohli hlásit i vybraní studenti 2. ročníku navazujícího magisterského programu Tlumočnictví, kteří dosahují vynikajících studijních výsledků a mají pro práci tlumočnicka předpoklady.

Úspěšní absolventi kurzu EMCI jsou dobře připraveni k akreditačním zkouškám na pozici tlumočnicka pro instituce Evropské unie. Samotné absolvování kurzu však není zárukou získání práce tlumočnicka v institucích EU.

1.12.3.4. *Kurz tlumočení a překladu na Ostravské univerzitě*

V rámci celoživotního vzdělávání nabízí Ostravská univerzita v Ostravě placený *Kurz tlumočení a překladu* (jednostranný a oboustranný překlad a tlumočení německých a českých textů). Kurz probíhá po dobu jednoho letního semestru a hodiny se konají každý pátek odpoledne, celkem má šedesátihodinovou dotaci. Garantem je katedra germanistiky. „Cílem kurzu je prohloubení jazykových znalostí na úrovni překladu a tlumočení, rozvíjení schopnosti analýzy textu a seznámení účastníků kurzu s teoretickými metodami a přístupy k překladu a tlumočení. Cílem je pak komplexní profesionální přístup k překladatelské a tlumočnické

⁴² <http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-155.html> [cit. 13. 6. 2016]

⁴³ <http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-155.html> [cit. 13. 4. 2016]

práci.“⁴⁴ Absolventi získají osvědčení a zároveň se mohou přihlásit ke kvalifikační zkoušce z tlumočení a/nebo překladu. Kurz se však neotevře každý rok. V roce 2015/2016 zrovna otevřen nebyl.

1.12.4. Komora soudních tlumočnicků České republiky

Komora soudních tlumočnicků České republiky (KST ČR) sdružuje soudní tlumočníky jmenované podle Zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů. Nezajišťuje sice komplexní přípravu tlumočnicků na budoucí zaměstnání, ale pořádá ve spolupráci s jinými institucemi různé semináře a školení pro tlumočníky mluvených a znakových jazyků. Patří sem například terminologické semináře, semináře trestního či jiného práva či konference pro tlumočníky a překladatele⁴⁵. Mezi další aktivity komory patří vydávání bulletinu *Soudní tlumočnick*, který vychází jednou až dvakrát do roka.

1.12.5. Jednota tlumočnicků a překladatelů

Jednota tlumočnicků a překladatelů (JTP) je profesní organizace sdružující profesionální tlumočníky a překladatele. Zastává zájmy svých členů a uveřejňuje oficiální seznam tlumočnicků a překladatelů. Mimoto ve spolupráci s jinými organizacemi pořádá konference a semináře pro vzdělávání tlumočnicků a překladatelů. Z akcí můžeme jmenovat například každoročně pořádané Jeronýmovy dny a akci Mladý Jeroným, v rámci nichž se konají přednášky, besedy workshopy s tlumočnickou a překladatelskou tematikou. Dále jsou organizována různá školení a terminologické semináře⁴⁶. Mimoto JTP čtyřikrát za rok vydává časopis TOP pro tlumočníky a překladatele.

1.12.6. Jazykové školy

Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky hlavního města Prahy pořádá tlumočnické a překladatelské kurzy pro veřejnost. V nabídce jsou anglický, německý a francouzský jazyk. Kurzy mají různý rozsah – 2 nebo 3 hodiny týdně a trvají jedno nebo dvě pololetí. Zájemci

⁴⁴<http://www.osu.cz/index.php?kategorie=14&id=4298&idkurz=143> [cit. 13. 4. 2016]

⁴⁵ <http://www.kstcr.cz/de> [cit. 13. 4. 2016]

⁴⁶ http://www.jtpunion.org/spip/article.php3?id_article=4805 [cit. 13. 4. 2016]

mohou absolvovat i Státní jazykovou zkoušku pro obor tlumočnický/překladatelský⁴⁷. Součástí tlumočnické státní zkoušky je písemná sumarizace vyslechnutého textu (projev v cizím jazyce se sumarizuje česky, český projev se sumarizuje v cizím jazyce), rozhovor v cizím jazyce o politických, hospodářských a kulturních tématech v dané zemi a v České republice a konsekutivní tlumočení do češtiny a do cizího jazyka.

Jazyková škola *Belisha Beacon – Mastering Languages* se zaměřuje na překladatelské a tlumočnické kurzy, dále pořádá terminologické semináře, kurzy právníckého jazyka, kurzy zdokonalování jazyka či odborně zaměřené jazykové kurzy. Zájemci se též mohou účastnit rekvalifikačního kurzu v oboru překladatel s jazykovou kombinací angličtina-čeština, který je akreditován Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy. Vyučujícími jsou často absolventi ÚTRL či EMCI. Jazyková škola vznikla v roce 2013 v Praze a za první roky má velice pozitivní reference⁴⁸.

Brněnská společnost *Hope jazykovyservis.cz* poskytuje mimo překladů a tlumočení i tlumočnické kurzy simultánního tlumočení především pro začínající tlumočníky. Podle informací na jejich stránkách jsou kurzy vhodné i pro profesionály, kteří se chtějí zdokonalit a získat zpětnou vazbu⁴⁹.

Na *Goethe institutu* mohou studenti docházet do kurzu *Překladatelství a tlumočnictví*. Cílovou skupinou jsou „především zaměstnanci firem, jejichž úkolem je překládat texty, publikace atd., případně také tlumočit.“⁵⁰ Pracuje se oběma směry, převážně ale z češtiny do němčiny. Kurzy však nejsou vypisovány každý rok.

Na podobné mimouniverzitní kurzy můžeme nahlížet buď jako na rozšíření kvalifikace již aktivních tlumočnicků, kteří už prošli tlumočnickým vzděláním a chtějí získat nový pracovní jazyk nebo se zdokonalit v určité oblasti. Dále mohou tyto kurzy sloužit jako zpestření pro ty, kteří se jazyky intenzivněji zabývají – např. pro jazykové lektory, zaměstnance oddělení jazykových služeb v různých firmách, případně pro bilingvní jedince, kteří by se tlumočení chtěli věnovat. Tyto kurzy však nemohou univerzitní vzdělání nahradit.

⁴⁷ <http://www.sjs.cz/kurzy-pro-verejnost/typy-kurzu.html> [cit. 17. 3. 2016]

⁴⁸ <http://www.belisha.cz/reference/> [cit. 17. 3. 2016]

⁴⁹ <http://www.jazykovyservis.cz/tlumoceni/tlumocnicke-kurzy/> [cit. 17. 3. 2016]

⁵⁰ <http://www.goethe.de/ins/cz/prg/lrn/deu/spk/ueb/csindex.htm> [cit. 9. 4. 2016]

1.13. Instituce pro vzdělávání tlumočnicků mluvených jazyků v Rakousku

1.13.1. Vysoké školy

Tlumočnictví lze v Rakousku studovat na třech univerzitách – ve Vídni v *Centru translatologie*⁵¹, v Innsbrucku v *Centru translatologie*⁵² a ve Štýrském Hradci na *Institutu teoretické a aplikované translatologie*⁵³. Jelikož je pro naši práci nejzajímavější právě univerzita ve Štýrském Hradci, protože zde lze studovat tlumočnictví jak mluvených jazyků, tak jazyka znakového, zaměříme se pouze na tuto univerzitu.

1.13.1.1. Institut teoretické a aplikované translatologie (*Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft Karl-Franzens-Universität Graz, ITAT*)

Z historie

Vzdělávání překladatelů a tlumočnicků na univerzitní úrovni ve Štýrském Hradci začalo roku 1946, když byl založen *Institut pro nauku o cizích zemích (Institut für Auslandskunde)* s cílem vyučovat cizí jazyky a pečovat o dobré vztahy se zahraničními univerzitami. Název samotného institutu se pak v průběhu let několikrát změnil. Od zimního semestru 1948/49 se jmenoval *Institut pro vzdělávání tlumočnicků (Institut für Dolmetscherausbildung)*, od zimního semestru 1953/54 *Institut pro vzdělávání tlumočnicků a překladatelů* a od zimního semestru 1977/78 *Institut pro vzdělávání překladatelů a tlumočnicků (Institut für Übersetzer- und Dolmetscherausbildung)*. V prvním akademickém roce se vyučovalo těchto 16 jazyků: albánština, angličtina, čeština, francouzština, italština, maďarština, němčina, nizozemština, novořečtina, polština, rumunština, ruština, slovinština, srbochorvatština, španělština a ukrajinština. (Leikauf 1997) V onom akademickém roce bylo ke studiu tlumočnictví a překladatelství zapsáno 457 studentů, z celkového počtu 5223 studentů na celé Univerzitě ve Štýrském Hradci (Leikauf 1997).

Po dvou letech došlo ke změně struktury studia a institut byl přejmenován na *Institut pro vzdělávání tlumočnicků (Institut für Dolmetscherausbildung)* (Leikauf 1997). Zde se vzdělávali tlumočníci a překladatelé, kteří měli možnost studovat pouze jeden cizí jazyk, ovšem důležitou

⁵¹ <https://transvienna.univie.ac.at/> [cit. 1. 7. 2016]

⁵² <https://www.uibk.ac.at/translation/> [cit. 1. 7. 2016]

⁵³ <https://translationswissenschaft.uni-graz.at/> [cit. 1. 7. 2016]

součástí studia bylo také vzdělání v určitém oboru a absolventi pak byli dobře připraveni na práci například v oblasti diplomacie, hospodářství či v mezinárodních organizacích (Leikauf 1997). Tato kombinovatelnost však vedla k tomu, že studenti si často tlumočnictví pouze přibírali ke svému hlavnímu studiu a tím pádem institut sám o sobě nebyl příliš vysoce uznáván.

Na konci čtyřicátých let významně ubýval počet studentů některých jazyků, takže málo zastoupené jazyky (albánština, čeština, nizozemština, novořečtina, polština, rumunština, španělština) nebyly nadále vyučovány. Místo toho v roce 1951 přibyla turečtina, roku 1970 arabština a od roku 1974 je možné studovat němčinu jako cizí jazyk.

Roku 1972 došlo k transformaci studia, přičemž studenti si museli zvolit dva cizí jazyky (B a C) a studium zakončit obhájením diplomové práce a složením diplomové zkoušky. Absolventi pak získali titul *Mag. phil.* Kvůli protestům studentů však nový studijní řád vstoupil v platnost až v roce 1983/84 (Leikauf 1997).

Samostatná katedra pak vznikla až roku 1988 v čele s Prof. Dr. Erichem Prunčem, tímto krokem se otevřely dveře k rozvoji plnohodnotné akademické instituce (Grbić 2009). Název *Institut pro teoretickou a aplikovanou translatologii* (*Institut für theoretische und Angewandte Translationswissenschaft*) ústav nese od roku 1999.

1.13.1.1.1. Bakalářské studium Mezikulturní komunikace a Němčina a mezikulturní komunikace

Bakalářské studium *Mezikulturní komunikace* (*Transkulturelle Kommunikation*, TK) a *Němčina a mezikulturní komunikace* (*Deutsch und transkulturelle Kommunikation*, DTK) je základním stupněm vysokoškolského vzdělávání pro budoucí profesionální překladatele a tlumočníky. Rozdíl mezi těmito dvěma obory tkví v tom, že výuka v rámci oboru *Němčina a mezikulturní komunikace* je realizován ve spolupráci s *Ústavem germanistiky*, zaměřuje se i na obecnou germanistiku a je možné jej studovat v kombinaci pouze s jedním cizím jazykem, jehož výběr je oproti TK poněkud omezený. Pokud je studentova mateřština nebo jazyk, ve kterém probíhalo vzdělávání na základní a střední škole, němčina, může si zvolit mezi těmito jazyky: arabština, bosenština/chorvatština/srbština (u těchto tří jazyků je možné zvolit si pouze jeden z nich, dále budeme uvádět pod zkratkou B/CH/S), maďarština, ruština, slovinština, turečtina. Pokud studentovým mateřským jazykem není němčina, předpokládá se, že jeho mateřština je jedním z těchto jazyků: arabština, B/CH/S, angličtina, francouzština, italština, maďarština, ruština, slovinština, španělština či turečtina. Jediným jazykem, se kterým studium

DTK není možné uskutečnit, je rakouský znakový jazyk (ÖGS). Dalším rozdílem je, že v rámci studijního plánu DTK není předepsaná povinnost absolvovat zahraniční pobyt. Standardní délka obou bakalářských programů je 6 semestrů a absolventi získají akademický titul bakalář (BA Bachelor of Arts).

Nabídka jazyků

Studenti na oboru TK na ITAT si volí tři z těchto jazyků: angličtina, arabština, B/CH/S, francouzština, italština, maďarština, němčina, rakouský znakový jazyk, ruština, slovinština, španělština a turečtina, přičemž jeden z nich musí být jazykem mateřským či jazykem, ve kterém probíhalo vzdělání na základní a střední škole. Teoreticky je tedy obor otevřen i pro rodilé mluvčí znakového jazyka (např. CODA), ne však pro neslyšící, protože by museli tlumočit i mezi němčinou a rakouským znakovým jazykem. Pokud studentovým mateřským jazykem není němčina, musí si němčinu zvolit jako jazyk B, to znamená, že tlumočí/překládá i do němčiny. Navíc pak tlumočí a překládá mezi dvěma cizími jazyky. Například mezi němčinou a angličtinou, i když mateřským jazykem je třeba turečtina.

Teoreticky lze na ITAT studovat i tři cizí jazyky najednou, a to pokud se student přihlásí do studia mezikulturní komunikace rovnou dvakrát. Například v kombinaci angličtina – španělština a angličtina – francouzština (s němčinou se zde počítá automaticky). Obecné předměty a předměty z angličtiny pak student absolvuje pouze jednou, avšak musí napsat dvě bakalářské práce. V brožurě pro zájemce o studium na ITAT od zastoupení studentů ITAT se však nedoporučuje začínat hned od začátku se třemi cizími jazyky. Spíše se doporučuje, že pokud se někdo cítí na to, že by zvládl ještě další jazyk, může si ho přidat v příštím roce. Naopak pokud si student na začátku není jistý, které jazyky by chtěl studovat, může se zapsat nejdříve na tři a pak jeden z nich vypustit.

Bakalářské studium se v prvních dvou letech zaměřuje zejména na rozvoj jazykových dovedností v mateřském a dvou cizích jazycích. Především u jazyků, které se studenti učí od začátku, je výuka v prvním ročníku obzvlášť intenzivní (8 x 45 minut týdně). Dále jsou zprostředkovány znalosti o kultuře, společnosti, politické a ekonomické situaci jednotlivých zemí a znalosti z teorie překladu a tlumočení. Ve třetím ročníku si studenti začínají osvojovat překladatelské dovednosti. Nácvik tlumočení v bakalářském programu probíhá jen okrajově, většinou formou sumarizace textu, bilaterálního a doprovodného tlumočení. (viz kurikulum⁵⁴)

⁵⁴Curriculum für das Bachelorstudium Transkulturelle Kommunikation
http://studentpoint.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/studentpoint_2011/Curricula/Bachelor/BA_TranskulturelleKommunikation.pdf [cit. 24. 3. 2016]

Důvodem k tomuto uspořádání studia, tedy že s tlumočnickými a překladatelskými cvičeními se začíná později než v Praze či v Olomouci, je zřejmě to, že mnoho studentů se začíná učit nový jazyk od začátku a nejprve si musí jazyk dostatečně osvojit, aby později byli schopni překládat a tlumočit.

Jazykové znalosti před vlastní studiem

Před vlastním studiem na ITAT nejsou u zájemců o studium u všech jazyků očekávány jazykové dovednosti na téže úrovni. U angličtiny a němčiny je nutné, aby studenti dosáhli minimálně úrovně B2 dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (SERRJ), u francouzštiny úrovně A2 a u ostatních jazyků A1. Pokud je studentova jazyková úroveň dostatečně vysoká již před začátkem studia, vykoná v září zkoušku a na začátku října pak může rovnou začít studovat. U menších jazyků, tedy u arabštiny, bosenštiny/chorvatštiny/srbštiny, maďarštiny, rakouského znakového jazyka, ruštiny, slovinštiny, španělštiny a turečtiny je možné začít studovat bez předchozích znalostí jazyka. V tomto případě mohou začínající studenti v zimním semestru prvního ročníku studia navštěvovat placený jazykový kurz (cena je přibližně 200 euro za semestr a kurz probíhá v rozsahu 6-8 hodin týdně), před začátkem letního semestru složí jazykovou zkoušku a pokračují normálně ve studiu. U italštiny je též možné navštěvovat semestrální jazykový kurz, s výukou se však nezačíná úplně od nuly, nýbrž se předpokládá alespoň úroveň A1. Jelikož se předměty v cizích jazycích začínají vyučovat až od letního semestru, mají studenti možnost si jazykové znalosti doplnit během zimního semestru a v letním semestru už se mohou aktivně účastnit výuky v cizím jazyce. Takto je umožněno, aby se studenti zapsali ke studiu, i když ještě nejsou dostatečně jazykově vybaveni a nemuseli ještě před studiem navštěvovat jiné mimouniverzitní kurzy.

Otázkou zde je, jestli je vůbec možné se během jednoho semestru intenzivní výuky naučit úplně nový cizí jazyk tak dobře, aby byl člověk schopen se pak účastnit cizojazyčné výuky.

Průběh studia

Šestisemestrální studium, v jehož rámci studenti získají celkem 180 kreditů, je strukturováno do 12 modulů. Modul A je úvodem do studia mezikulturní komunikace, skládá se ze tří předmětů a poskytuje základní přehled o průběhu studia. Na základě tohoto modulu by se studenti měli také přesvědčit, zda zvolené studium naplňuje jejich očekávání a chtějí v něm pokračovat.

Modul B je celofakultní základ a student zde musí získat 6 kreditů z povinně volitelných předmětů ze základů humanitních věd. V modulu C nazvaném Jazyk a kultura si studenti

prohlubují znalosti mateřského a cizích jazyků, v dalších modulech se studenti zabývají například mezikulturní komunikací, managementem komunikace či si osvojují a prohlubují základní překladatelské kompetence.

Velkou výhodou je, že výuka je z velké části vedena rodilými mluvčími jednotlivých jazyků, nebo alespoň v tom daném jazyce probíhá (vyučující pak mluví tímto cizím jazykem). Přednášky o britské kultuře a historii jsou tedy vedeny anglicky, o kultuře neslyšících v rakouském znakovém jazyce atd. To je jiný přístup než ÚTRL, kde obvykle probíhají např. přednášky o německé kultuře a dějinách v češtině.

Volitelné předměty

Mimo povinných předmětů studenti musí získat 16,5 kreditů z volitelných předmětů. Tyto předměty si studenti volí dle vlastního zájmu z jakékoli domácí či zahraniční univerzity či odborné vysoké školy (Fachhochschule). Jako volitelné předměty se započítávají též přípravné jazykové kurzy. Výběrem volitelných kurzů se studenti stejně jako na ÚTRL mohou profilovat a zaměřit se na konkrétní oblast.

Komisionální zkouška

Na konci prvního ročníku skládají všichni studenti ústní komisionální zkoušku. Předpokladem ke zkoušce je splnění všech tří předmětů z modulu A a C, tedy obecné úvody do studia a mateřský a oba cizí jazyky. Úspěšné složení komisionální zkoušky je nezbytnou podmínkou pro zapisování předmětů z druhého ročníku.

Komisionální zkouška je jakousi náhradou za zkoušky přijímací, které probíhají na českých vysokých školách. U většiny rakouských vysokých škol a univerzit obecně platí, že se přijímací zkoušky, jak je známe z českých vysokých škol, nekonají. Výjimku tvoří pouze atraktivní obory, pro jejichž studium jsou nutné určité předpoklady. Do této kategorie patří například medicína, právo, psychologie, sport a obory s uměleckým zaměřením.

Studium/praxe v zahraničí

V rámci bakalářského studia oboru MK na ITAT musí každý student doložit buď zahraniční stáž (v zemi, kde se hovoří jeho prvním či druhým cizím jazykem) v délce minimálně jednoho měsíce (100 pracovních hodin) nebo minimálně tříměsíční studijní pobyt například v rámci programu Erasmus. Praxi je možno vykonat u státní či soukromé organizace a započítávají se například tyto činnosti: kancelářská činnost, asistent při vyučování v jazykových školách, činnost v oddělení kontaktu se zákazníky v podniku či ve veřejné instituci, práce au-pair či praktická stáž v rámci programu Erasmus. Součástí praxe je i sepsání pětistránkové zprávy, ve

kterém student popíše nově získané zkušenosti a zhodnotí přínosnost praxe⁵⁵. Cílem zahraničního pobytu by vedle zdokonalení jazykových dovedností mělo být bližší seznámení se s kulturou, neboť kultura je s jazykem úzce propojena. Studenti by se během praxe neměli soustředit pouze na jazyková vyjádření, ale detailně analyzovat celou komunikační situaci včetně například neverbálních a parajazykových prvků.

Studenti tlumočení znakového jazyka mohou (a pokud se chtějí zdokonalit v ÖGS, tak v podstatě musí) praxi absolvovat v Rakousku u různých spolků a organizací neslyšících, kde například pomáhají organizovat různé akce pro neslyšící nebo mají na starosti administrativní záležitosti.

V rámci studia oboru *Němčina a mezikulturní komunikace* se studium/praxe v zahraničí doporučuje, není však povinnou součástí kurikula.

Celkově jde při vykonávání praxe v první řadě o zdokonalování jazykových schopností a pronikání do kultury jiné jazykové oblasti. V žádném případě se nejedná o tlumočnickou či překladatelskou praxi, neboť na to studenti bakalářského oboru mezikulturní komunikace většinou ještě nemají dostatečně rozvinuté tlumočnické/překladatelské dovednosti. Dalším důvodem by mohlo být to, že univerzita by se musela aktivně podílet na zprostředkování praxe pro všechny své studenty, což by při tak velkém počtu studentů bylo jen těžko proveditelné.

1.13.1.1.2. Magisterské studium

Po absolvování bakalářského studia TK či DTK na ITAT, nebo jiného podobného studia je možné pokračovat v navazujícím magisterském studiu tlumočnictví se zaměřením buď na konferenční tlumočení, doprovodné tlumočení, tlumočení znakového jazyka nebo tlumočnictví a překladatelství pouze s jedním cizím jazykem, nebo překladatelství se dvěma cizími jazyky.

Absolventi magisterského studia získávají titul *Master of Arts* (MA) a jsou profesionálními tlumočníky a/nebo překladateli a najdou uplatnění v mezinárodních a nevládních organizacích, v evropských institucích na úřadech, u soudů nebo mohou pracovat na volné noze.

Nabídka jazyků

V navazujícím magisterském studiu jsou na výběr stejné jazyky jako ve studiu bakalářském a opět platí, že student studuje svou mateřštinu a dva cizí jazyky. Pokud se však rozhodne pro studium překladatelství a tlumočnictví zároveň, je možné, aby si zvolil pouze jeden z těchto

⁵⁵ Zpráva o zahraniční praxi <https://translationswissenschaft.uni-graz.at/de/studieren/infos-fuer-studierende/ausland-praxis/auslandsaufenthalt/> [cit. 24. 3. 2016]

cizích jazyků: arabština, B/CH/S, maďarština, němčina, ruština, slovinština, turečtina. Studium překladatelství a tlumočnictví pouze s jedním cizím jazykem tedy není obvykle možné s angličtinou, francouzštinou, italštinou rakouským znakovým jazykem a španělštinou. Pokud by někdo chtěl studovat v neobvyklé kombinaci jazyků, musel by požádat o individuální studium, které je sice spojeno se značkou administrativní zátěží, přesto této možnosti někteří studenti využívají. (Např. dva respondenti z našeho dotazníkového šetření studují formou individuálního studia.)

V navazujícím magisterském studiu Překladatelství studenti studují ve svém mateřském a dvou cizích jazycích. Jediný jazyk, se kterým nelze studovat překladatelství, je rakouský znakový jazyk, i když v současné době pracovníci ITAT usilují o akreditaci navazujícího magisterského programu *Tlumočnictví a překladatelství* pouze s ÖGS⁵⁶. Předpokladem je znalost cizích jazyků na úrovni C1 společného evropského referenčního rámce. Jazyková úroveň se prověřuje na začátku studia v prvních týdnech semestru v rámci předmětu Analýza a technika překladu (*Analyse- und Übersetzungstechniken*).

Průběh studia

Dle doporučeného rozvržení studijního plánu studenti na začátku magisterského studia absolvují nejdříve předměty obecného úvodu do metodiky tlumočení, techniku mluveného projevu v němčině, přednášky z translatologie a profesní etiku (Berufskunde). Následují praktické předměty tlumočení.

Studium v zahraničí

Pro studium v zahraničí platí v magisterském programu stejné podmínky jako v programu bakalářském. Navíc se studentům doporučuje dobrovolná stáž v zahraničí v délce dvou měsíců, za kterou je možné získat čtyři kredity. Ani v magisterském studiu od studentů není vyžadováno, aby získali praxi přímo v oboru tlumočení či překladu. Cílem praxe/studia v zahraničí je stejně jako v bakalářském programu zdokonalení jazykových schopností a hlubší proniknutí do kultury daného jazyka.

1.13.2. Tlumočnické kurzy při univerzitách

1.13.2.1. Univerzitní kurz Komunitní tlumočení na ITAT

Na rozdíl od konferenčního tlumočení, které je již v mnoha zemích plně uznáváno a má relativně vysokou prestiž včetně dobře rozvinutého systému vzdělávání konferenčních

⁵⁶Konzultace s předsedkyní kurikulární komise Mag. Dr.phil. Eveline Schwarz 10. 6. 2015

tlumočnicků, komunitní tlumočení v tomto ohledu poněkud zaostává. Výjimkou jsou třeba Austrálie, skandinávské země či ve Velké Británii. (Daneshmayer 2008, 336) Kvůli nedostatku vzdělávacích možností pro komunitní tlumočníky v německy mluvících zemích byl v roce 2004 na *Institutu pro teoretickou a aplikovanou translatologii* (ITAT) Univerzity ve Štýrském Hradci otevřen čtyřsemestrální univerzitní kurz komunitního tlumočení pro tlumočníky v sociální a zdravotní oblasti. Jedná se o možnost dalšího vzdělávání pro tlumočníky laiky, kteří už jako tlumočníci pracují, ale zatím nemají odpovídající vzdělání, pro profesionální tlumočníky a studenty tlumočnictví, kteří si chtějí rozšířit kvalifikaci. Kurz je ale přínosný i pro osoby činné v sociálních, komunitních či zdravotnických a terapeutických zařízeních, které se chtějí naučit, jak jednat v určitých tlumočnických situacích a v tlumočené interakci.⁵⁷

V různých letech se na institutu vyučovalo tlumočení v různých jazycích dle poptávky. V kurzu probíhajícím v letech od 2004 do 2006 to byly albánština, arabština, B/CH/S, ruština, turečtina (vždy v kombinaci s němčinou). Následoval kurz 2008-2010 s jazyky B/CH/S a s ruštinou. V současné době (2016-2018) jsou nabízeny tyto jazyky: albánština, arabština, B/CH/S, maďarština, ruština, turečtina, což jsou nejčastější jazyky menšin žijících v Rakousku. Nový kurz začal 20. května 2016.

Aby byl uchazeč do kurzu přijat, musí úspěšně složit přijímací zkoušky z jazyka a z dovedností důležitých pro tlumočení (Sprachbeherrschungs- und Einigungsprüfung). Studium obsahuje teoretické i praktické předměty, jako jsou o etika a kultura, tlumočnická notace, paměťová cvičení či nácvik samotného konsektivního i simultánního tlumočení. (Daneshmayer 2008, 361)

Kurz stojí 3 200 euro a frekventanti si ho hradí sami, pro jazykovou kombinaci němčina/arabština si však mohou zažádat o stipendium u *Rakouského spolku překladatelství a tlumočnictví* (*Der österreichische Berufsverband für Dolmetschen und Übersetzen „Universitas Austria“*).⁵⁸

Absolventi získají titul *akademický oborník na tlumočení v komunitní, sociální a lékařské oblasti* (*Akademische/r Fachmann/Fachfrau im kommunalen, sozialen und medizinischen Bereich*).

⁵⁷http://www.uniforlife.at/fileadmin/user_upload/documents/Sprachen/Curricula/Curriculum_Kommunaldolmetschen.pdf [cit. 23. 3. 2016]

⁵⁸<http://www.uniforlife.at/sprachen/detail/kurs/kommunaldolmetschen-neu/> [cit. 23. 3. 2016]

1.13.2.2. Kurz komunitního tlumočení na Univerzitě Innsbruck

Od dubna 2014 je možné navštěvovat semestrální kurz dalšího vzdělávání *Community Interpreting* na Univerzitě v Innsbrucku. Kurz v rozsahu asi 50 akademických hodin (2,5 ECTS) je určen absolventům univerzit a laikům, kteří sice nemají formální vzdělání, ale zato mají mnoho zkušeností v oblasti komunitního či soudního tlumočení, a chtějí získat certifikát o absolvování kurzu. Výuka probíhá blokově a vyučujícími jsou profesionální tlumočníci a zástupci organizací, ve kterých jsou tlumočníci zapotřebí (policie, azylové úřady, nemocnice, psychoterapeutické poradny, úřady pro děti a mládež).

Předpokladem pro studium je znalost němčiny a alespoň jednoho cizího jazyka relevantního pro komunitní tlumočení (není přesně specifikováno, o které jazyky se jedná, ale pro každou kombinaci zde musí být minimálně dva zájemci, aby si mohli vzájemně poskytovat zpětnou vazbu). Jeden z jazyků by měl být jazykem mateřským a ten druhý minimálně na úrovni B2. Dalším předpokladem je obecný zájem o sociální práci.⁵⁹

Kurz je organizován ve spolupráci s Odborem pro integraci spolkové země Tyrolsko, diakonií služby uprchlíkům a rakouským integračním fondem.

⁵⁹ <https://www.uibk.ac.at/weiterbildung/universitaetskurse/community-interpreting/> [cit. 23. 3. 2016]

1.14. Instituce pro vzdělávání tlumočnicků znakových jazyků v ČR

1.14.1. Ústav jazyků a komunikace neslyšících, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

V České republice zatím není akreditováno samostatné vysokoškolské studium tlumočnictví znakového jazyka, ale budoucí tlumočníci znakového jazyka mohou studovat na *Ústavu jazyků a komunikace neslyšících*⁶⁰ (ÚJKN) na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (FF UK) bakalářský a navazující magisterský program *Čeština v komunikaci neslyšících (ČNES)*. Jak v bakalářském tak v navazujícím magisterském studiu lze obor studovat jednooborově, nebo dvouoborově⁶¹ v kombinaci s jiným oborem na FF UK. Studium je určeno slyšícím, nedoslýchavým i neslyšícím uchazečům. Jedná se v podstatě o tzv. Deaf studies, kde se na hluchotu a na svět neslyšících a jejich komunikaci nahlíží z velice široké perspektivy, přičemž se studenti mohou profilovat výběrem volitelných a povinně volitelných předmětů. Předchozí znalost českého znakového jazyka před začátkem bakalářského studia je sice výhodou, ale ne podmínkou, neboť všichni studenti se znakový jazyk učí od základů, a to v kurzech vedených neslyšícími rodilými mluvčími ČZJ. Díky rozdělení studentů do skupin podle jejich úrovně znalostí je výuka do značné míry individualizovaná.

Aby byla zajištěna bezproblémová komunikace mezi slyšícími i neslyšícími studenty a vyučujícími, je na každé hodině, kde je to potřeba, přítomen tlumočnick znakového jazyka. Například pokud vede hodinu vyučující ve znakovém jazyce, tlumočnick ji tlumočí do češtiny a zároveň do znakového jazyka tlumočí otázky položené v češtině. Tlumočnick může slyšící i neslyšící studenty na jejich žádost doprovázet i k ústním zkouškám, na konzultace a při všech ostatních aktivitách souvisejících se studiem na FF UK⁶².

Protože je pro neslyšící obtížné zároveň vnímat znakový jazyk zrakem a zároveň psát, mají na přednáškách zajištěn přepis, který vyhotovuje některý slyšící spolužák. Přepis z přednášky zapisovatel pošle vyučujícímu ke schválení a případnému doplnění. Poté jej zapisovatel poskytne neslyšícím spolužákům.

Působení jak slyšících, tak neslyšících vyučujících a fakt, že se ke studiu ČNES mohou zapisovat i neslyšící/nedoslýchaví uživatelé znakového jazyka je skvělá příležitost pro studenty, kteří se znakový jazyk teprve učí, ale i pro ty, kteří ho už dobře ovládají. Mohou se

⁶⁰ <http://ujkn.ff.cuni.cz/> [cit. 3. 7. 2016]

⁶¹ Navazující magisterský program ČNES je možné studovat dvouoborově až od akademického roku 2016/2017)

⁶² <http://ujkn.ff.cuni.cz/sluzby/pravidla-pro-poskytovani-sluzeb/pravidla-UJKN/akce> [cit. 3. 7. 2016]

tak přirozeně zdokonalit ve znakovém jazyce a hlouběji proniknout do specifické kultury Neslyšících, která se od kultury slyšících spoluobčanů může dosti lišit a jejímž jádrem je znakový jazyk⁶³.

1.14.1.1. Bakalářské studium Čeština v komunikaci neslyšících

V rámci bakalářského programu se slyšící studenti učí český znakový jazyk, neslyšící zdokonalují své dovednosti v psané češtině, přičemž na konci studia by měli dosáhnout minimálně úrovně B1. Dále získávají znalosti z obecné lingvistiky, lingvistiky znakových jazyků, kultury a dějin Neslyšících⁶⁴, sociolingvistiky, psycholingvistiky, seznamují se s různými způsoby zápisu komunikace ve znakových jazycích a s přístupy k výchově a vzdělávání neslyšících.

Ve druhém ročníku si studenti jednooborového programu vybírají jeden ze tří modulů – odborný, tlumočnický či pedagogický⁶⁵. U dvouoborového studia není pro absolvování programu nutné si modul volit. Studenti, kteří si zvolili odborný modul, se zaměřují na lingvistiku a výzkum znakových jazyků, takže si zapisují předměty jako Lexikografie znakového jazyka, Metody výzkumu znakového jazyka a mají nejlepší předpoklady k tomu, aby se z nich stali jazykovědci. Studenti tlumočnického modulu se připravují na roli mediátora mezi slyšící a neslyšící komunitou (slyšící studenti), případně se mohou stát členy tlumočnického týmu např. při týmovém tlumočení mezi různými znakovými jazyky (neslyšící studenti). Studenti komunikačního modulu se zabývají především výchovou a vzděláváním neslyšících a mohou pak pracovat jako asistenti pedagoga, lektori českého znakového jazyka nebo jako pracovníci v zařízeních pro sluchově postižené.

V rámci každého modulu studenti také absolvují povinnou strukturovanou praxi s 90hodinovou dotací, jejíž zaměření se řídí konkrétním modulem. Praxe tlumočnická je rozdělena do tří částí, první z nich probíhá v organizaci poskytující tlumočnické služby – zde se student seznamuje s fungováním různých organizací a s tím, jak probíhá zprostředkování tlumočení. Druhá část je individuální a v jejím rámci student samostatně dochází na náhledy, při práci sleduje profesionální tlumočníky. V poslední fázi student přímo tlumočí, a to buď za supervize

⁶³ <http://ruce.cz/clanky/131-co-to-je-kultura-neslysicich> [cit. 3. 7. 2016]

⁶⁴ Neslyšící s velkým N je označení kulturní a jazykové menšiny, do které spadají lidé, kteří se k této menšině hlásí.

⁶⁵ Před akademickým rokem 2015/2016 se modul nazýval „komunikační“.

zkušených kolegů, nebo sám. Zároveň si student po celou dobu praxe vede záznamy, které průběžně konzultuje se svým vedoucím praxe. Úplný sylabus je k dispozici na ve studijním informačním systému FF UK, předmět Praxe tlumočnická (ACN100144)⁶⁶.

Pro srovnání uvádíme i možnosti uplatnění absolventů, které jsou blíže popsány na internetových stránkách ÚJKN⁶⁷ v profilu absolventa:

„Profil absolventa jednooborového bakalářského studia Čeština v komunikaci neslyšících

Absolvent je vybaven kompetencemi v českém znakovém jazyce (slyšící absolventi)/psané češtině (neslyšící absolventi), které jsou srovnatelné s úrovní B1 Evropského referenčního rámce pro jazyky, vybaven je dále solidními všeobecnými znalostmi lingvistiky, je poučen o struktuře jazyků, které figurují v komunikaci neslyšících (českého znakového jazyka a češtiny), o jejich fungování a o způsobech jejich osvojování. Poznatky v širokém smyslu lingvistické jsou včleněny do rámce poznatků o specifické kultuře českých neslyšících a zaměřeny na přípravu k výkonu povolání v oblastech kontaktu mezi slyšícími a neslyšícími Čechy.

Postojová orientace absolventa zaručuje, že je připraven – v nejobecnější rovině – akceptovat jinakost a respektovat kulturu a jazyk neslyšící menšiny v jejich odlišnostech. Vzhledem k tomu a vzhledem ke kvalitnímu zvládnutí českého znakového jazyka a češtiny i vzhledem ke schopnosti reflektovat, popř. i užívat kontaktní variety obou jazyků je absolvent schopen pružně se přizpůsobit všem nárokům současné praxe i praxe budoucí (utváření společnosti otevřené každému a všem), připraven je i k pokračování v navazujícím magisterském studiu.“⁶⁸

Zvlášť jsou také uvedeny profily absolventů jednotlivých modulů. Jedná-li se konkrétně o absolventa tlumočnického modulu, nalezne uplatnění také podle stavu svého sluchu, a to buď jako „Mediátor mezi slyšící a neslyšící komunitou v různých oblastech veřejného života (např. státní správa, zdravotnictví, právo, soudnictví“, jedná-li se o slyšícího absolventa, nebo jako

⁶⁶ <https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=predmet&kod=ACN100144> [cit. 12. 7. 2016]

⁶⁷ <http://ujkn.ff.cuni.cz/obor/profil-absoventa> [cit. 16. 6. 2016]

⁶⁸ Profil absolventa citujeme jen u oboru ČNES, aby bylo zřejmé, že se na rozdíl od Ústavu translatologie FF UK a oborů Angličtina pro (komunitní) tlumočení a překlad na KAA UPOL si ČNES neklade za cíl profesně připravovat budoucí tlumočníky. Profily absolventů ostatních oborů viz internetové stránky jednotlivých ústavů: <http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-94.html>, <http://www.ff.upol.cz/skupiny/zajemcum-o-studium/bakalarske-a-magisterske-studium/studijni-obory/obor/anglictina-se-zamerenim-na-komunitni-tlumoceni-a-preklad/> [cit. 16. 6. 2016]

„Člen tlumočnického týmu (např. při týmovém tlumočení z cizích znakových jazyků)“, jednali se o absolventa neslyšícího.

Jak je tedy vidět, profil absolventa je formulován velice opatrně a ani absolventi tlumočnického modulu nejsou zcela připraveni na práci profesionálního tlumočníka, především co se týče dosažené úrovně ČZJ (B1 dle SERRJ), ale ani v oblasti tlumočnických dovedností. Aby se student ČNES mohl stát tlumočnickem, musel by si vzdělání doplnit například v některém kurzu vypisovaném v České komoře tlumočnicků znakového jazyka.

1.14.1.2. Navazující magisterské studium *Čeština v komunikaci neslyšících*.

Navazující magisterské studium se otevírá jednou za dva roky⁶⁹ a je zaměřeno spíše teoreticky a lingvisticky⁷⁰, studenti se hlouběji zabývají českým znakovým jazykem/češtinou, filozofií jazyka, kognitivní lingvistikou, morfologií, syntaxí, stylistikou češtiny, historickými kořeny češtiny, strukturou a fungováním českého znakového jazyka a znakových jazyků ve světě či češtinou pro neslyšící jako cizím jazykem. Ani v profilu absolventa navazujícího magisterského studenta se tlumočení vůbec nezmiňuje:

„Absolvent navazujícího magisterského programu oboru *Čeština v komunikaci neslyšících* je vybaven lingvistickou teorií, reflektuje strukturu jazyků komunikace neslyšících (českého znakového jazyka a češtiny) i jejich fungování; jeho kompetence v českém znakovém jazyce a v češtině jsou na takové úrovni, že je bez problémů schopen komunikovat s rodilými mluvčími obou jazyků. Postojová orientace absolventa zaručuje, že je připraven – v nejobecnější rovině – akceptovat jinakost a respektovat odlišnost kultury, jazyka a komunikace neslyšící menšiny.“

Studenti však mají širokou nabídku (povinně) volitelných předmětů, ve kterých se v tlumočnických dovednostech mohou zdokonalovat. Mezi takové předměty patří například *Překlady a tlumočení v odborných oblastech*, *Tlumočnická profese a vzdělávací systémy tlumočnicků*, *Tlumočnické laboratoře* a další. Stejně jako u bakalářského programu zde však platí, že tlumočnické vzdělání by si zájemci museli doplnit.

⁶⁹ Tak je tomu v posledních letech, dříve byly intervaly delší.

⁷⁰ Vycházíme ze studijních plánů platných pro studium započaté mezi akademickými roky 2010/11 a 2015/16. Od akademického roku 2016/17 budou platné nové studijní plány, ve kterých ale jsou jen minimální změny, např. jednosemestrální předmět *Jazyky komunikace českých neslyšících v kontrastu* je v novém studijním plánu rozdělen do dvou jednosemestrálních kurzů. Všechny použité studijní plány jsou v elektronické příloze.

Současný stav lze v podstatě shrnout tak, že především záleží na samotném studentovi, kolik času a energie do zdokonalování svých jazykových, tlumočnických a překladatelských dovedností investuje. Ze strany ČNES má maximální podporu například v tom, že může chodit na různé předměty na ÚTRL (například Úvod do teorie tlumočení), přičemž se mu kredity z těchto předmětů započítávají jako povinně volitelné. Absolvování těchto předmětů se také výslovně doporučuje. O tom, že vzdělávání tlumočnicků na ČNES dobře funguje, svědčí i fakt, že mnozí absolventi v současnosti jako profesionální tlumočníci pracují. Ve třech databázích⁷¹ tlumočnicků znakového jazyka jsme napočítali 33 absolventů ČNES, kteří se v současnosti tlumočením živí, celkový počet tlumočnicků pro neslyšící, kteří ČNES vystudovali, však bude ještě vyšší, protože ne všichni tlumočníci-absolventi ČNES jsou v seznamech uvedeni. Přehled všech absolventů s postupně doplňovanými životopisy je dostupný i na stránkách ÚJKN.

1.14.1.3. Příprava akreditace oboru Tlumočnictví/překladatelství: čeština-český znakový jazyk

V současné době probíhají na ÚJKN snahy o akreditaci nového bakalářského programu Tlumočnictví/překladatelství: čeština-český znakový jazyk. Všechny záležitosti ohledně tohoto oboru jsou zatím v jednání a zatím není hotová úplně celá koncepce. Stručně ale nastíníme, jak by mohl budoucí obor vypadat. Při zpracovávání této kapitoly jsme vycházeli především z konzultace s ředitelkou ÚJKN dr. Hudákovou, která se na přípravě akreditace významnou měrou podílí.

Bude se jednat se o povinně dvouoborové studium, které bude možné kombinovat pouze s oborem ČNES. Studenti budou tedy zároveň navštěvovat přednášky a semináře z oblasti Deaf studies na ČNES, např. kulturu a dějiny neslyšících, lingvistické předměty zaměřené jak na češtinu, tak na český znakový jazyk, navíc ale budou mít více předmětů zaměřených na kontrastivní lingvistiku češtiny a českého znakového jazyka, tlumočnické a překladatelské předměty a mnohem intenzivnější výuku českého znakového jazyka (u uchazečů o studium se nepředpokládají předchozí znalosti ČZJ). Některé předměty by mohly být vyučovány ve spolupráci s ÚTRL, např. teorie tlumočení/překladu, vyjednává se však o tom, zda by bylo

⁷¹ Tlumočníci na ÚJKN - <http://ujkn.ff.cuni.cz/?q=node/584>, tlumočníci v obecně prospěšné společnosti Tichý svět - <http://www.tichysvet.cz/vasi-tlumocnici>, tlumočníci v Centru zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící - http://www.cztn.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=84&Itemid=83. [cit. 17. 7. 2016]

zapotřebí obsah kurzu kvůli studentům ČZJ nějak poupravit, případně pokud by byly vypisovány předměty přímo jen pro studenty ČZJ.

Studium bude primárně zacíleno na slyšící studenty, přičemž ale nebude vylučovat možnost studia neslyšícím uchazečům. Pokud by se ke studiu přihlásil neslyšící zájemce a úspěšně by složil přijímací zkoušky, byl by pro něj pravděpodobně vytvořen individuální vzdělávací plán, přičemž by se mohl zaměřit na překladatelství (např. překlad internetových stránek či výukových materiálů do ČZJ) nebo na tlumočení mezi dvěma znakovými jazyky, případně na tlumočení mezi mezinárodním znakovým systémem a ČZJ. V tomto případě by byly průběžně vypisovány povinně volitelné předměty, jejichž nabídka je mnohem flexibilnější a zároveň může reflektovat aktuální situaci na trhu (např. poptávku po určitém duhu tlumočení/překlady).

Značné flexibility by bylo využíváno i při vypisování jiných povinně volitelných a volitelných předmětů, například co se týče různých druhů tlumočení. Zatím je v plánu, že se studenti budou připravovat primárně na povolání komunitního tlumočníka, předpokládá se ale, že budou vypisovány povinně volitelné a volitelné semináře Konferenční tlumočení, Umělecké tlumočení, Tlumočení ve vzdělávání, Soudní tlumočení, Tlumočení v týmu apod. Zatím však není jisté, zda budou vypisovány všechny, a v jaké intenzitě. Vypisování různých předmětů by mělo reflektovat situaci na trhu a poptávku - pokud by vzrostla poptávka po tlumočnických konferenčních (např. kdyby se někteří neslyšící uživatelé znakového jazyka dostali do Evropského parlamentu či do zastupitelstev obcí), mohl by být vypsán specializovaný povinně volitelný předmět.

Flexibilita a individualizace by měla být základním prvkem v celém oboru, a to především kvůli značné heterogenitě studentů. Budeme-li vycházet z předpokladu, že skladba studentů tohoto nového oboru bude podobná, jaká je na ČNES, můžeme se setkat se studenty, kteří mimo českého znakového jazyka a češtiny ovládají ještě jiné cizí jazyky na velice vysoké úrovni. Někteří z nich jsou slyšící, někteří prelingválně neslyšící, ale s výbornými znalostmi psané angličtiny či dalšího znakového jazyka, jiní postupně ztráceli sluch až v pozdějším věku. Kvůli zlepšování podmínek pro vzdělávání neslyšících obecně lze také předpokládat, že bude přibývat neslyšících zájemců o vysokoškolské studium. V každém případě by měl být naplno využit potenciál všech studentů.

Dne 18. 3. 2016 byl schválen tzv. malý akreditační formulář⁷², přičemž se doporučuje co nejrychlejší habilitace někoho z klíčových vyučujících oborů, který by se mohl stát garantem oboru. Situaci ale komplikuje to, že 2. května 2016 vstoupil v platnost zákon č. 137/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, s nímž přijdou změny ohledně akreditací vysokoškolských oborů. Schvalování nových akreditací už tedy nebude v kompetenci Akreditační komise, která předkládala doporučení ministerstvu školství, nýbrž budou zavedeny tzv. institucionální akreditace, přičemž udělení institucionální akreditace bude podmíněno pozitivním vyhodnocením vnitřního systému řízení kvality. Vyhodnocení bude provádět Národní akreditační agentura.⁷³ V současnosti je tedy proces akreditace pozastaven a bude nutné vyčkat na nové podmínky pro akreditaci.

Další obtíže jsou s hledáním kvalifikovaných akademických pracovníků, ať už slyšících či neslyšících, kteří budou v nově otevřeném oboru vyučovat nebo vést bakalářské a diplomové práce. Takových lidí je v České republice zatím málo a bude trvat ještě několik let, než jich bude dostatek na to, aby mohlo být zajištěno plnohodnotné fungování oboru. Podle nejoptimističtějších prognóz by bakalářský obor Tlumočnictví/překladatelství: čeština-český znakový jazyk mohl být otevřen v akademickém roce 2018/2019.

Při přípravě akreditace tohoto oboru by mohla být přínosem i naše práce, a to především ta část pojednávající o výuce tlumočnictví ÖGS na ITAT, kde už vysokoškolské vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka na dobré úrovni probíhá.

1.14.1.4. Výuka českého znakového jazyka na ČNES pro další zájemce

Pro všechny zájemce z řad studentů UK se každý semestr otevírá několik paralelních volitelných kurzů Základy českého znakového jazyka 1, dle zájmu a možností studentů pak i navazující kurzy Základů českého znakového jazyka 2 a 3. Dále jsou k dispozici i kurzy pro pedagogy a zaměstnance UK (nepedagogy), kteří pracují s neslyšícími, nedoslýchavými a ohluchlými studenty. Další kurzy ČZJ jsou vypisovány i v rámci univerzity třetího věku⁷⁴. Kurzy jsou vedeny neslyšícími vyučujícími z ČNES a nekladou si za cíl to, aby si frekventanti osvojili co nejvíce znaků, ale aby pochopili základní strukturní a funkční specifika ČZJ⁷⁵.

⁷² [http://ujkn.ff.cuni.cz/sites/default/files/UJKN_koncepce_2015-2017_hudakova%20\(2\).pdf](http://ujkn.ff.cuni.cz/sites/default/files/UJKN_koncepce_2015-2017_hudakova%20(2).pdf) [cit. 16. 6. 2016]

⁷³ http://www.ff.cuni.cz/FF-9324-version1-novela_zakona_o_vs_katalog_uno.pdf [cit. 12. 7. 2016]

⁷⁴ <http://ujkn.ff.cuni.cz/student/U3V> [cit. 1. 7. 2016]

⁷⁵ https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=predmet&kod=ACN300396&dlpar=YToxOntzOjg6InByZW_RtZXR5IjltOjE6e3M6Mzoic2tylitzOjQ6IjltMTQzO319 [cit. 1. 7. 2016]

Účastníci těchto kurzů mají možnost vhlédnout do světa neslyšících a osvojit si základy komunikace s neslyšícími.

1.14.2. Vyšší odborná škola v Hradci Králové

2. 9. 2015 byla udělena akreditace programu *Tlumočnictví českého znakového jazyka* na Vyšší odborné škole v Hradci Králové⁷⁶. Otevírá se tak možnost připravit na povolání tlumočníka znakového jazyka nové adepty. Délka studia je 3 roky (6 semestrů) a absolventi s titulem Dis. se uplatní jako tlumočníci českého znakového jazyka nebo jako asistenti pedagoga při výuce žáků preferujících v komunikaci český znakový jazyk.

Podnětem pro založení oboru byl dle rozhovoru s Petrem Vysučkem⁷⁷ kritický nedostatek tlumočnicků znakového jazyka, hlavně v oblastech mimo Prahu. Snahy o založení oboru tlumočnictví se objevovaly už od roku 2014, kdy se Petr Vysuček stal předsedou *Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel* (ASNEP) a začal spolu se svým týmem vyjednávat o založení oboru vzdělávajícím tlumočnický ČZJ. V původním plánu bylo založit takovýto obor na vysoké škole, například na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, ale podmínky pro získání akreditace byly moc přísné a složité. Proto se začalo jednat o otevření VOŠ v Hradci Králové, kde se nachází i mateřská, základní a střední škola pro sluchově postižené.

Předpokladem ke studiu je úplné střední nebo střední odborné vzdělání s maturitou, osobnostní předpoklady, motivace, komunikační schopnosti, zdravotní způsobilost (zájemci musí být slyšící, nemít vážné duševní onemocnění a nesmí trpět omezením hybnosti horní poloviny těla, včetně hybnosti obličejových svalů). Dále se od zájemců očekává základní přehled o komunitě Neslyšících a jejich kultuře a patřičná úroveň všeobecných znalostí. Podmínkou přijetí ke studiu však není znalost českého znakového jazyka, pokud by ale nějaký uchazeč ČZJ na určité úrovni ovládal, bude pozván k ověřujícímu testování a případně mu budou uznány některé předměty, které tak už nebude muset absolvovat. Jednotlivé případy se budou posuzovat individuálně. Obor je vhodný i pro již aktivní tlumočnický znakového jazyka, kteří si chtějí doplnit vzdělání. V takovém případě by pro ně byl sestaven individuální vzdělávací plán, takže by nemuseli absolvovat například semináře ČZJ, navíc by pro ně mohla výuka probíhat v pátek

⁷⁶ <http://neslhk.com/vyssi-odborna-skola/program-tlumocnictvi-czj/> [cit. 20. 4. 2016]

⁷⁷ <http://www.tichezpravy.cz/rozhovor-s-petrem-vysuckem-o-vyssi-odborne-skole-pro-tlumocniky-znakoveho-jazyka/> [cit. 13. 6. 2016]

a v sobotu, aby studium mohli jednodušeji zkombinovat s prací. Škola se tedy bude snažit vyjít studentům maximálně vstříc.

Přijímací zkoušky jsou dvoukolové a budou probíhat ve dvou termínech (13. – 17. 6., druhé kolo 6. -8. 9. 2016). Do prvního kola zájemci o studium pošlou spolu s přihláškou k přijímacímu řízení strukturovaný životopis a motivační dopis, ve kterém se zamyslí nad tématy, proč chtějí daný obor studovat a jak si představují své budoucí uplatnění. Na základě těchto podkladů budou uchazeči vybráni do druhého kola, které se skládá z písemného testu, v němž se testují všeobecné znalosti, studijní předpoklady a základní orientace v pojmech ohledně komunity Neslyšících, a z individuálního pohovoru navazujícího na výsledky písemného testu a motivační dopis. Celkem by mělo být přijato 28 studentů.

Mezi předměty, které přijatí studenti absolvují, patří Anglický jazyk, Český znakový jazyk – toho bude čtrnáct vyučovacích hodin za týden, Dějiny tlumočení znakového jazyka, Úvod do tlumočnické profese, Teorie a praxe překladu, Teorie tlumočení znakového jazyka, Etika tlumočení, Aktuální otázky tlumočení, Konsektivní tlumočení, Simultánní tlumočení, Tlumočení specifických témat, Tlumočení pro hluchoslepé, Tlumočení v týmu, Interaktivní tlumočení, Observace tlumočení ve vzdělávání, Intralingvální kognitivní zpracování, Vizuální komunikace, Úvod do studia komunity Neslyšících, Základy psychologie, Základy pedagogiky, Pedagogika neslyšících, Úvod do studia etiky a další.

Součástí studia bude povinná praxe v rozsahu tří týdnů za semestr. V prvním ročníku se ještě nebude jednat o tlumočení, protože studenti ještě nebudou znakový jazyk ovládat na dostatečné úrovni, takže praxi budou moci vykonávat například v organizacích neslyšících, aby se seznámili s prostředím a získali širší přehled o kultuře Neslyšících a o dění v komunitě. Další možnosti vykonání praxe jsou školy pro sluchově postižené, protože právě v nich bude velká část absolventů pravděpodobně pracovat. Ve druhém ročníku budou studenti v rámci praxe částečně tlumočit, například v doprovodu s profesionálním tlumočnickem, a ve třetím ročníku už by měly být dovednosti studentů na takové úrovni, aby zvládli tlumočit sami.

Tlumočení se bude zaměřovat hlavně na oblast vzdělávání, konkrétně na tlumočení na druhém stupni základních škol, na středních školách a na vyšších odborných školách, kde absolventi budou tlumočit přímo ve vyučování, ale také při rodičovských schůzkách či pedagogických poradách. Absolventi samozřejmě naleznou uplatnění i v komunitním tlumočení.

Z dostupných materiálů se zdá, že obor bude prakticky zaměřený především na získání jazykových a tlumočnických dovedností. Velký důraz je kladen na osvojení znakového jazyka, zároveň ale budou absolventi vybaveni i určitým teoretickým základem. Na druhou stranu v plánu dle informací na internetu zatím chybí český jazyk nebo stylizace mluveného projevu. Petr Vysuček ve videu sice hovoří o velice intenzivní výuce znakového jazyka, ale čeština zůstala trochu upozaděna, což by mohlo při samotném studiu a hlavně v praxi mít neblahé důsledky. Dobrý tlumočnický totiž musí v první řadě perfektně ovládat svou mateřštinu.

Vedení školy jsme několikrát kontaktovali pomocí e-mailu, ve kterém jsme je prosili o podrobnější informace o studiu a zároveň o profil uchazečů o studium. Bohužel jsme ale žádnou odpověď nedostali. Z nejnovějších informací na internetových stránkách VOŠ bylo možné zjistit pouze to, že bylo přijato 18 studentů (žádní nepřijati na stránkách nejsou, takže byli pravděpodobně přijati všichni uchazeči). Druhé kolo přijímacích zkoušek bude probíhat ještě od 6. do 8. září 2016.

Vyšší odporná škola sice může krátkodobě řešit nedostatek tlumočnicků pro neslyšící, je ale otázkou, jestli bude vzdělávání dostatečně kvalitní a zda nebudou absolventi omezeni tím, že nebudou mít vysokoškolský titul. To by mohl být problém například u soudního tlumočení nebo u tlumočení pro různé instituce. Z dostupných informací se ale zdá, že bude umožněna velká míra individualizace a studenti by například mimo VOŠ mohli zároveň studovat i na některé vysoké škole, kde by získali i akademické vzdělání. Teoreticky by se mohli zapsat na bakalářské studium ČNES na FF UK a zároveň na Tlumočnictví českého znakového jazyka na VOŠ v Hradci Králové, některé předměty absolvované na ČNES by jim pak mohli být na VOŠ uznány.

1.14.3. Certifikační vzdělávací program v České komoře tlumočnicků znakového jazyka

Profesionální tlumočníci znakového jazyka si mohou doplňovat vzdělání v *České komoře tlumočnicků znakového jazyka* (ČKTZJ). Jedná se o neziskovou profesní organizaci sdružující především tlumočníky pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé klienty.

Hlavními cíli Komory jsou „trvale zvyšovat profesní úroveň svých členů tak, aby naplnila právo Neslyšících na plnohodnotnou komunikaci v jejich přirozeném jazyce, jazyce znakovém, a aby zajistila kvalitu tlumočení na úrovni, která je obvyklá v zemích Evropské unie. Jako

profesní organizace se snaží hájit zájmy všech tlumočnicků pro neslyšící a zajišťovat tlumočnickům kvalitní vzdělávání ve formě kurzů, seminářů a školení. Prostřednictvím svých aktivit šíří informace o tlumočení pro neslyšící a související problematice, zejména o komunikaci a kultuře Neslyšících. Tím nejvyšším cílem České komory tlumočnicků znakového jazyka je, aby měl neslyšící klient jistotu, že v Komoře vždy nalezne tlumočnicka-profesionála, díky jehož službám lehce zbortí všechny komunikační bariéry mezi světem slyšících a světem ticha.“⁷⁸

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka pořádá několik akreditovaných kurzů, přičemž jeden z nejvýznamnějších z nich byl až do roku 2016 *Certifikační vzdělávací program pro tlumočnický znakového jazyka* (CVP). V červenci 2016 kurzu bohužel vypršela akreditace, neboť program nebyl udržitelný kvůli nedostatku zájemců a tím pádem i finančních prostředků. (V době trvání od roku 2008 do 2016 měl program pouze 15 úspěšných absolventů, jejichž jména jsou uvedena na stránkách ČKTZJ) Tento program byl určen pro slyšící i neslyšící tlumočnický českého znakového jazyka. Účastníci programu absolvovali teoretické i prakticky zaměřené semináře, tlumočnickou praxi a na závěr studia skládali certifikační zkoušky. Po úspěšném zakončení studia získali frekventanti certifikát, který však má omezenou platnost. Aby si tlumočnick certifikaci prodloužil, musí navštěvovat semináře Komory a každý rok za ně nasbírat 50 kreditů. Cílem tohoto opatření je, aby se tlumočnicki dále vzdělávali i po tom, co obdrží certifikát, a udržovali, nebo dokonce zlepšovali své dovednosti.

V současné době (červenec 2016) však probíhají jednání s organizací neslyšících *Pevnost*⁷⁹, která připravuje akreditovaný kurz pro začínající tlumočnicki.

I nadále Komora nabízí další semináře pro slyšící i neslyšící tlumočnicki a pořádá akce pro slyšící i neslyšící veřejnost.

1.15. Instituce pro vzdělávání tlumočnicků znakových jazyků v Rakousku

Tlumočnicki pro neslyšící se v Rakousku mohou na budoucí povolání připravovat studiem na Univerzitě ve Štýrském Hradci, v kurzu pro tlumočnicki znakového jazyka GESDO v Linci

⁷⁸ <http://www.cktzi.com/o-komore> [cit. 15. 6. 2016.]

⁷⁹ Dosud Pevnost pořádala hlavně kurzy českého znakového jazyka a prováděla osvětovou činnost o Neslyšících a českém znakovém jazyce. Účast na jazykových kurzech pořádaných Pevností se doporučovala i studentům z CVP, protože v CVP samostatné kurzy ČZJ neprobíhaly. Více na: <http://www.pevnost.com/> [cit. 1. 7. 2016]

a v přípravném semináři *Připravit, pozor, start (AchtungFertigLos)* pořádaném spolkem ÖGSDV.

1.15.1. Institut teoretické a aplikované translatologie, Univerzita ve Štýrském Hradci

Žádost o zřízení studijního oboru tlumočení znakového jazyka byla rakouskému ministerstvu pro vědu předána na jaře roku 1999. Ministerstvo bylo sice v zásadě pro, ale kvůli nedostatku finančních prostředků mohl být obor otevřen až na podzim 2002. V porovnání s ostatními zeměmi Rakousko v akademickém vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka zaostávalo.⁸⁰ Mělo to však i své výhody, například více času na vytváření nezbytných struktur, získávání know-how v rámci mezinárodních projektů, vzdělávání učitelů či přípravu učebních materiálů. Jednou z největších výhod bylo to, že tlumočení znakového jazyka bylo integrováno do studijního oboru tlumočnictví na ITAT mezi mluvené jazyky a ne do speciální pedagogiky či sociálních věd. Na ITAT tedy platí stejné kurikulum jak pro mluvené jazyky, tak pro znakový jazyk a studenti navštěvují stejné obecné kurzy (němčina, jazykověda, translatologie). Tento přístup z dlouhodobého hlediska přispěje k minimalizování asymetrie mezi tlumočnickými mluvených a znakových jazyků. (Grbić 2009)

Grbić dále považuje za velkou výhodu to, že studenti musí studovat dva cizí jazyky. Díky tomu budou pak lépe připraveni na vstup na trh práce. Avšak ne všichni toto musí vidět jednoznačně pozitivně. Potvrzuje to například diplomová práce Katji Leitner, (Leitner 2012) která se zabývala tím, proč někteří studenti studium Mezikulturní komunikace s ÖGS nedokončí. Ve své práci se dotazovala bývalých studentů ÖGS na důvody předčasného ukončení studia na ITAT. Výsledkem bylo, že právě nutnost studovat dva jazyky najednou bylo jedním z faktorů zanechání studia. Někteří dotazovaní respondenti totiž od začátku chtěli studovat tlumočení pouze s jedním cizím jazykem a druhý jazyk začali studovat jen proto, že jinak studium na ITAT nebylo možné. Často chtěli od začátku studovat jen tlumočení znakového jazyka a k tomu si zvolili „nejmenší zlo“ v podobě jazyka, který se učili už ve škole. Nebo naopak chtěli studovat pouze jeden cizí mluvený jazyk a ÖGS jim připadal jako velice fascinující záležitost a zvolili si ho spíše ze zvědavosti. Teprve v průběhu studia však zjistili, že studium znakového jazyka je mnohem náročnější, než si mysleli. U některých respondentů to dokonce vedlo

⁸⁰ Pro srovnání, v Magdeburgu byl otevřen studijní obor tlumočení znakového jazyka od zimního semestru 1997/1998, na Vysoké odborné škole ve Cvikově od letního semestru 2000, ČNES byl otevřen roku 1998.

k předčasnému ukončení studia, i když připustili, že by přemýšleli o opětovném studiu, kdyby bylo možné studovat tlumočnictví jen s jedním cizím jazykem, případně tlumočení a překlad ÖGS bez dalšího mluveného jazyka. Stejný názor autorce práce sdělili v osobních rozhovorech i někteří studenti ÖGS na ITAT.

Na druhou stranu diplomová práce Leny Dreier (Dreier 2012), jejímž tématem byl výběr studovaných jazyků v kombinaci s ÖGS a pozdější uplatnění studovaných jazyků v profesním životě, ukázal, že studium dvou jazyků zároveň je obohacující a rozšiřuje obzory. Respondenty zde byli absolventi ITAT a studenti vyšších ročníků magisterského studia, kteří studovali tlumočnictví ÖGS a některého mluveného jazyka. Absolventi a studenti vesměs uváděli, že pracují/by chtěli pracovat pouze s jedním vystudovaným jazykem, přičemž se převážně jednalo o ÖGS. Přesto je většina dotazovaných ráda, že absolvovala studium v obou jazycích, protože získali mnoho užitečných informací a dovedností pro budoucí profesní život. Někteří také uváděli, že by možná v budoucnu chtěli začít tlumočit i z/do druhého jazyka, ale až poté, co získají dostatek zkušeností s tlumočením v prvním jazyce (Dreier 2012). Zde je nutno podotknout, že se jednalo o absolventy či studenty vyšších ročníků magisterského studia a jejich motivace byla dostatečně vysoká na to, aby studium dokončili. Při zpětném pohledu se jim tedy studium dvou jazyků může zdát jako mnohem pozitivnější než těm, kteří kvůli nutnosti studovat dva jazyky studium předčasně ukončili.

1.15.1.1.1. Výuka ÖGS na ITAT

V následujících dvou kapitolách stručně shrneme poznatky z konzultací s vyučujícími na ITAT (Karin Hofstätter, Najda Grbić) a z pozorování výuky. Výuka rakouského znakového jazyka (ostatně stejně jako i dalších jazyků) na ITAT probíhá velice intenzivní formou, studenti většinou na začátku studia nemají žádné předchozí znalosti ÖGS a během tří let se musejí naučit plnohodnotně s neslyšícími komunikovat. V prvních dvou semestrech probíhá jazyková výuka v rozsahu 8 x 45 minut týdně, k tomu jsou dvakrát za rok organizována víkendová „soustředění“, kde studenti znakový jazyk několik hodin denně intenzivně procvičují. V prvním roce se studenti znakový jazyk učí spíše intuitivně, především imitací jiných řečníků, důraz je kladen na co nejrychlejší osvojení jazyka, aby byla umožněna základní komunikace s neslyšícími a aby studenti jazyk aktivně používali. V této fázi ještě nejde o naprostou gramatickou správnost vyjádření. Vedle osvojování jazyka se studenti učí i o kultuře a historii neslyšících.

V druhém ročníku už by studenti měli být schopni se znakovým jazykem dorozumět a začínají se do hloubky zabývat gramatikou znakového jazyka (například typy sloves, klasifikátory, specifickými znaky) a výzkumem znakového jazyka. Ve třetím ročníku jsou schopni vesměs gramaticky správně znakovat, zaměřují se na další zdokonalování jazykových dovedností a začínají s prvními tlumočnickými cvičeními, jako jsou paměťová cvičení či sumarizace textu. Na konci bakalářského studia musí studenti znakový jazyk ovládat na takové úrovni, aby z/do něj byli schopni tlumočit.

Výuku ÖGS zajišťují dva lektori ÖGS, kteří jsou na ITAT zaměstnaní – jeden slyšící a jeden neslyšící a 10 externích vyučujících (5 slyšících, 5 neslyšících). Externí lektori jsou z různých spolkových zemí, aby tak byl zajištěn kontakt s různými nářečími rakouského znakového jazyka.

1.15.1.1.2. Výukové materiály pro ÖGS

Aby osvojování nového jazyka probíhalo co nejefektivněji a vzhledem k tomu, že na rozdíl od mluvených jazyků pro znakové jazyky zatím neexistují ucelené učebnice, slovníky ani gramatické přehledy, mají studenti k dispozici materiály k domácí přípravě. Většinou se jedná o videa s novými znaky a znakovou zásobou k jednotlivým tématům. Studenti mají někdy za úkol připravit si slovní zásobu předem. Během vyučování je vždy jedna dvojice pověřená tím, aby zapisovala všechna nová slovíčka. Napsaný seznam slovíček pak pošlou vyučujícím ÖGS, kteří znaky natočí na video a dají na web. Pokud možno, jsou uváděny varianty znaků v různých nářečích. Studenti tak mají skvělou příležitost si slovní zásobu upevňovat a rozšiřovat a nemusí tápat, jak znak vypadá, když se snaží si ho vybavit na základě seznamu v češtině případně doplněného komentářem, jak znak vypadá⁸¹.

1.15.2. Vzdělávání tlumočnicků znakových jazyků v Rakousku mimo vysoké školy

1.15.2.1. Odborné vzdělávání tlumočnicků GESDO Linec

Kvůli naléhavému nedostatku tlumočnicků znakového jazyka v Horních Rakousech začala organizace neslyšících v Linci v čele s předsedou Peterem Dimmelem připravovat soukromý

⁸¹ Existuje sice systém notace českého znakového jazyka, jejímž vytvářením se ve své disertační práci zabývala Lenka Okrouhlíková, jeho zvládnutí však vyžaduje velké úsilí a nelze očekávat, že se jej studenti naučí hned na začátku studia, aby ho mohli hned používat.

kurz na vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka. Na přípravě kurzů se podíleli i odborníci z ITAT a z ÖGSDV. Jedná se o tříletý kurz otevíraný jednou za tři roky, který je zaměřen hlavně na praktické zvládnutí jazyka a tlumočnické techniky. První kurz s patnácti účastníky probíhal od roku 2003 do 2006. Další kurzy následovaly vždy hned za sebou od roku 2006, 2009 a 2012. Projekt je pro účastníky z Horních Rakous financován z prostředků spolkové země Horní Rakousy. Zájemci z jiných spolkových zemí mohou požádat o financování vzdělání u zemské vlády země, ve které bydlí. Na konci kurzu účastníci skládají praktickou a teoretickou závěrečnou zkoušku, neobdrží však žádný akademický titul. Pokud se chtějí stát členy ÖGSDV, musejí složit ještě ústní část akreditační zkoušky přímo u ÖGSDV (viz Tabulka 1).

1.15.2.2. Přípravný kurz *Připravit, pozor, start*

Od června 2006 nabízí ÖGSDV kurz *Připravit, pozor, start* (*AchtungFertigLos*) k přípravě na akreditační zkoušky pro tlumočnické znakového jazyka (*Berufseignungsprüfung*). Cílovou skupinou jsou osoby, které již disponují výbornou znalostí ÖGS a mají několikaletou tlumočnickou praxi. Nejedná se zde o soustavnou průpravu na výkon tlumočnické profese jako takové, ale spíše o cílenou přípravu na úspěšné absolvování akreditačních zkoušek. Součástí kurzu jsou přednášky a semináře z jazykovědy a translatologie, dále tlumočnická cvičení mezi němčinou a ÖGS, či semináře komunitního tlumočení. Kurz probíhá po dobu 17 víkendů v rozmezí jednoho a půl roku na různých místech v Rakousku. Zatím bylo uspořádáno pět kurzů a pátý probíhá od dubna 2016 do prosince 2017⁸².

1.15.2.3. Neslyšící tlumočníci Logo Salzburg

Při univerzitě Paris-Lodron v Salzburgu mají neslyšící možnost absolvovat čtyřsemestrální kurz *Překladačství a tlumočnictví znakových jazyků, psané němčiny a mezinárodního znakového systému* (*Übersetzen und Dolmetschen für Gebärdensprachen, Schriftdeutsch und Internationale Gebärde*)⁸³. V rámci studia účastníci získají 77 kreditů a absolventi se stanou *akademickým překladatelem a tlumočnickem pro znakové jazyky, psanou němčinu a mezinárodní znakový systém*. („*Akademischer Übersetzer und Dolmetscher für Gebärdensprachen, Schriftdeutsch und Internationale Gebärde*“). Aby mohl student začít

⁸² <http://www.oegsdv.at/web/wp-content/uploads/Seminarbeschreibung-AFL6.pdf> [cit. 17. 3. 2016]

⁸³ <http://www.logo-salzburg.at/> [cit. 13. 6. 2016]

studovat, musí projít přijímacím řízením, ve kterém se testují jeho jazykové a technické dovednosti (zpracování videomateriálu) a motivace.

Cílová skupina tohoto vzdělávání jsou neslyšící uživatelé znakového jazyka, kteří ovládají rakouský nebo německý znakový jazyk na úrovni C1 a psanou němčinu na úrovni B2 dle SERRJ a už pracují nebo by v budoucnu chtěli pracovat v oblasti zprostředkování jazyka a kultury neslyšících.

Účastníci kurzu absolvují semináře, ve kterých si prohlubují znalosti a dovednosti ve znakovém jazyce a psané němčině, osvojují si mezinárodní znakový systém, dále absolvují tlumočnické a překladatelské semináře, paměťová cvičení, učí se překládat/tlumočit v týmu a navštěvují přednášky a semináře z translologie a profesní etiky. Součástí studia je i povinná praxe v rozsahu 40 hodin, z níž 20 hodin spočívá v pozorování profesionálních tlumočnicků a následné analýze tlumočnického/překladatelského výkonu. Zbýlých 20 hodin je vlastní tlumočnická a překladatelská praxe, po které následuje analýza výkonu s profesionálním překladatelem/tlumočnickem. Studenti sami rozhodují, kolik hodin praxe stráví tlumočení a kolik překládáním. Pro získání kreditů ale studenti musí prokázat praxi v obou oblastech.

Studenti jsou za svou práci hodnoceni průběžně na základě práce v hodině a domácích úkolů, takže hodnocení celého předmětu nezáleží jen na výkonu podaném při zkoušce na konci semestru. Jediná zkouška je jen v rámci závěrečného modulu, a to z praktického tlumočení a překládání.

Závěrečná práce nemá klasickou psanou formu, ale je v podobě digitálního portfolia, které studenti vypracovávají v rámci jednotlivých seminářů. Zadané úkoly průběžně vyhodnocují vyučující modulů, studenti tak mohou reflektovat svůj postup ve studiu a rozvoj dovedností. Všechny zadané úkoly musí splňovat určité nároky, například úplnost, pravidelnost, dodržování lhůt.

1.16. Shrnutí teoretické části

V České republice i v Rakousku existují relativně dobré možnosti pro vzdělávání tlumočnicků mluvených jazyků, především na vysokých školách, přičemž v Rakousku je větší výběr mezi specializovanými vysokoškolskými pracovišti zaměřenými na tlumočení a překlad (Štýrský Hradec, Vídeň, Innsbruck). V České republice je takové specializované centrum jen jedno (Ústav translatologie na FF UK v Praze), další možnost studia tlumočnictví a překladatelství je na Univerzitě Palackého v Olomouci a dále pak poněkud roztržštěně na filologických katedrách různých vysokých škol.

Oproti České republice mají studenti tlumočnictví v Rakousku širší výběr jazyků, v České republice se budoucí tlumočníci menších jazyků vzdělávají spíše na filologických oborech, případně studují tlumočnictví/překladatelství světového jazyka na ÚTRL společně s filologií některého menšího jazyka.

V Rakousku už je dobře zaběhlé i vysokoškolské vzdělávání tlumočnicků pro neslyšící, navíc jejich vzdělávání probíhá ve stejném institutu jako vzdělávání tlumočnicků mluvených jazyků, čímž je zajištěna stejná kvalita vzdělávání i podobné uznání jak rakouského znakového jazyka, tak profese tlumočnicka pro neslyšící. V České republice se vzdělávání tlumočnicků pro neslyšící na vysokoškolské úrovni teprve rozvíjí. Prozatím se budoucí tlumočníci znakového jazyka vzdělávají na ČNES či v nějakém mimouniverzitním kurzu. Od akademického roku 2016/2017 se však otevře nová možnost vzdělávání na Vyšší odborné škole v Hradci králové a v horizontu několika let se snad otevře bakalářský obor Tlumočnictví/překladatelství: čeština-český znakový jazyk na Ústavu jazyků a komunikace neslyšících FF UK, za několik dalších let by měl následovat i navazující magisterský program.

Konkrétnější porovnání mezi ITAT a ÚTRL představíme v empirické části.

2. Empirická část

2.1. Úvod do empirické části

Zatímco v teoretické části jsme popsali vybrané možnosti vzdělávání tlumočnicků mluvených a znakových jazyků především na základě zpracování dostupné literatury a informací na internetu, v následující kapitole představíme výsledky dotazníkového šetření, v jehož rámci jsme zjišťovali, kdo jsou studenti a čerství absolventi oboru tlumočnictví na ÚTRL a na ITAT.

Tyto dva ústavy byly vybrány z toho důvodu, že autorka práce měla možnost studovat na obou z nich a získala tak vlastní zkušenosti se studiem. Dalším důvodem bylo to, že v České republice jsou kvůli zvýšené poptávce po tlumočnících pro neslyšící už delší dobu snahy otevřít vysokoškolský obor tlumočnictví znakového jazyka. ITAT je dobrým příkladem pracoviště, kde lze studovat zároveň tlumočnictví mluvených jazyků i rakouského znakového jazyka, takže výsledky výzkumu by mohly být inspirací právě při vytváření podobného oboru i v České republice.

Jelikož v ČR zatím neexistuje plnohodnotné vysokoškolské studium tlumočnictví znakového jazyka, které by bylo s výukou na ÚTRL či ITAT srovnatelné, probíhalo dotazování jen na těchto dvou ústavech.

2.2. Výzkumné otázky

Pomocí dotazníkového šetření jsme chtěli zjistit odpovědi na následující otázky, které je možné rozdělit do několika okruhů:

- a) Otázky týkající se studia
 - Jaké obory studenti studují?
 - Jak se na studium na vysoké škole připravovali?
 - Které předměty a vzdělávací příležitosti mimo povinnou výuku jsou pro ně nejpřínosnější?
 - Do jaké míry jsou předměty týkající se cizích jazyků vyučovány rodilými mluvčími a do jaké míry probíhá výuka v cizím jazyce.
- b) Otázky týkající se jazyků
 - Jaké jsou mateřské jazyky studentů?
 - Na jaké úrovni ovládali cizí jazyk před začátkem studia?
 - Stýkají se studenti s rodilými mluvčími, aby tak upevňovali a zdokonalovali své jazykové schopnosti a hlouběji pronikali do cizí kultury?

2.3. Metodika výzkumu

2.3.1. Populace

Zkoumanou populací výzkumu jsou studenti a čerství absolventi navazujícího magisterského studia tlumočnictví na ÚTRL a na ITAT, kteří byli v červnu 2015 zapsáni ke studiu nebo kteří v květnu či v červnu 2015 studium úspěšně ukončili.

Problémem v našem výzkumu bylo to, že nebylo možné přesně zjistit počet magisterských studentů na jednotlivých ústavech a jejich e-mailové adresy pro zaslání odkazu na dotazník. V případě ÚTRL bylo vyhledávání kontaktů o to jednodušší, že autorka značnou část studentů osobně znala, navíc bylo možné na sekretariátu získat seznam všech studentů a absolventů od roku 1994, ve kterém byl uveden rok zahájení navazujícího magisterského studia, studované obory, to, zda student studium již ukončil (ovšem bez roku ukončení studia) a emailová adresa. Neboť neexistuje úplný seznam osob právě studujících tlumočnictví, rozhodli jsme se manuálně spočítat ty studenty, kteří započali navazující magisterské studium tlumočnictví nejpozději v roce 2010 a zároveň studium ještě neukončili. Seznam, který jsme měli k dispozici, byl ze začátku května 2015, takže čerství absolventi, kteří skládali zkoušky na konci května, ještě nebyli označeni jako absolventi. Celkem jsme takto manuálně napočítali 51 studentů. Jsme si však vědomi toho, že při manuálním počítání mohlo dojít k nějaké chybě nebo seznam nemusel být úplný, takže toto číslo budeme brát spíše orientačně.

Na ITAT bylo jednodušší zjistit přibližný počet studentů, kteří byli ke studiu tlumočnictví zapsáni v letním semestru 2014/2015, vycházeli jsme ze studentské statistiky⁸⁴, kde se uvádí, že v tomto semestru studovalo tlumočnictví na ITAT v různých jazykových kombinacích či v kombinacích s jinými obory celkem 101 studentů. Do tohoto počtu však byli zahrnuti i zahraniční studenti, kteří v letním semestru 2014/2015 na ITAT studovali v rámci nějakého výměnného pobytu či stáže (např. Erasmus). Mnohem složitější však bylo získat na všechny studenty kontakt - kvůli přísným pravidlům na ochranu osobních údajů nebylo možné získat seznam studentů i s adresami, proto jsme ke kontaktování využívali hromadné newslettery, Facebook a osobní kontakty se studenty.

⁸⁴https://online.uni-graz.at/kfu_online/Studierendenstatistik.html?pAuswertung=8&pSJ=1691&pSemester=S&pGruppierung=1
[cit. 4. 7. 2016]

2.3.2. Vytváření dotazníku

Pomocí internetové platformy Vyplňto.cz⁸⁵ byly vytvořeny dva dotazníky (jeden v češtině pro magisterské studenty a čerstvé absolventy ÚTRL, druhý v němčině pro magisterské studenty a čerstvé absolventy ITAT). Otázky v obou dotaznících byly téměř identické, co se týče obsahu, jen v některých specifických bodech byly formulovány jinak, aby tak odpovídaly kontextu daného ústavu. V rakouské verzi dotazníku jsme na rozdíl od češtiny použili tykání, neboť v Rakousku obecně, obzvláště pak v určitých spolkových zemích, je tykání mnohem častější. V některých konkrétních případech bylo na ITAT běžné i vzájemné tykání mezi studenty a vyučujícími. V české variantě by sice tykání bylo také přípustné, jelikož jsme se dotazovali studentů a často spolužáků, ale mezi respondenty byli i lidé, se kterými se autorka práce osobně neznala, a navíc by tykání v takovém kontextu nevypadalo profesionálně.

Při vytváření dotazníku jsme se mírně inspirovali již provedenými průzkumy, které byly součástí různých studií a diplomových prací. K těmto pracím se řadí např. diplomová práce Evy Novotné *Uplatnění absolventů oboru překladatelství a tlumočnictví v praxi* z roku 2013, diplomová práce Stafanie Falk, která se zabývala uplatněním absolventů tlumočnických oborů na ITAT ve Štýrském Hradci a na FASK⁸⁶ v německém Germersheimu (*Wer Sucht der findet? Analyse der Berufseinstiegschancen für DolmetschabsolventInnen am FASK Germersheim und am ITAT Graz*, 2008).

Pilotní šetření

Abychom předešli zbytečným chybám v dotazníkovém šetření, konzultovali jsme průběžně vytváření dotazníku s vyučujícími, kteří mají s podobnými výzkumy mnoho zkušeností například při vedení různých diplomových prací, a to jak ve Štýrském Hradci, tak v Praze. Před samotným zveřejněním dotazníku jsme také provedli pilotní šetření, v němž jsme o vyplnění dotazníku a zpětnou vazbu poprosili tři studenty z ÚTRL v Praze a tři studenty z ITAT ve Štýrském Hradci. Jejich připomínky jsme do konečné podoby dotazníku zapracovali a respondentům jsme tak odeslali už finální dotazník.

⁸⁵ <https://www.vyplnto.cz/> [cit. 1. 7. 2016]

⁸⁶ www.fask.uni-mainz.de/ [cit. 1. 7. 2016]

2.3.3. Distribuce dotazníků a sběr dat

Dotazníky byly dostupné online a mohli je vyplnit ti studenti, kteří k nim obdrželi odkaz. Respondenti byli kontaktováni různými způsoby. V Praze byla situace o to jednodušší, že jsme získali e-mailové adresy jednotlivých studentů a absolventů, takže jsme je mohli kontaktovat přímo. Odkaz na dotazník byl také zveřejněn na sociální síti Facebook v uzavřených skupinách studentů jednotlivých jazyků na ÚTRL. Významnou roli zde sehrál fakt, že se autorka práce s mnohými studenty osobně zná, takže díky kolegialitě bylo jednodušší od respondentů získat odpovědi.

V případě ITAT byla situace o poznání složitější, protože žádný seznam jmen a e-mailových adresami nebyl kvůli ochraně osobních údajů k dispozici, a to ani pro účely výzkumu. K šíření odkazu na dotazník byl tedy použit systém hromadných e-mailů pro všechny studenty ITAT, kteří jsou přihlášení k odběru novinek. Všem přihlášeným studentům byl tedy rozeslán odkaz na dotazník s průvodním dopisem, tímto způsobem jsme sice mohli kontaktovat mnoho potenciálních respondentů, ale pro naprostou většinu příjemců byla tato zpráva zcela nerelevantní (například proto, že byli v bakalářském studiu nebo studovali pouze překladatelství). Jelikož se tato metoda ukázala dle očekávání jako velice neefektivní, využila autorka práce svých nově získaných kontaktů a šířila odkaz na dotazník mezi nové spolužáky, kteří pak odkaz posílali ještě dál mezi své spolužáky, se kterými sama diplomantka v kontaktu nebyla. Další pomoc poskytli vyučující, kteří odkaz šířili mezi své studenty. Stejně jako v případě ÚTRL byl odkaz na dotazník zveřejněn i v uzavřených skupinách studentů ITAT na Facebooku.

Sběr dat probíhal mezi 12. červnem a 25. červencem 2015. Původně mělo být dotazování ukončeno už na konci června, ale vzhledem k relativně nízké návratnosti dotazníků, pravděpodobně kvůli plnění studijních povinností na konci semestru, byla možnost dotazník vyplnit ještě prodloužena.

2.3.4. Návratnost dotazníků

Při výpočtu návratnosti budeme vycházet z dostupných údajů⁸⁷ o počtu studentů tlumočnictví na obou ústavech, tedy 51 na ÚTRL a 101 na ITAT. Vyplněných dotazníků pro studenty ÚTRL se vrátilo celkem 41 a pro studenty ITAT i přes větší počet potenciálních respondentů pouze 26.

⁸⁷ Jak bylo uvedeno výše, tato čísla nemusejí být úplně přesná.

Tabulka 3: Návratnost dotazníků

	Počet potenciálních respondentů	Počet vyplněných dotazníků	Návratnost
ITAT ve Štýrském Hradci	101	26	25,74 %
ÚTRL v Praze	51	41	80,39 %

Z tabulky jasně vyplývá, že návratnost dotazníků velice silně ovlivnila dostupnost kontaktů na respondenty a pravděpodobně i kolegiálníta těch respondentů, kteří zadavatelu výzkumu osobně znají. Zatímco návratnost dotazníků pro studenty ÚTRL je velmi vysoká (80,39 %), a bude z nich tím pádem možno vyvozovat i obecnější závěry, u studentů z ITAT získáme vzhledem k relativně nízké návratnosti (25,74 %) výsledky pouze orientační. Vzhledem k tomu, že výsledky dotazníkového šetření především mezi studenty ITAT nemusejí mít kvůli nízké reprezentativnosti vzorku vysokou vypovídající hodnotu, budeme je považovat pouze za orientační.

2.4. Vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření

Vyhodnocení jednotlivých otázek budeme provádět paralelně u českých i rakouských dotazníků a jednotlivé výsledky budeme průběžně porovnávat. Internetová platforma Vypĺnto.cz, na níž dotazování probíhalo, sice automaticky vygenerovala mnoho needitovatelných grafů, ale protože ne všechny byly zcela přehledné a chtěli jsme zachovat grafickou jednotnost, vytvořili jsme v programu Microsoft Office grafy nové. Výsledky z dotazníků pro štyrskohradecké studenty jsme rovnou přeložili do češtiny, abychom tak ulehčili práci českému čtenáři. Kompletní dotazníky včetně odpovědí jsou v příloze. Německá verze dotazníku byla opatřena českým překladem. Jen u některých údajů, jejichž význam je zřejmý i člověku, který německy neumí, (např. u názvů jazyků nebo tam, kde byl stejný pojem přeložen už výše), jsme překlad neuváděli.

Do textu práce jsme citovali některé odpovědi na otevřené otázky, u těchto odpovědí jsme odstranili případné zjevné překlepy a opravili psaní velkých písmen na začátku věty, ale nijak jsme nezasahovali do stylistické stránky textu. Stejně jsme postupovali i při překladu odpovědí studentů na ITAT. V příloze jsou odpovědi na otevřené otázky přesně tak, jak je formulovali respondenti.

Při vyhodnocování dotazníku pro studenty ITAT jsme zjistili, že od třetího respondenta se od otázky 22 neuložily žádné odpovědi. Při malé úpravě otázky č. 22 (odstranění překlepu), systém otázku zřejmě klasifikoval jako novou a respondenti byli po vyplnění této otázky automaticky přesměrováni na konec dotazníku. Takto jsme bohužel přišli o odpovědi studentů ITAT na otázky týkající se kontaktu s neslyšícími, o práci studentů při studiu a o vyhlídkách na budoucí uplatnění po absolvování studia.

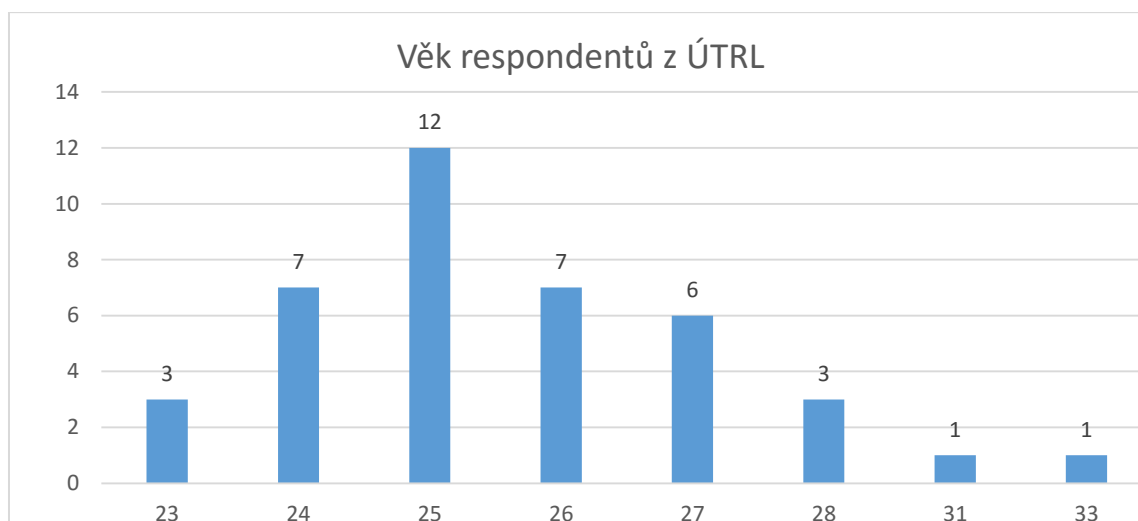
Dotazníky studentů ÚTRL jsou sice kompletní, ale vzhledem k tomu, že podrobnou diplomovou práci o uplatnění absolventů oborů překladatelství a tlumočnictví nedávno zpracovala Eva Novotná (Novotná 2013), rozhodli jsme se odpovědi na tyto otázky zahrnout pouze do přílohy práce bez dalšího komentáře.

Naše práce se zaměřuje hlavně na vzdělávání budoucích tlumočnicků a odpovědi na otázky týkající se studia máme v podstatě kompletní u obou vzdělávacích institucí. Věříme tedy, že i tak budou závěry z dotazníkového šetření přínosné.

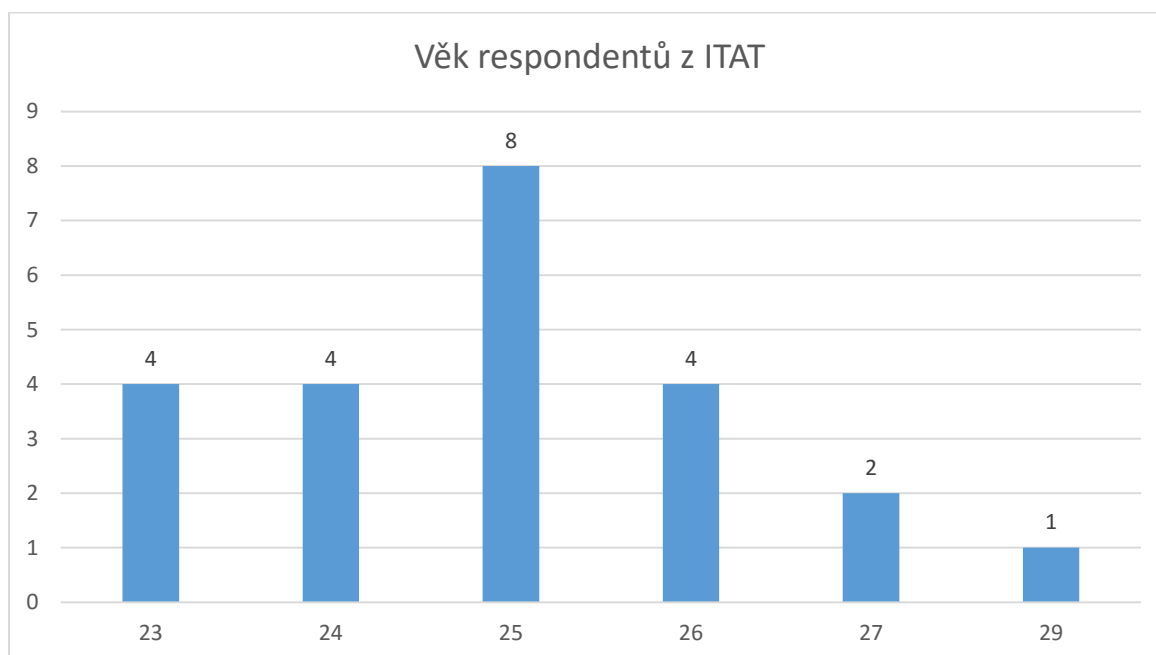
2.4.1. Základní údaje o respondentech

2.4.1.1. Věk

Věk studentů ÚTRL se pohyboval mezi 23 a 33 lety. Což vypovídá o tom, že někteří studují déle, než je standardní délka studia (někdy už mají splněné všechny předměty, ale ještě neobhájili diplomovou práci) a někteří se studiem nezačali ihned po střední škole nebo po bakalářském studiu.

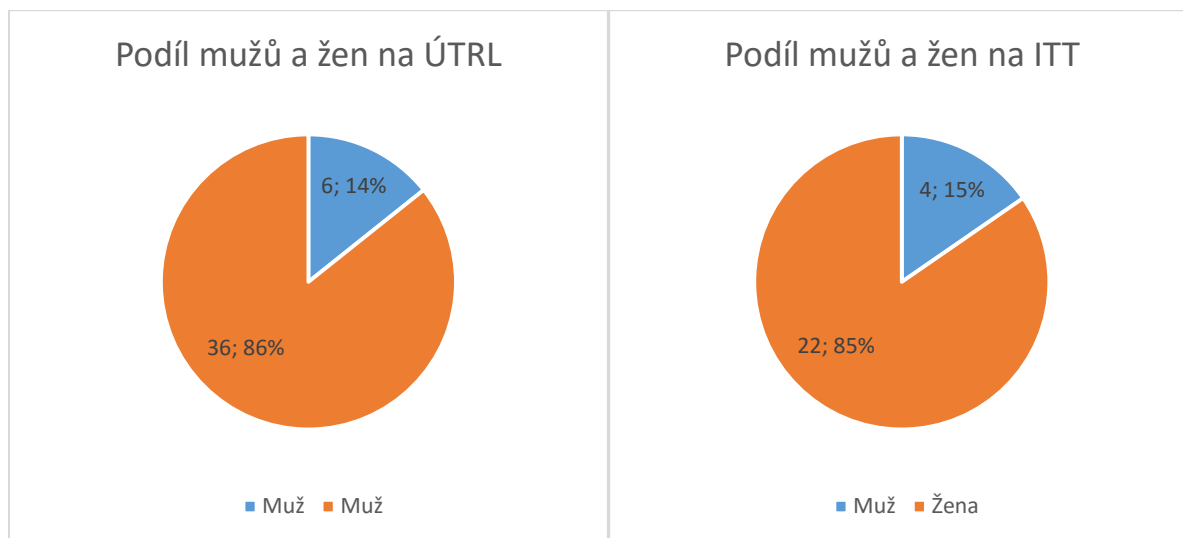

Věk studentů ITAT byl v průměru nižší a pohyboval se mezi 22 a 29 lety. Tento výsledek ale mohl být ovlivněn tím, že na mladší respondenty bylo jednodušší získat kontakt.

2.4.1.2. Podíl mužů a žen

Jak je v oblasti tlumočnictví běžné, jedná se o značně feminizovaný obor, takže zastoupení žen silně převažuje nad muži. Přestože z ITAT nemáme zcela reprezentativní vzorek respondentů, je podíl mužů a žen na ÚTRL a ITAT téměř totožný.

2.4.1.3. Mateřský jazyk

Až na jednoho respondenta uvedli všichni dotazovaní studenti tlumočnictví na ÚTRL, že jsou rodilými mluvčími češtiny. Jeden dotazovaný uvedl jako mateřský jazyk ruštinu. U tohoto studenta se lze domnívat, že se například narodil v České republice ruským rodičům, nebo se jeho ruský mluvící rodiče do ČR přestěhovali, když byl respondent ještě dítě, takže se češtinu naučil v útlém věku. Předpokladem ke studiu navazujícího magisterského, ale i bakalářského programu jsou znalosti češtiny na úrovni rodilého mluvčího navíc s velice dobrým jazykovým citem a určitým překladatelským/tlumočnickým nadáním. Jedinou výjimkou je jednooborový bakalářský obor *Mezikulturní komunikace ruština-čeština jako cizí jazyk*, který se otevírá jednou za dva roky a je určen rodilým mluvčím ruštiny. Sami víme, že i díky tomuto oboru je mezi studenty určitě více jednotlivců, jejichž mateřským jazykem je právě ruština, jejich odpovědi se nám ale nepodařilo získat.

V dotazníku pro studenty ITAT se objevují i jiné mateřské jazyky než němčina. Konkrétně to jsou italština, B/CH/S, ruština a slovinština. Jeden z respondentů však uvedl dva mateřské jazyky – němčinu a B/CH/S. Je tedy vidět, že i studenti, jejichž mateřský jazyk není němčina, využívají možnost na ITAT studovat. Vzhledem k náročnosti studia jich ale je jen menšina.

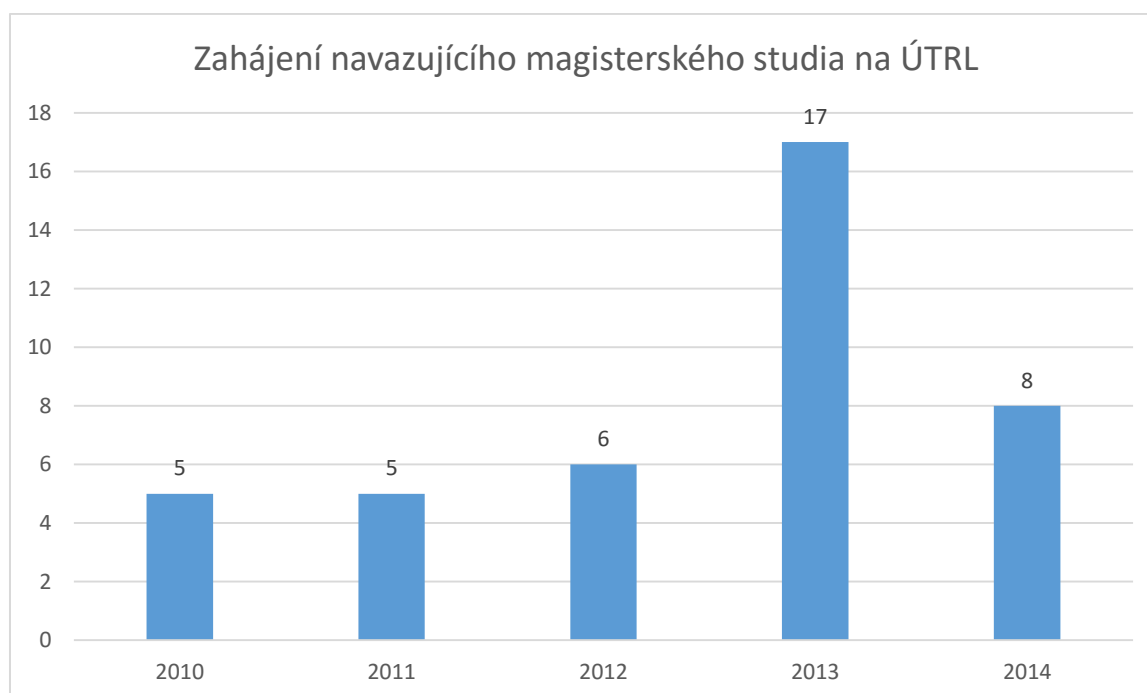
Nejnáročnějším aspektem je pravděpodobně nutnost tlumočit mezi dvěma cizími jazyky (vždy v kombinaci s němčinou), neboť kvůli široké nabídce jazyků by ITAT nemohl zaručit konání tolika tlumočnických seminářů s různými jazykovými kombinacemi.

2.4.2. Otázky týkající se studia

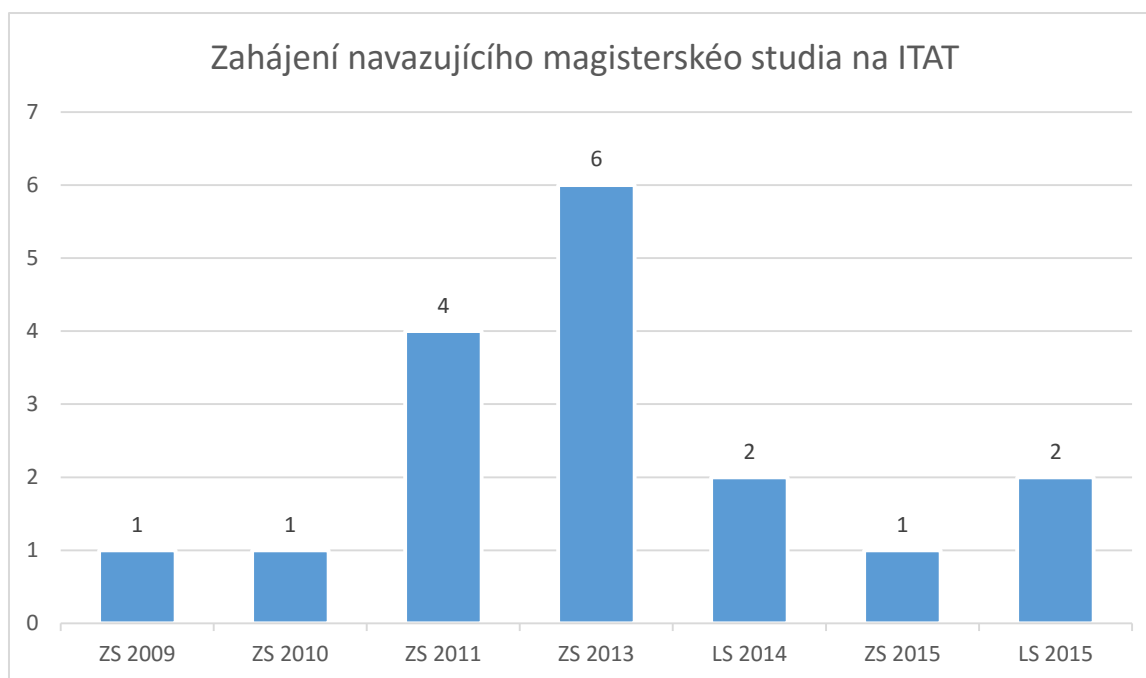
2.4.2.1. Rok zahájení navazujícího magisterského studia

V této otázce respondenti uváděli rok, kdy začali studovat v navazujícím magisterském studiu. Pravděpodobně kvůli nepozornosti uvedli tři dotazovaní rok zahájení studia bakalářského, ale jelikož se jednalo o zjevnou chybu s dohledatelným správným údajem, rok jsme v těchto případech opravili.

Dotazovaní uváděli rok zahájení studia mezi lety 2010 a 2014. Standardní délka studia je sice dva roky, ale mnozí studenti si studium prodlužují například kvůli zahraničním stážím, proto se může stát, že jsou někteří už ve čtvrtém či v pátém ročníku navazujícího magisterského studia.

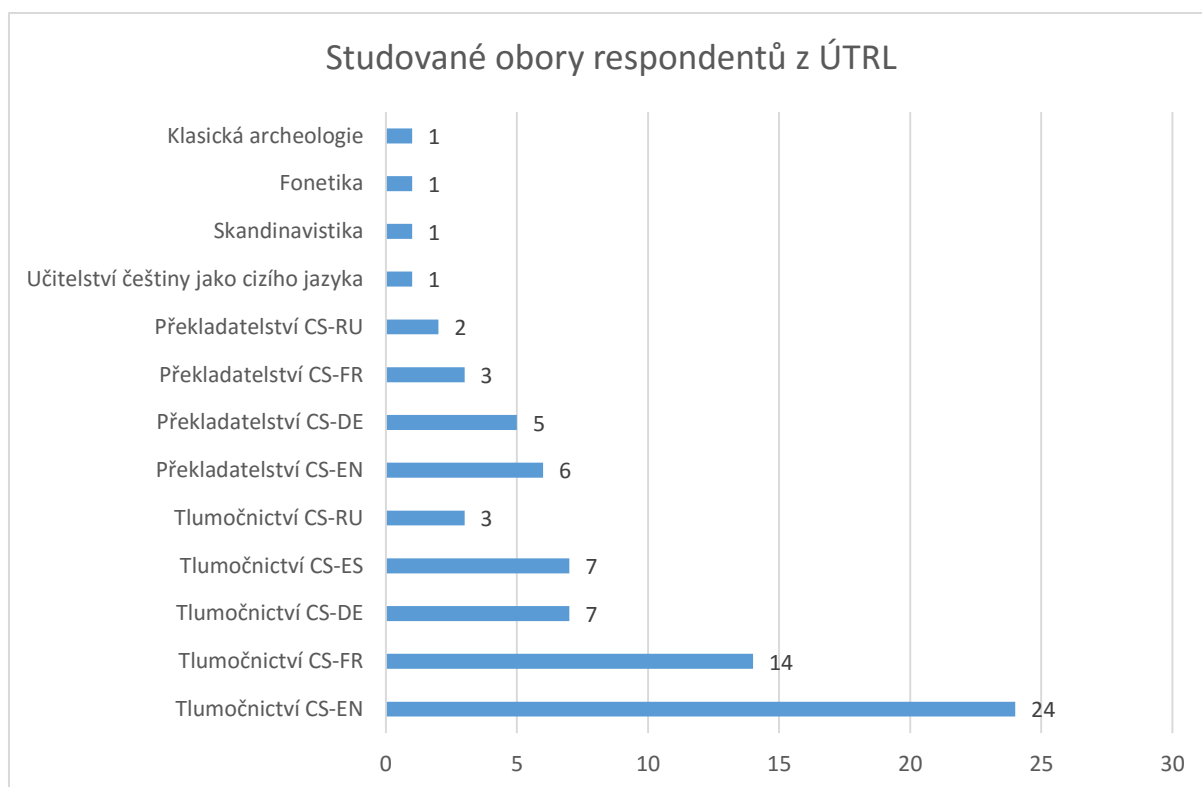
Respondenti z ITAT mohli oproti dotazovaným z ÚTRL uvádět, zda začali studovat v letním nebo v zimním semestru určitého roku.

Uváděné rozmezí zahájení navazujícího magisterského studia je mezi zimním semestrem 2011/2012 a zimním semestrem 2014. Mohlo by se sice zdát, že studenti ITAT v průměru studují kratší dobu, ale tento výsledek mohl být ovlivněn tím, že autorce práce se nepodařilo sehnat kontakty na všechny studenty, a v případě studentů, kteří jsou již ve vyšších ročnících, bylo shánění kontaktů ještě obtížnější kvůli absenci jakýchkoli osobních vazeb.

2.4.2.2. *Studijní obory*

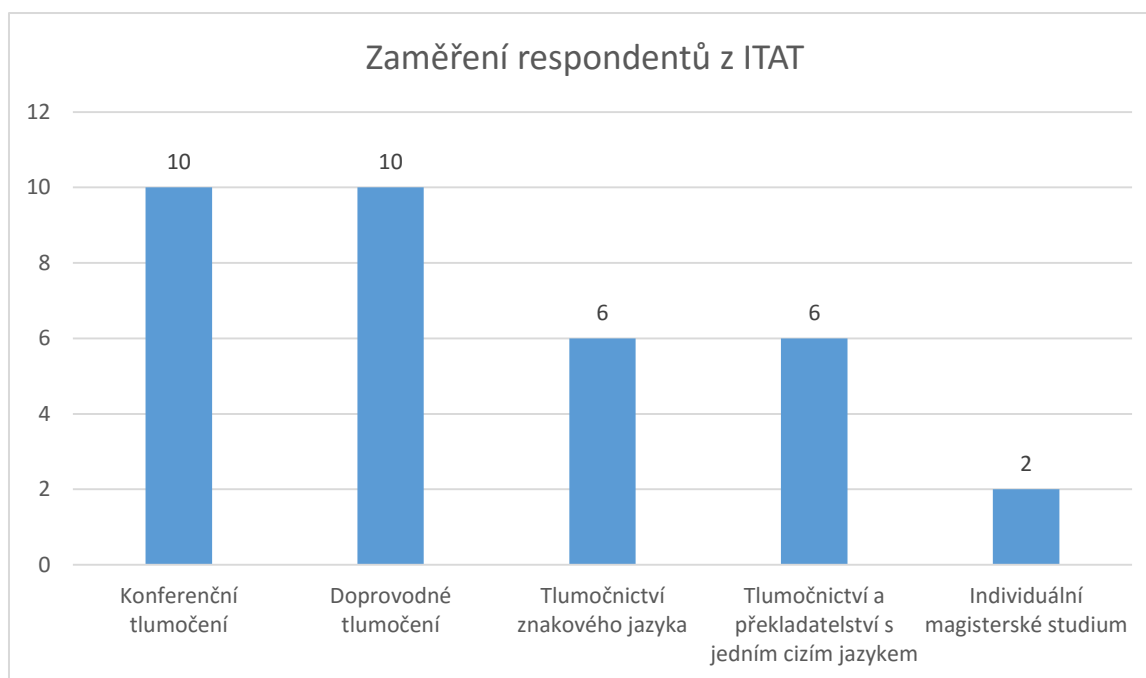
V této otázce studenti uváděli, jakou kombinaci oborů studují, přičemž z nabídky vybírali většinou dva obory (navazující magisterské studium na ÚTRL je povinně dvouoborové) a zároveň mohli sami dopsat název jiného oboru, který nespadá pod ÚTRL. Dva respondenti uvedli mimo dvou oborů na ÚTRL ještě jiný obor z FF UK (Skandinavistika a Učitelství češtiny jako cizího jazyka). Šest respondentů uvedlo jen jeden obor, studium pouze jednoho oboru na ÚTRL ale není možné. Tito respondenti pravděpodobně buď druhý obor zapomněli vyplnit, nebo ho neuvedli, protože nebyl napsán v nabídce možností. Takto jsme bohužel dostali neúplnou odpověď. Této situaci by se bývalo dalo předejít tím, že by při sestavování dotazníku byla u této otázky nastavena nutnost zvolit minimálně dvě možnosti.

Ze získaných údajů patrné, že nejvíce studentů studuje dle očekávání angličtinu pravděpodobně kvůli vysoké poptávce právě po tomto jazyce a zároveň kvůli tomu, že angličtina je nejrozšířenější cizí jazyk vyučovaný na základních a středních školách v ČR. Znalost cizího jazyka na velmi vysoké úrovni je také zásadním předpokladem k přijetí ke studiu.

Pokud nepočítáme respondenty s obory *Učitelství češtiny jako cizího jazyka* a *Klasická archeologie*, kteří jsou zapsáni na dvě plnohodnotná vysokoškolská studia (píší tedy i dvě diplomové práce), kombinují studium na ÚTRL s jiným oborem na FF UK pouze dva respondenti. Ovšem jak již bylo uvedeno výše, mohlo to být způsobeno tím, že právě studenti, kteří u této otázky vyplnili pouze jeden obor, možná studují ještě druhý obor na FF UK mimo ÚTRL.

V dotazníku pro studenty z ITAT odpovídaly jedné otázce otázky dvě. První z nich je: „Jaké zaměření na ITAT studuješ?“ Druhá otázka zní „Jaké jazyky v magisterském studiu na ITAT studuješ?“ U obou otázek mohli respondenti volit více možností, případně doplnit vlastní odpověď.

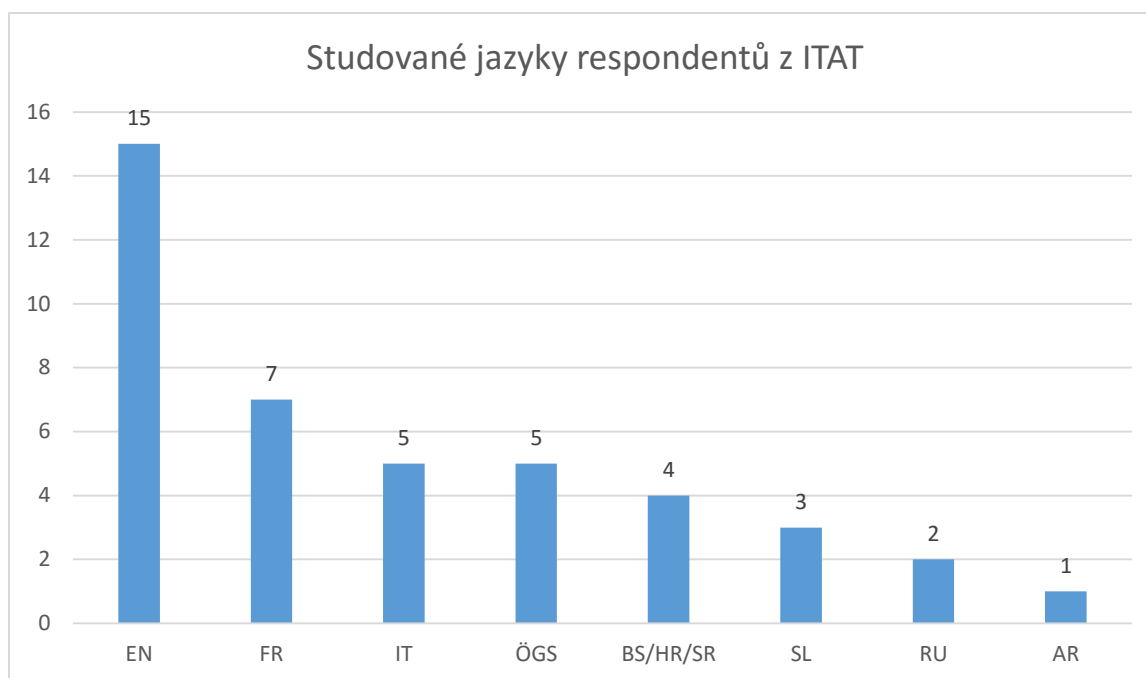

Deset dotazovaných studuje *Konferenční tlumočení*, dalších deset *Doprovodné tlumočení*, šest respondentů uvedlo *Tlumočení znakového jazyka*, přičemž pět z nich zároveň i *Doprovodné tlumočení*. Dalších šest dotazovaných studuje *Tlumočnictví a překladatelství s jedním cizím jazykem*. Dva respondenti mají individuální vzdělávací plán, v prvním případě začal respondent studovat tlumočnictví angličtina/ÖGS, tohoto studia však zanechal a vytvořil si individuální vzdělávací plán pro tlumočnictví a překladatelství mezi angličtinou a němčinou (tedy jen s jedním cizím jazykem) spolu se zaměřením na doprovodné tlumočení. Druhý respondent s individuálním vzdělávacím plánem studuje tlumočnictví a překladatelství s angličtinou a ÖGS. Běžný studijní plán totiž zatím studium tlumočnictví a překladatelství ÖGS neumožňuje.

Ve vyhodnocení této otázky se silně projevily osobní kontakty se studenty rakouského znakového jazyka, kteří dotazník vyplnili pravděpodobně právě kvůli osobnímu kontaktu.

Oproti ÚTRL, kde každý student musí získat určitý počet kreditů ze všech oblastí tlumočení (odborné, konferenční, komunitní), si studenti na ITAT na začátku navazujícího magisterského studia volí zaměření. Samozřejmě se jim tím nezavírají dveře k tomu, aby si zapsali předměty i z jiné oblasti, ale na druhou stranu nemají povinnost předměty z jiných modulů absolvovat.

V další otázce respondenti vybírali, které jazyky studují, přičemž opět mohli zvolit více možností.

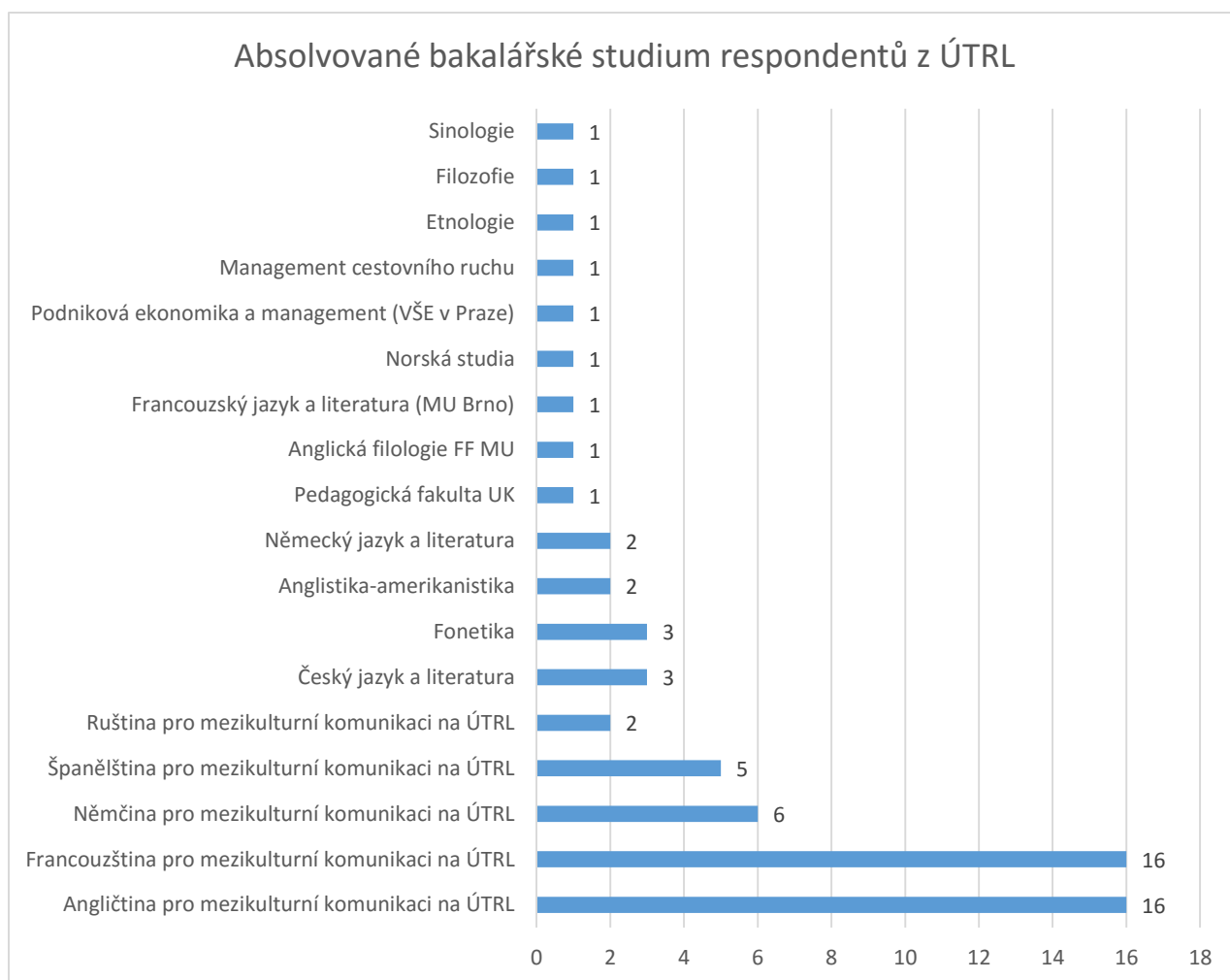

Stejně jako v Praze je angličtina nejrozšířenějším jazykem (zvolilo ji 15 respondentů), následovaná francouzštinou (7 studentů) a rakouským znakovým jazykem s šesti respondenty, přičemž toto relativně početné zastoupení je pravděpodobně způsobeno osobními kontakty se studenty ÖGS, jak již bylo zmíněno výše. Italštinu studuje pět respondentů, B/CH/S čtyři, slovinština a španělština mají po třech a ruština a arabština po jednom respondentovi.

Jeden respondent uvedl celkem tři cizí jazyky – B/CH/S, angličtinu a francouzštinu, je tedy možné, že je zapsán do dvou magisterských programů zároveň, nebo na předměty ve třetím cizím jazyce sice chodí, ale oficiálně k jejich studiu není zapsán.

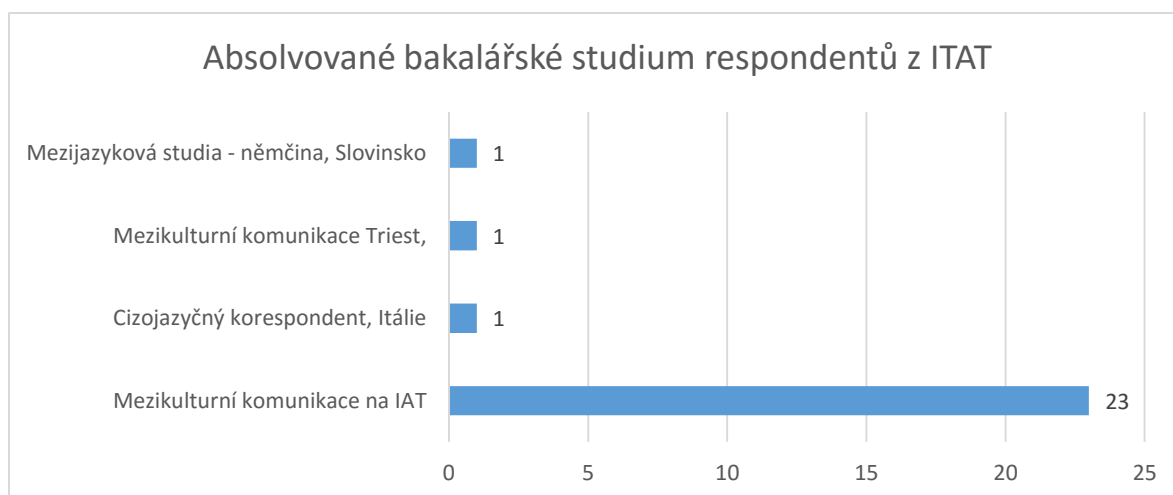
2.4.2.3. Bakalářské studium

Stejně jako v předchozí otázce zde respondenti vybírali z možností obory, které v rámci bakalářského studia absolvovali, zároveň mohli dopsat jiné studium mimo ÚTRL.

Na první pohled je zřejmé, že výběr oborů je mnohem rozmanitější. Někteří respondenti uvádějí bakalářské studium i mimo Karlovu univerzitu. Zajímavé také je, že Angličtinu pro mezikulturní komunikaci studovalo pouze 16 dotazovaných, i když navazující magisterský program Tlumočnictví čeština-angličtina uvedlo 24 respondentů. Sedm respondentů studujících tlumočnictví s angličtinou tedy neabsolvovalo obor Angličtina pro mezikulturní komunikaci, čtyři z nich jsou absolventy anglistiky na různých vysokých školách. Svědčí to zřejmě o silné oblibě oboru Tlumočnictví čeština-angličtina a vysoké poptávce po tomto jazyce na trhu. Motivací k volbě tohoto studia mohla být také vidina praktičtějšího zaměření studia (tlumočnictví/překladatelství oproti jazykovědě či literární vědě na filologických oborech).

Pro studenty z ITAT nebyla otázka bakalářského studia tak podrobně rozpracovaná, neboť nabídka studijních oborů (Jazyků) v bakalářském cyklu je tak široká, že by výsledky byly značně nepřehledné. Respondenti zde tedy měli možnost pouze vybrat možnost, že absolvovali obor Mezikulturní komunikace na ITAT, nebo mohli dopsat vlastní odpověď.

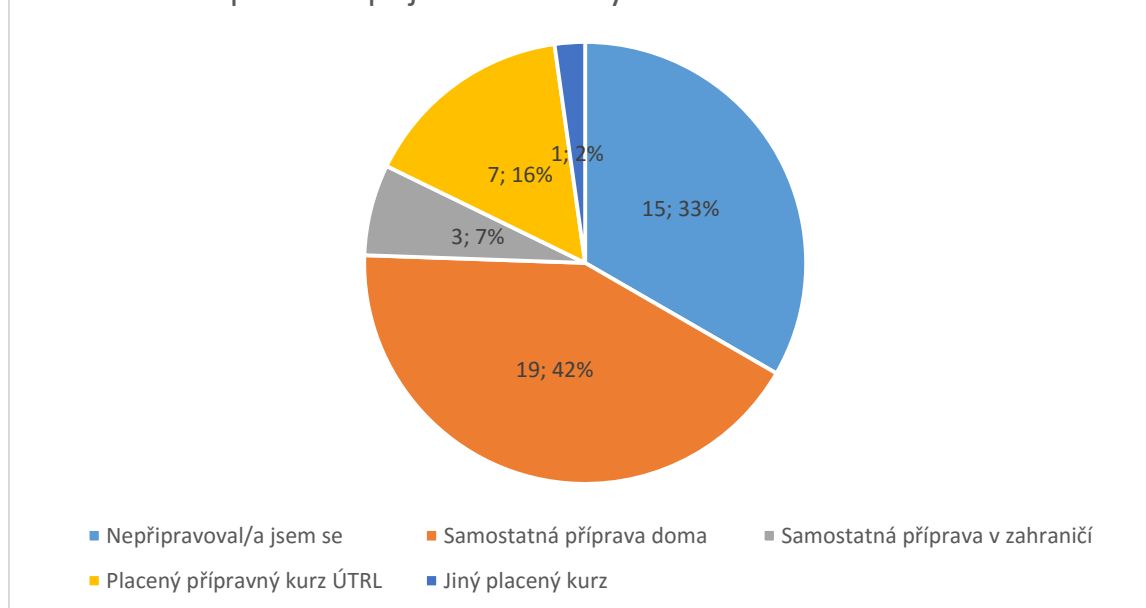

Oproti pražskému pracovišti není v absolvovaných bakalářských programech tak velká rozmanitost. Všichni, kdo uvedli jiné bakalářské studium než Mezikulturní komunikaci na ITAT, absolvovali bakalářské studium podobného zaměření v zahraničí. Z výsledků bohužel není zřejmé, zda respondenti pokračují ve studiu stejných jazyků.

2.4.2.4. Příprava na bakalářské studium mezikulturní komunikace

Toto byla nepovinná otázka pouze pro absolventy bakalářského studia mezikulturní komunikace. Smyslem této otázky bylo porovnat, jestli sehrálo nějakou roli to, že na bakalářské studium Mezikulturní komunikace na ÚTRL musí uchazeči úspěšně složit relativně náročné přijímací zkoušky a prosadit se mezi silnou konkurencí, a jestli se tedy uchazeči o studium na ÚTRL více připravovali.

Příprava na přijímací zkoušky do bakalářského studia

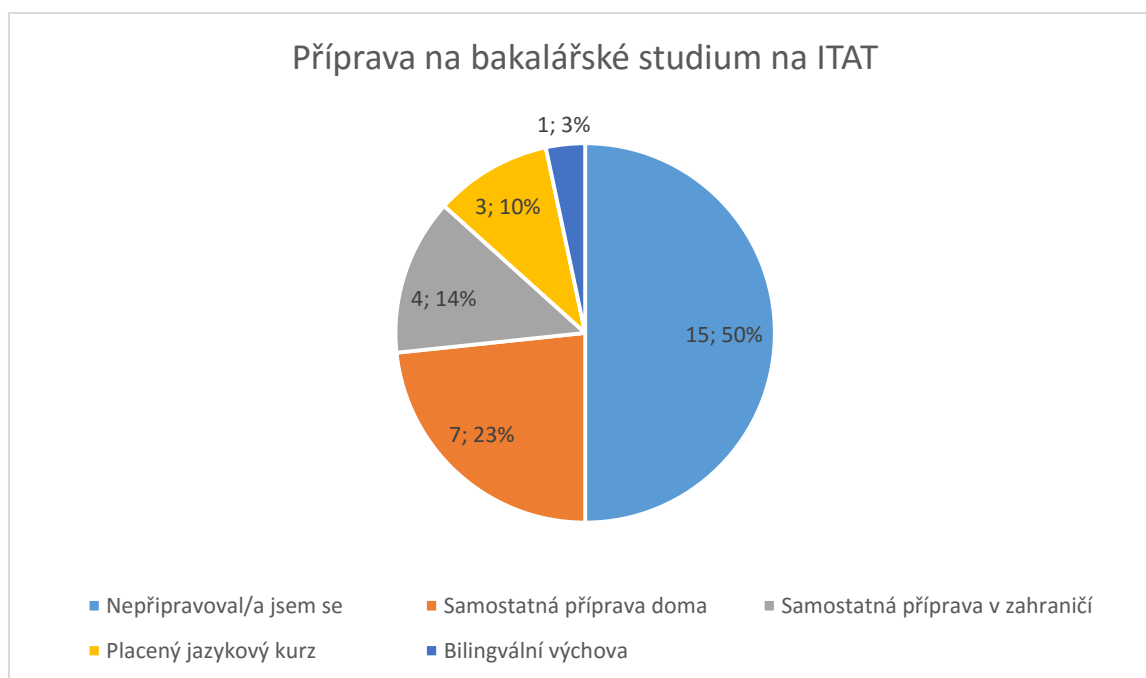

Je vidět, že většina respondentů z ÚTRL nebrala přijímací zkoušky na lehkou váhu a připravovala se na ně buď doma, v zahraničí nebo si zaplatili kurz, jehož cílem bylo je na přijímací zkoušky připravit. Někteří dotazovaní uvedli, že kombinovali více různých možností.

Patnáct respondentů uvedlo, že se nepřipravovali, z toho dva tuto otázku vyplnili, přestože neabsolvovali bakalářském studium na ÚTRL vyplňovat ji ani neměli, na jejich odpovědi této otázky jsme při vyhodnocování nebrali zřetel. Při analýze odpovědí těch respondentů, kteří se na přijímací zkoušky do bakalářského studia nepřipravovali, jsme zjistili relativně vysokou úroveň cizích jazyků. To by mohlo nasvědčovat tomu, že studenti s vysokou úrovní znalostí cizího jazyka si věřili, že přijímací zkoušky úspěšně zvládnou a nepokládali přípravu za nezbytnou. Údaje o jazykových znalostech těch respondentů, kteří se nepřipravovali, jsou v tabulce.

Tabulka 4: Úroveň jazyků před zahájením bakalářského studia Mezikulturní komunikace na ÚTRL

	B1	B2	C1
Angličtina	0	1	5
Němčina	0	2	2
Francouzština	1	3	1
Španělština	1	1	1

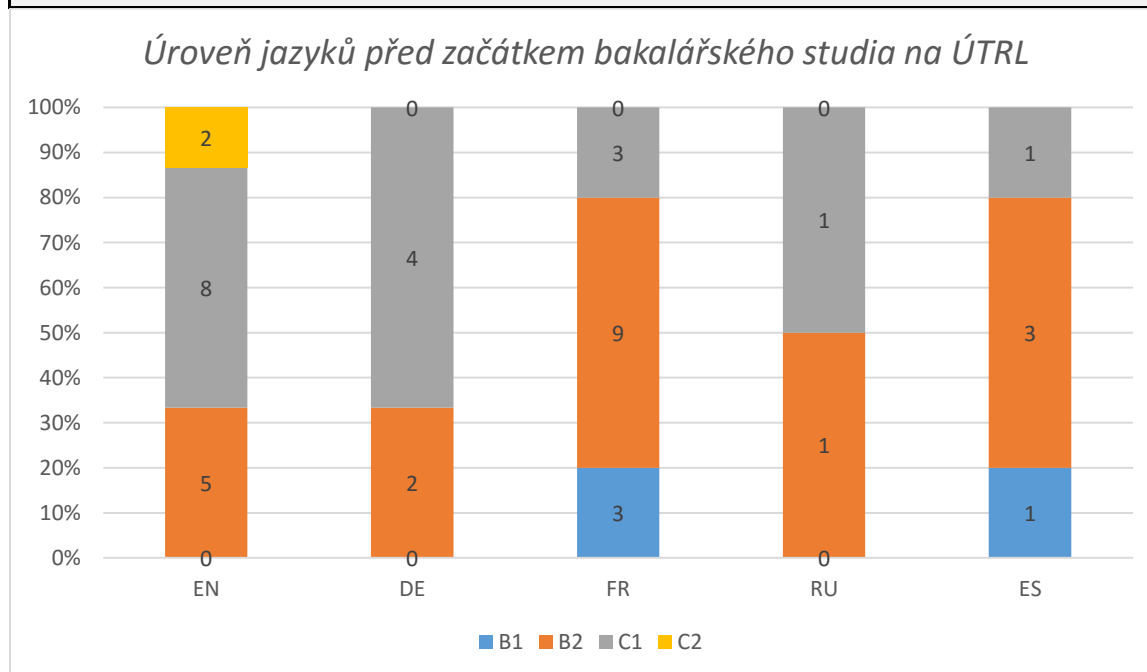
Naopak polovina dotazovaných uchazečů o studium na ITAT se na bakalářské studium nijak nepřipravovala, jeden respondent jako přípravu uvedl, že vyrůstal bilingválně, jiný, že se jazyky naučil ve škole (jeho odpověď jsme zařadili do kategorie *Nepřipravoval/a jsem se*, protože respondent pravděpodobně nevynaložil velké úsilí při přípravě na studium). To by mohlo nasvědčovat tomu, že některým respondentům se jako zásadní a dostačující předpoklad ke studiu zdá být zvládnutí cizího jazyka na dobré úrovni. Zůstává tak opomenut cit pro jazyk a výborné ovládání mateřštiny.

2.4.2.5. Úroveň znalostí cizího jazyka před začátkem bakalářského studia mezikulturní komunikace

Abychom mohli alespoň přibližně porovnat vstupní úroveň cizích jazyků, zeptali jsme se respondentů, na jaké úrovni ovládali cizí jazyky, které pak studovali v bakalářském studiu mezikulturní komunikace na ÚTRL či na ITAT. Někteří respondenti uváděli i úroveň jazyků, které nestudují, což by výsledek poněkud zkreslilo, proto jsme tyto údaje vyřadili, abychom získali jen relevantní data. Zároveň jsme nezohledňovali, pokud někdo uvedl úroveň jazykových znalostí před bakalářským studiem, pokud to nebyla mezikulturní komunikace. U českých studentů jsme nezařadili mateřský jazyk, neboť mateřštinou všech relevantních respondentů je čeština. (Jeden respondent, který uvedl jako mateřský jazyk ruštinu, neabsolvoval bakalářské studium mezikulturní komunikace.) Jeden respondent z ÚTRL úroveň jazyků neuvedl, ačkoli absolvoval mezikulturní komunikaci.

Tabulka 5: Úroveň jazyků před začátkem bakalářského studia na ÚTRL

		B1	B2	C1	C2
EN	počet	0	5	8	2
	%	0%	33%	53%	13%
DE	počet	0	2	4	0
	%	0%	33%	67%	0%
FR	počet	3	9	3	0
	%	20%	60%	20%	0%
RU	počet	1	0	1	0
	%	50%	0%	50%	0%
ES	počet	1	3	1	0
	%	20%	60%	20%	0%

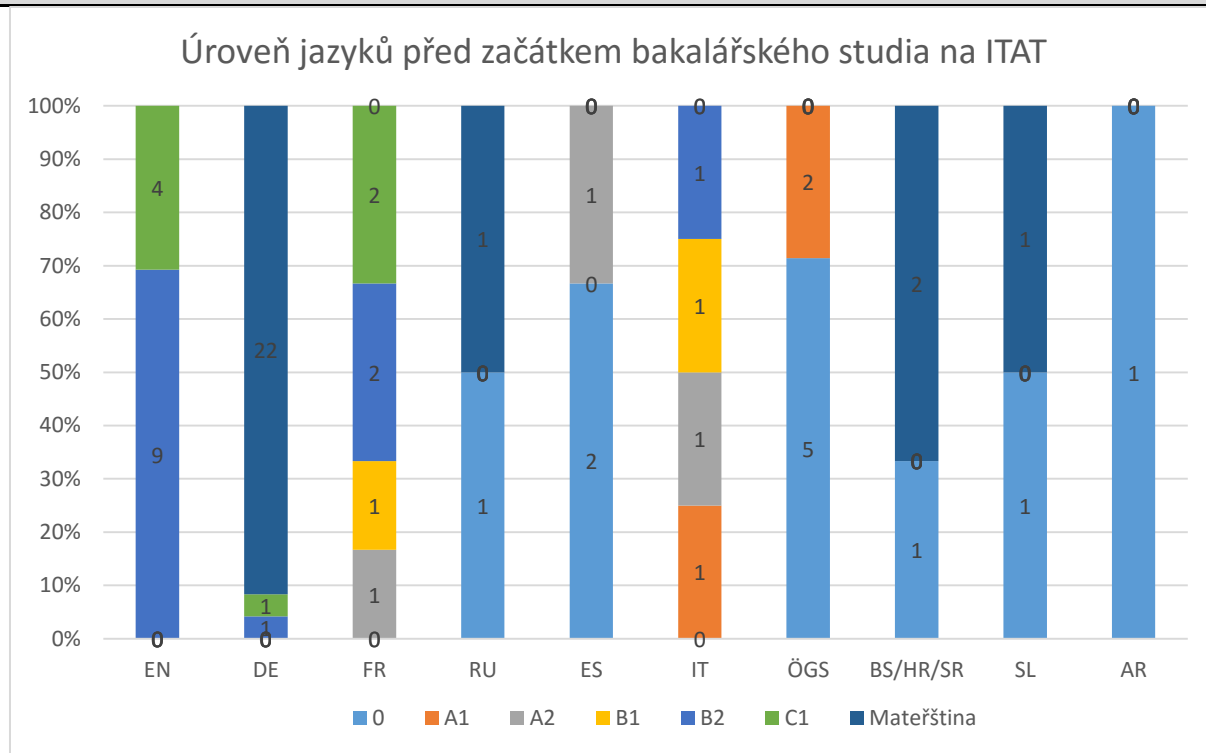

Jak je vidět, úroveň angličtiny před začátkem studia je průměrně vyšší než u ostatních jazyků, to nasvědčuje tomu, že mezi zájemci o studium je velká konkurence a ke studiu se dostanou jen ti, kteří už jazyk ovládají na vysoké úrovni. Naopak u španělštiny a ruštiny je úroveň průměrně nižší, což vypovídá o tom, že španělština a ruština je hůře přístupná a její výuku nabízejí ji jen některé střední školy.

U respondentů z ITAT se situace liší v tom, že u některých jazyků nejsou vyžadovány předchozí znalosti a mateřský jazyk může být jiný než němčina. Uvědomujeme si, že kvůli malému počtu respondentů a nízké návratnosti dotazníků nemají údaje statisticky vypovídající hodnotu, ale výsledky přesto pro přibližné srovnání uvádíme.

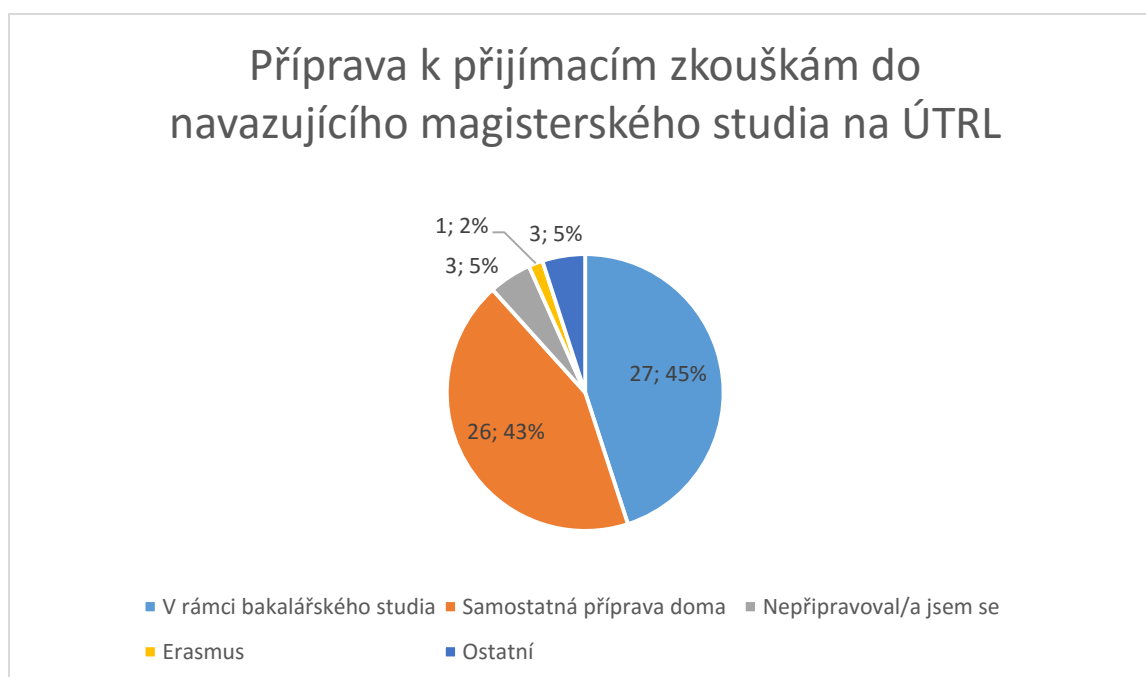
Tabulka 6: Úroveň jazyků před začátkem bakalářského studia na ITAT

		0	A1	A2	B1	B2	C1	C2	mateřština
DE	počet	0	0	0	0	1	1	0	22
	%	0%	0%	0%	0%	4%	4%	0%	92%
EN	počet	0	0	0	0	9	4	0	0
	%	0%	0%	0%	0%	69%	31%	0%	0%
IT	počet	0	1	1	1	1	0	0	0
	%	0%	25%	25%	25%	25%	0%	0%	0%
ÖGS	počet	5	2	0	0	0	0	0	0
	%	71%	29%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
FR	počet	0	0	1	1	2	2	0	0
	%	0%	0%	17%	17%	33%	33%	0%	0%
BS/HR/SR	počet	1	0	0	0	0	0	0	2
	%	33%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	67%
ES	počet	2	0	1	0	0	0	0	0
	%	67%	0%	33%	0%	0%	0%	0%	0%
SL	počet	1	0	0	0	0	0	0	1
	%	50%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	50%
AR	počet	1	0	0	0	0	0	0	0
	%	100%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
RU	počet	1	0	0	0	0	0	0	1
	%	50%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	50%

2.4.2.6. Příprava na navazující magisterské studium tlumočnictví

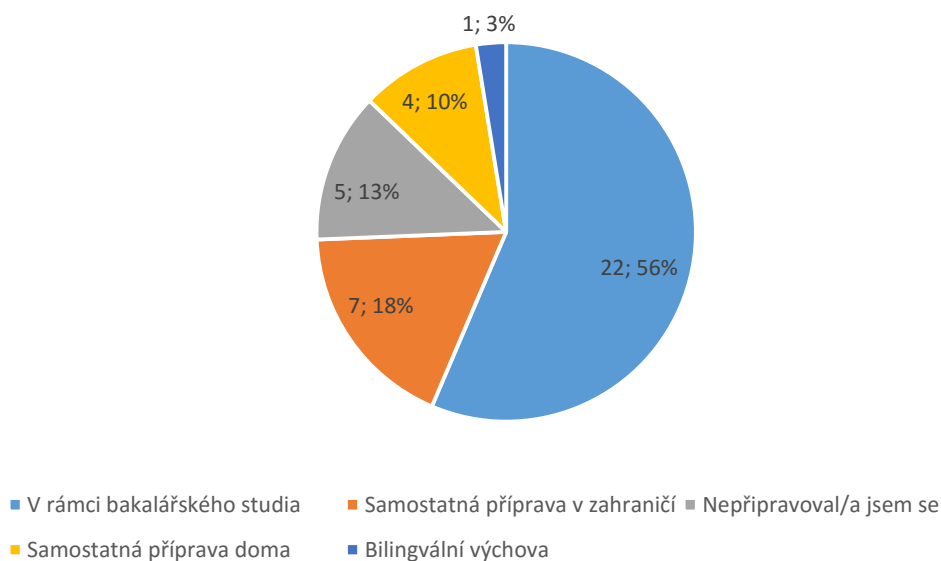
Na otázku „Jak probíhala příprava na přijímací zkoušky do navazujícího magisterského studia?“ respondenti mohli vybrat více možností případně doplnit vlastní odpověď.

Na rozdíl od bakalářského studia Mezikulturní komunikace na ÚTRL uvedli pouze tři respondenti, že se na přijímací zkoušky nepřipravovali. Jeden dotazovaný (TCA-TCF) uvedl, že se sice nepřipravoval, zároveň ale napsal, že si na angličtinu nastudoval reálie a doma si zkusil konsektivně tlumočit. Tento respondent absolvoval v bakalářském programu Francouzštinu pro mezikulturní komunikaci a České jazyk a literaturu, ale v navazujícím magisterském studiu se rozhodl si mimo tlumočnictví s francouzštinou přibrat ještě tlumočnictví s angličtinou. Odpověď, že se na přijímací zkoušky nepřipravoval, se tedy zřejmě vztahovala pouze na francouzštinu.

Další respondent, který se nepřipravoval, absolvoval bakalářské studium na Pedagogické fakultě UK, neuvedl však obor. Ale vzhledem k tomu, že studuje angličtinu, je pravděpodobné, že studoval učitelství angličtiny. Poslední student, který se na přijímací zkoušky nepřipravoval, absolvoval obor Podniková ekonomika a management na VŠE v Praze, přičemž jeho mateřským jazykem je ruština. Tento student měl tedy pravděpodobně velmi vysokou úroveň obou jazyků, a proto u zkoušek uspěl.

Příprava na navazující magisterské studium na ITAT

Na ITAT bylo stejně jako v bakalářském programu více studentů (7 z 26), kteří se na studium v magisterském programu nijak nepřipravovali (opět zřejmě kvůli absenci přijímacích zkoušek). I zde jeden respondent jako přípravu ke studiu uvedl Bilingvální výchovu.

2.4.2.7. Nejpřínosnější předměty

Respondentům z obou pracovišť byla položena otevřená otázka⁸⁸, které předměty jsou pro ně nejpřínosnější a proč. Otázku zodpověděl každý dotazovaný a v podstatě všichni se shodli, že nejpřínosnější jsou tlumočnické semináře. V odpovědích respondentů z ÚTRL se slovo *tlumočení* vyskytovalo ve 40 odpovědích ze 41. Jen v jednom případě nefigurovalo v odpovědi přímo slovo *tlumočení*, ale respondent uvedl: „*Praktické semináře, důvod je zřejmý - příprava na vykonávání profese*“. (R 24, TCN-PCN)

Praktičnost byla také velice často uváděným aspektem:

„*Praktické předměty, kde přímo tlumočíme.*“ (R 6, PCA-PCS)

„*Praktické předměty, kde se skutečně tlumočí a překládá a kde člověk dostane zpětnou vazbu, vysvětlení chyb, tipy, jak pracovat se složitými situacemi atd.*“ (R 34, TCA-PCN)

⁸⁸ U odpovědí na otevřené otázky jsme pro lepší přehlednost uvedli zkratkou studijní obory ÚTRL. Použité zkratky oborů se shodují s těmi ze studijního informačního systému. Zkratky jazyků se zde neshodují s mezinárodními zkratkami. Studijní obory mimo ÚTRL jsme rozepsali.

„Praktické tlumočení - jak simultánní, tak konsekutivní, právě pro jejich praktické zaměření, které mohu zužítkovat při reálném tlumočení.“ (R 7, TCN-PCN)

„Klasické praktické kurzy konsekutivního a simultánního tlumočení a tlumočení z listu, překladové kurzy se zaměřením na využití CAT nástrojů. A to z toho důvodu, že se jedná o kurzy, kde je třeba pravidelného tréninku pod vedením vyučujících a zároveň představují základ naší budoucí profese.“ (R 22, TCA-TCF)

„Praktická výuka tlumočení - je pro mě rozhodně přínosnější než například teorie překladu.“ (R 25, TCS-PCS)

Objevil se i poněkud vyhraněný názor o neužitečnosti teorie:

„V podstatě všechny kromě teorií, tlumočení všemi módy i odborný překlad a kurz s CAT nástroji.“ (R23, TCA-?)

Přestože většina respondentů preferuje praktické předměty před teoretickými, dva studenti uvedli, že je pro ně teorie přínosná:

„Praktické tlumočnické a překladatelské předměty - nácvik, simulace reálných situací Teorie překladu (i tlumočení) - díky nim dělám při překladu podložená rozhodnutí.“ (R30, TCA-TCF)

„Ty praktické - když jsou dobře vedeny, člověk se snadno poučí ze svých chyb... učí se zkušenostmi z teoretických: Teorie tlumočení s dr. Timarovou - člověk zhodnotil, co zná z praxe a mohl se snažit využít některé teorie.“ (R 36, TCF-PCF, Klasická archeologie)

Nadmíru oblíbené jsou také Vícejazyčné simulované konference, ty zmínilo 9 studentů.

„Simulované vícejazyčné konference - nejlepší ochutnávka skutečného stresu z konferenční situace. A pak simultánní i konsekutivní tlumočení díky zpětné vazbě od odborníků z praxe.“ (R 13, TCA-?)

„Simulované konference apod. Teoretické základy jsou dobré, ale praxi, byť ve školních podmínkách, nic nenahradí. (R 11, TCS-PCS)

„Například simulované konference pořádané prof. Čeňkovou, kde si můžeme vyzkoušet tlumočit projevy z EU a kde nás také tlumočníci z EU hodnotí. Přínosné jsou i některé povinně volitelné předměty jako komunitní tlumočení nebo titulování.“ (R22, TCA-TCF)

Někteří studenti také vnímají důležitou roli vyučujícího:

„Nehrají roli předměty, ale vyučující. Pokud vyučující přinese nahrávku z reálné konference, nebo nám umožní zapojit se v rámci praxe do konkrétní události, pak mi nejvíce přináší právě jeho předmět, bez ohledu na to, zda se to jmenuje tlumočení z listu nebo úvod do tlumočnické notace.“ (R32 TCN-PCN)

Jiný respondent zmínil i význam malé skupiny studentů, aby byla výuka intenzivní:

„Nejpřínosnější jsou praktické semináře (ST, KT), ovšem pouze s malým počtem studentů. Velmi přínosným předmětem byl také např. Úvod do tlumočnické notace. Klidně bych z něj udělala dvousemestrální předmět. Nejpřínosnější jsou praktické předměty, popř. předměty, které nejsou tak praktické, ale praxi popisují (Komunitní tlumočení).“ (R20, TCA-TCF)

Stejná otázka na nejpřínosnější předměty byla položena i studentům z ITAT.

Skoro všichni studenti ITAT uvedli mezi nejpřínosnějšími předměty všechny ty, ve kterých se procvičuje praktické tlumočení (Jen dva z 26 praktické předměty tlumočení přímo nezmiňují). Dalším často zmiňovaným (uvedlo 12 respondentů) je předmět, který se v němčině jmenuje *Berufskunde*, což bychom doslovně mohli přeložit jako *nauka o profesi*, lze se setkat i s překladem *profesní etika*, který však obsah předmětu úplně nevystihuje. V rámci tohoto předmětu se studenti seznamují s podmínkami na trhu práce a u různých organizací, které tlumočnické služby využívají či poskytují, učí se základy marketingu – tedy jak vytvořit cenovou nabídku, jak lépe prodat své služby, jak vyjednávat s klienty, jak začít podnikat apod. Na přednášky jsou pak zváni tlumočníci z praxe, například soudní tlumočníci či tlumočníci z evropských institucí. V Praze na ÚTRL zatím takovýto předmět chybí, ale mnoho vyučujících je z praxe a o své zkušenosti z profesního života se se studenty dělí při výuce jiných předmětů, takže studenti většinu takových informací taky dostanou.

Zde uvádíme některé komentáře studentů z ITAT⁸⁹:

„Všechny tlumočnické moduly, protože se v nich simulují reálné situace a člověk si tak může osvojit různé strategie v bezpečném prostředí.“ (Ri20, KT-EN, IT)

„Analýza a technika tlumočení, Analýza a technika překladu, protože se v nich člověk připravuje na moduly, které bude později navštěvovat. Důležité jsou i předměty Berufskunde

⁸⁹ U jednotlivých odpovědí opět uvádíme zkratku oboru a jazyka v mezinárodní formě. (KT=Konferenční tlumočení, DT=Doprovodné tlumočení, TP=Tlumočnictví a překladatelství s jedním cizím jazykem, ZJ-Tlumočnictví znakového jazyka. Respondenti z ITAT jsou označeni zkratkou Ri.).

pro tlumočníky/překladaatele. Tam se člověk dozví užitečné informace o tom, kde a jak se lze ucházet o práci, jak vypadá aktuální situace na trhu...“ (Ri26, TP-SL)

„Doprovodné tlumočení: naučí, že sociální dovednosti jsou při tlumočení velmi důležité, že emoce mohou tlumočnicka znejistit, pokud se nenaučil s nimi správně zacházet. Konferenční tlumočení: protože to je na rakouském trhu nutnost a člověk se učí přesnosti.“ (Ri18, DT-EN, FR)

„Všechny tlumočnické předměty (tedy analýza a technika tlumočení a moduly konferenčního a komunitního tlumočení), protože si přitom člověk osvojuje tlumočnické techniky a může je procvičovat. Předmět Berufskunde, protože se v něm člověk naučí důležité věci o svém budoucím povolání (např. jak vytvořit nabídku, výši honoráře...)“ (Ri12, KT-FR, ES)

Dalším často zmiňovaným předmětem je Tlumočnická notace (uvedlo sedm respondentů), někteří studenti navrhovali, že by se s výukou tohoto předmětu mohlo začít už v bakalářském programu, aby si od začátku osvojili správnou techniku zápisu při konsekutivním tlumočení a nemuseli se odnaučovat špatné návyky.

„ATT (Analýza a technika tlumočení) - k procvičování různých tlumočnických technik a technik tlumočnického zápisu, Berufskunde a tlumočnická notace - dobrá a důležitá příprava pro další magisterské studium (možná by bylo dobré nabídnout o něco dříve v bakalářském programu).“ (Ri22, DT, ZJ-FR, ÖGS)

Dva studenti si také pochvalují hodiny konkrétních vyučujících a naopak upozorňují na fakt, že někteří jsou sice překladaatelé, ale vyučují tlumočení.

„Doprovodné tlumočení s paní Mag. Glatzhofer - je extrémně kompetentní, upřímná, spravedlivá, ví, o čem mluví, je z praxe, dává reálné příklady. Tlumočnická notace - měla by být už v bakalářském studiu.“ (Ri25, DT, ZJ-EN, ÖGS)

„Doprovodné tlumočení (u paní Glatzhofer!!!!!!) Kurzy by VŽDY měly být vedeny osobami z praxe. Mimoto by pak měly vyučovat jen to, co samy dělají (např. paní Stachl-Pier je překladaatelka a vyučuje tlumočení! - INDUSKUTABILNÍ!!!) Komunitní tlumočení u paní Pöllabauer - viz výše Tlumočnická notace!!! - měla by být vyučována už v bakalářském programu, než si člověk osvojí nesprávný způsob zápisu!!!“ (Ri9, DT, TP-EN)

2.4.2.8. *Vzdělávací akce mimo povinnou základní výuku na ÚTRL a ITAT*

Na otevřenou otázku: „Které akce mimo povinnou základní výuku na ÚTRL jsou pro Vás přínosné? Např. přednášky hostujících přednášejících, povinně volitelné předměty, exkurze aj.“ opět odpověděli všichni respondenti.

Jako velice přínosné respondenti z ÚTRL hodnotí širokou nabídku povinně volitelných předmětů, hlavně pak těch úzce zaměřených s odborníky na danou tematiku:

„Povinně volitelné předměty s odborníky na danou tematiku (např. překladový seminář Finance a účetnictví v překladu - úzce zaměřený, s odborníkem na toto úzké zaměření, který ví, o čem mluví).“ (R17, PCA-TCA)

„Povinně volitelné předměty vyučované odborníky z praxe + vzdělávací akce JTP a KST.“ (R21, TCR-PCR)

„PVP ve stylu redakční a nakladatelské práce - nahlédnutí pod pokličku, seznámení se s reálným fungováním trhu.“ (R9, TCA-PCA)

„Praktické povinně volitelné předměty a tlumočení navíc s hostujícími vyučujícími z evropských institucí - procvičování tlum. Schopností.“ (R27, TCA-TCF)

„Přednášky hostů jsou velmi dobré, hlavně proto, že přinášejí nový pohled na již známé (povědomé) věci, velmi výuku oživí. Volitelné předměty, které se netýkají přímo jen tlumočení/překladu jsou také užitečné, protože si můžeme rozšířit znalosti i jiným směrem (např. nakladatelská teorie a praxe, titulování). A exkurze jsou rozhodně přínosné také, ať už pro utužení vztahů se spolužáky a vyučujícími, tak i pro získání odborných znalostí a zkušeností.“ (R18, TCA-Fonetika)

Jedna respondentka by chtěla nabídku povinně volitelných tlumočnických seminářů ještě rozšířit:

„Povinně volitelné tlumočení (chtěla bych, aby byla vyšší hodinová dotace tlumočnických předmětů).“ (R4, TCA-TCR)

Osm respondentů zmínilo exkurzi do evropských institucí v Bruselu, např.:

„Exkurze do Bruselu byla velmi přínosná, udělala jsem si lepší představu o fungování EU.“ (R13, TCA-?)

„Určitě byla velmi přínosná například exkurze do Bruselu.“ (R25, TCS-PCS)

Tři studenti uvedli také velký přínos povinné tlumočnické praxe, např.:

„Většina PVP, zejména různé typy konferencí s následnou zpětnou vazbou, povinná tlumočnická praxe.“ (R6, PCA, TCS)

Jeden respondent hodnotil jako přínosné i možnost účastnit se výuky se studenty EMCI:

„Možnost účastnit se výuky spolu s EMCI, simulované mock-konference, seminář tlum. notace, tlumočení pro média s Mgr. Sitařovou atd.“ (R 38, TCN-TCS)

Stejně jako na ÚTRL, i mezi studenty ITAT jsou velice oblíbené simulované konference.

„Na mock konferencích získá člověk představu o tom, jak „opravdová“ tlumočená konference probíhá.“ (Ri24, KT-FR, ES)

„Mock konference a virtuální tlumočení, protože jsou velice blízké realitě a dostaneme zpětnou vazbu od odborníků.“ (Ri2, KT-IT,SL)

Dobře hodnocené jsou i různé exkurze a akce mimo školu, kde se opravdu tlumočí např.:

„Exkurze do „opravdových“ firem, tedy nesimulované situace, jsou velice užitečné, protože se člověk naučí mnohem lépe odhadnout různé výzvy a nároky na tlumočníky. Konference, mock konference nebo jakýkoli druh tlumočnického tréninku nebo exkurze, u kterých je pravé publikum, které je skutečně odkázáno na tlumočení. Je to velice užitečné a poučné v učebním procesu. Člověk MUSÍ tlumočit nebo něco říct, jinak publikum opravdu nerozumí.“ (Ri26, DT-EN, FR)

„V ÖGS v rámci ATTI jsme jednou dělali prohlídku po zimním/vánočním městě. Bylo to dobré pro oživení slovní zásoby, ale také proto, že jsme najednou museli tlumočit za pohybu (nebo rozumět "neslyším" v rukavicích).“ (Ri1, ZJ-IT, ÖGS)

„Na začátku byly velice přínosné mock konference, abychom se naučili spolupracovat s partnerem v kabině a ve stresové situaci (řekla bych ale, že jednou stačí). To samé platí i pro exkurze. Nesmírně užitečné - zatím jsem se však zúčastnila pouze jednou - také u paní Glatzhofer!!! - tlumočení na opravdových akcích. Zde se pak dá opravdu tlumočit v reálné situaci, ve které o něco jde. Ovšem studenti mají jakousi „záchrannou síť“ v podobě vyučujícího, který by mohl zasáhnout, kdyby se něco mělo úplně pokazit!!!“ (Ri9, DT, TP-EN)

„Mock konference ne tak moc, protože přece jen zcela neodpovídají realitě. Opravdové konference – naprosto užitečné (u paní Glatzhofer) - člověk získá povědomí o reálném pracovním světě. Návštěva u soudu (včetně stanovení honoráře) - by bývalo bylo opravdu přínosné....!!!“ (Ri12, KT-ES, ES)

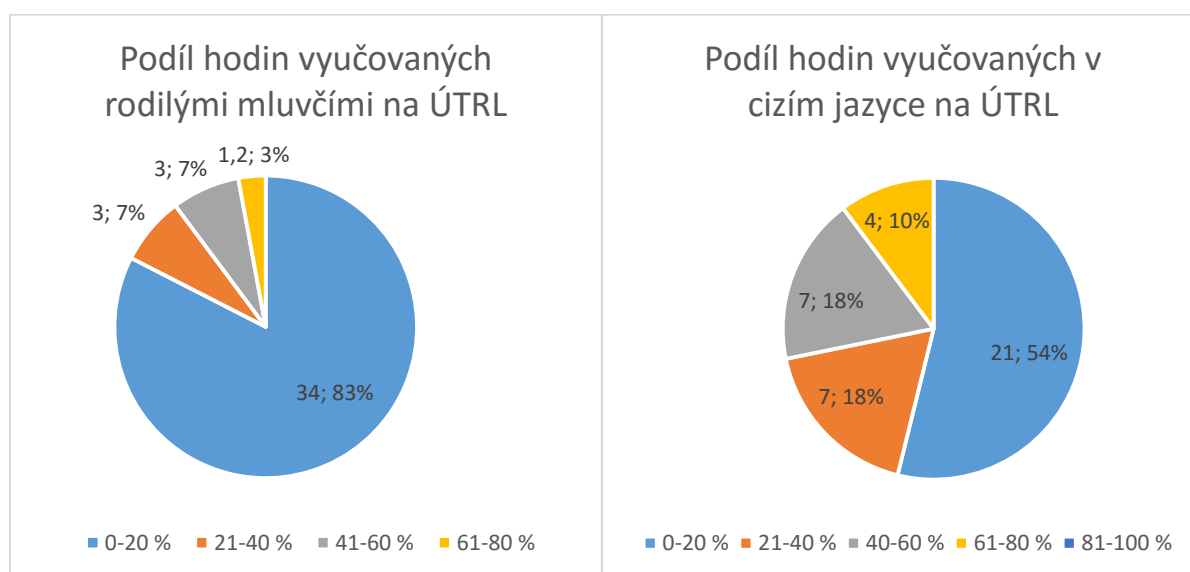
Přínosné jsou i přednášky a semináře hostů, např.:

„Přednášky hostujících přednášejících jsou užitečné, protože si člověk musí zvyknout na jiné řečníky než na ty známé z institutu. Také poskytují vhled do reálné situace.“ (Ri13, KT-B/CH/S, EN)

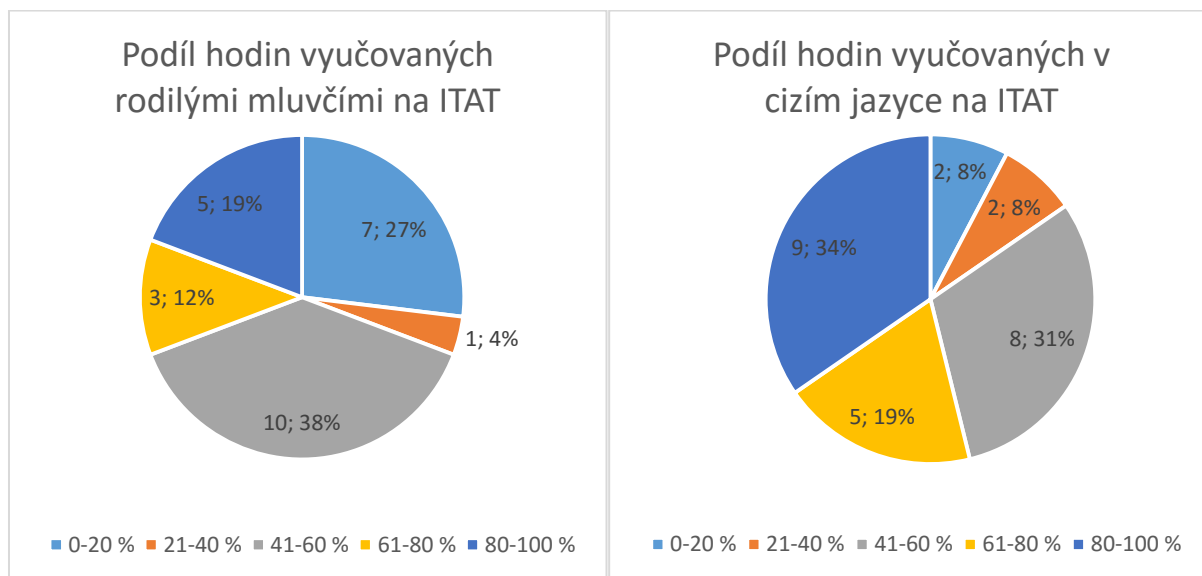
Dovolíme si uvést ještě jeden vzdělávací projekt, který žádný z respondentů neuvedl, ale účastnila se ho autorka práce a zdál se jí velice přínosný: V rámci překladatelského semináře studenti překládali dva texty o výrobě piva (jeden z angličtiny do němčiny a druhý z němčiny do angličtiny), k tomu vypracovali i podrobný společný glosář. Po revizi překladů byla uspořádána exkurze do místního pivovaru, kde studenti tlumočili komentovanou prohlídku s výkladem o vaření piva. Mohli zde velice dobře využít znalosti a slovní zásobu z překládaných textů a zároveň tlumočit v reálné situaci.

2.4.2.9. Vyučování předmětů rodilými mluvčími cizích jazyků v cizích jazycích

V další otázce nás zajímalo, kolik procent předmětů je vyučováno rodilými mluvčími cizího jazyka.

Jak je z českých grafů patrné, předměty sice často nevyučují rodilí mluvčí cizího jazyka, přesto ale výuka v cizím jazyce probíhá. To nasvědčuje tomu, že i nerodilí mluvčí výuku vedou v cizím jazyce a díky tomu studenti přicházejí do styku s cizím jazykem častěji a intenzivněji, navíc se naučí i různé historické či kulturní termíny ve studovaném cizím jazyce.

Porovnáme-li výsledky těchto dvou otázek z dotazníku pro studenty ITAT, zjistíme, že i zde vyučující mluví cizím jazykem, ačkoli nejsou jeho rodilými mluvčími. Výhoda je ale v tom, že oproti ÚTRL mají k dispozici více rodilých mluvčích, takže je komunikace s nimi v cizím jazyce přirozenější.

To že na ITAT působí více rodilých mluvčích cizích jazyků, je pravděpodobně způsobeno tím, že němčina je světový jazyk, takže je snadnější získat vyučující z jiných zemí, kteří zároveň ovládají němčinu (aby mohli vyučovat tlumočnické a překladatelské předměty). Je však nutno podotknout, že fakt, že je někdo rodilý mluvčí, ještě nemusí zaručovat, že to bude zároveň dobrý učitel. Proto nechceme nabádat, aby učitelé byli vybíráni pouze na základě své mateřštiny.

Domníváme se, že zásadní není to, zda je vyučující rodilým mluvčím cizího jazyka, ale spíše záleží na tom, zda výuka v daném jazyce probíhá. Rodilý mluvčí má pouze tu výhodu, že je s ním mluvení v cizím jazyce přirozenější, než když se například dva Češi spolu baví německy. Ze cvičných důvodů a kvůli rozšiřování slovní zásoby však zastáváme názor, že by bylo dobré učit se například francouzskou literaturu francouzsky.

2.4.2.10. Rodilí mluvčí cizích jazyků mezi spolužáky

Dále jsme se respondentů ptali, zda jsou mezi jejich spolužáky rodilí mluvčí cizích jazyků a zda kontakt s nimi využívají k vzájemnému zdokonalování jazykových dovedností, například zda se scházejí na jazykové tandemy nebo si pomáhají s korekturami.

Na ÚTRL uvedlo devět respondentů ruštinu jako mateřský jazyk některých spolužáků, z nichž pouze tři uvádějí, že kontakt s nimi využívají k vzájemným korekturám či konzultacím. Pro ostatní respondenty je ruština nerelevantní. Jeden respondent také uvedl francouzštinu a bulharštinu, ale kontaktu s těmito rodilými mluvčími nevyužívá. (Pravděpodobně se jedná o spolužáky z druhého studovaného oboru)

Na IAT byly mateřské jazyky spolužáků mnohem rozmanitější, většina respondentů uvedla více jazyků. V tabulce uvádíme, kolikrát byly zmíněny jednotlivé jazyky. Někteří respondenti uváděli zkratku jazyků B/CH/S, jiní zvlášť vyjmenovávali bosenštinu, chorvatštinu a srbštinu – všechny tyto jazyky jsme sloučili do jednoho.

Tabulka 7: Mateřské jazyky spolužáků na ITAT

Jazyk	Počet studentů, kteří jazyk uvedli
B/CH/S	15
Italština	12
Slovinština	11
Ruština	7
Angličtina	7
Francouzština	6
Arabština	5
Španělština	4
Čeština	2
Albánština	1
Lucemburština	1
Ukrajínština	1
Turečtina	1
Maďarština	1

Celkem bylo zmíněno 14 jazyků, přičemž nejpočetněji zastoupené byly jazyky sousedních států, které je možné na ITAT studovat (B/CH/S, italština a slovinština). Na druhou stranu se také objevily jazyky, které se v nabídce ITAT neobjevují (čeština, lucemburština, maďarština, albánština, ukrajínština) je možné, že toto jsou mateřské jazyky zahraničních studentů, kteří na ITAT vyjeli na Erasmus nebo podobný program. Každopádně mají studenti díky

multilingvnosti a multikulturalitě mnoho možností se v jazycích zdokonalovat a pronikat do cizích kultur.

2.4.2.1. Kontakt s rodilými mluvčími mimo univerzitu

V dalších otázkách nás zajímalo, zda jsou studenti v kontaktu s rodilými mluvčími svých studovaných jazyků a případně o jaké jazyky se jedná.

Na ÚTRL uvedlo 35 respondentů (85 %), že jsou v kontaktu s rodilými mluvčími cizích studovaných jazyků i mimo ÚTRL. Studentů jsme se sice ptali jen na cizí jazyky, které oni sami studují, ale mnoho respondentů uvedlo i jazyky jiné. Nejčastěji uváděným jazykem byla angličtina (15 respondentů), následovaly francouzština a němčina s osmi respondenty, pět respondentů uvedlo španělštinu a čtyři ruštinu. Dalšími zmiňovanými jazyky byla italština, holandština, portugálština, katalánština a arabština. Poslední jmenované jazyky nejsou v nabídce ÚTRL, a z odpovědí nelze zjistit, jestli respondenti s mluvčími těchto jazyků komunikují právě v těchto jazycích, nebo zda používají například angličtinu.

Všichni studenti ITAT uvedli, že jsou v kontaktu s rodilými mluvčími cizích jazyků i mimo univerzitu. Jazyky jednotlivých osob jsou také rozrůzněné, nejčastější odpovědí je opět angličtina (11), následuje francouzština (6), ÖGS (4), italština (4), španělština (3), po dvou mají slovinština, arabština a němčina (pro některé respondenty je němčina cizím jazykem), po jedné zmínce mají ruštinu, turečtinu a maďarštinu.

2.4.2.2. Přínos kontaktu s rodilými mluvčími

Dále jsme se ptali, v čem je pro respondenty kontakt s rodilými mluvčími (ať už ve školním prostředí či mimo něj) užitečný. Dotazovaní z ÚTRL často uváděli procvičování jazyka, především jeho hovorové a idiomatické formy, např.:

„Je možné si poslechnout/ověřit, co je v daném jazyce přirozené a hlavně aktuální, zejména pokud jde o idiomatická spojení.“ (R6, TCA-TCS)

„Mohu je požádat o radu ohledně jazykových záležitostí, mohu sledovat, jakým způsobem jazyk používají v běžné mluvě „(R24, TCN-PCN)

„Pro zachování plynulého projevu v cizím jazyce, osvěžení jazykových obrátů, podpora schopnosti vyjadřovat se v cizím jazyce.“ (R41, TCA.TCF)

Často zmiňované je také rozšiřování slovní zásoby, např.:

„Podporuje automatizaci častých výrazů a větných struktur, dále rozvíjí jazykové povědomí o „aktuální/módní“ výrazy.“ (R 11, TCS-PCS)

„Získávání nové slovní zásoby a kolokací, možnost vůbec cizí jazyk používat, cvičení porozumění různým přízvukům.“ (R27, TCA-TCF)

„Rozšiřování slovní zásoby, běžný hovorový jazyk, opravují mě.“ (R4, TCA-TCR)

„Učím se nová slova, poslouchám přirozenou stavbu anglické věty, cvičím si porozumění mluvené řeči, dozvídám se o kultuře.“ (R34, TCA-PCN)

Stranou nezůstávají ani realie, kultura a humor.

„Osvěžuji si spontánní projev, učím se jinou než "papírovou němčinu". Poznávám jejich humor.“ (R32, TCN-PCN)

„Z jazykového hlediska pro získání pohotovosti v daném jazyce a případné odstranění chyb, také pro zlepšení porozumění různým varietám a stylovým úrovním daného jazyka. Kromě toho tak přijdu do kontaktu s kulturou dané země a vím, o čem se tam právě mluví.“ (R7, TCN-PCN)

„Rozvoj jazykových schopností, znalostí realii.“ (R2, TCA-TCF)

„Poznání kultury, zvyklostí, názorů na politiku a světové dění, procvičování jazyka.“ (R9, TCA-PCA)

Na ITAT respondenti často uváděli vzájemné korektury a pomoc při studiu, mnohem častěji než pražští studenti zmiňovali využívání multilingvnosti právě při studiu, neboť rodilý mluvčí cizích jazyků jsou často i mezi jejich spolužáky. Kontakt je tedy přínosný pro obě strany, např.:

„Vzájemně si pomáháme při nácviku tlumočení, a to tak, že se při tlumočení upozorňujeme na jazykové chyby a diskutujeme o tom, jak lze určité věci nejlépe vyjádřit v tom daném jazyce.“ (Ri12, KT-EN,ES)

„Ano, vzájemně si pomáháme, když máme problémy s domácím úkolem nebo pokud neznáme určitý výraz v cizím jazyce. I pro ústní komunikaci je kontakt velmi užitečný.“ (Ri17, TP-SL)

„Ano. Vzájemně si pomáháme a diskutujeme například o svých nahrávkách simultánního tlumočení nebo o textech, které jsme přeložili do cizího jazyka. Bavíme se o tom, jak se co řekne

správně v tom daném jazyce. To se týká hlavně francouzštiny. Na angličtině máme málo spolužáků z anglicky mluvících zemí, takže tam k vzájemnému pomáhání moc nedochází“. (Ri26, DT-EN, FR)

„Ano – vzájemně si pomáháme při skupinových pracích a korekturách. Občas společně procvičujeme.“ (Ri1, ZJ-IT, ÖGS)

„Ano, moc. Pravidelně se scházím se dvěma rodilými mluvčími maďarštiny na tandem a procvičuji s nimi mluvení, tlumočení z listu, sumarizaci textů apod. Vzájemně si při tom opravujeme výslovnost, gramatické a lexikální chyby a dáváme si tipy na idiomatické formulace, alternativy atd.“ (Ri21, KD-EN, FR)

„Občas to pomáhá. Především při skupinových pracích v překladatelských kurzech (přepracování/zpětná vazba od rodilých mluvčích) resp. při poskytování zpětné vazby po přetlumočení do cizího jazyka.“ (Ri10, DT-EN, FR)

Mimo studijního přínosu respondenti také uváděli to, že se z rodilých mluvčích stali jejich přátelé a scházejí se i mimo školu.

Ano - stali se mými přáteli - chodíme spolu na kávu a bavíme se anglicky. (Ri25, ZJ,TP-EN, ÖGS)

Ano - můžeme si vzájemně pomáhat, a to i mimo školu.“ (Ri20, KT-EN,IT)

Tandem ne/skupinová práce a korektury ano. Mimoto chodíme na kávu - tak lze získat a udržet si přátele.“ (Ri9, DT,TP-EN)

2.4.2.3. Připomínky a návrhy na zlepšení vzdělávání tlumočnicků.

Na konci dotazníku mohli respondenti napsat své vlastní komentáře a návrhy na zlepšení vzdělávání. Jejich návrhy jsme zhruba rozdělili do kategorií podle toho, k čemu se vyjadřovali.

Jedna respondentka byla s výukou na ÚTRL naprosto spokojená:

„Na ÚTRL probíhá výuka skvěle, je tam málo rodilých mluvčích, ale i nerodilí jsou naprosto skvělí“ (R 31, TCA-PCA)

Jiní však měli různé návrhy na zlepšení, například o větším zapojení vyučujících rodilých mluvčích:

„Více vyučujících cizinců, kteří by vyučovali v cizím jazyce a zároveň byli odborníky na danou tematiku.“ (R 15, TCS-PCS)

„Více hodin s rodilým mluvčím, témata zkoušek na aj předem známá, úvody do politické scény ve studovaných zemích.“ (R5, TCA-?)

„Výuka rodilými mluvčími v předmětech týkajících se cílového jazyka.“ (R 11, TCS-PCS)

„Více kurzu s rodilými mluvčími, méně teorie.“ (R14, TCN-?)

Další respondenti by si přáli více hodin tlumočení a praktických předmětů:

„Více hodin praktického tlumočení; nepředpokládat v prvním ročníku bakaláře, že všechny jazyky vyučované na ÚTRL mají studenti zvládnuté stejně jako angličtinu a přizpůsobit tomu nabídku předmětů; více předmětů zaměřených na rozšiřování slovní zásoby v různých odborných oblastech“ (R4, TCA-TCR)

„Více prakticky zaměřených předmětů.“ (R21, TCR-PCR)

„Více praktické výuky ST, případně zařazení praktických tlumočnických předmětů dříve nebo s vyšší hodinovou dotací už na bakalářském stupni.“ (R37, TCA-PCA)

„Z mého pohledu nejdůležitějším návrhem je věnovat co nejvíce hodin výuky praktickému tlumočení (již od bakalářského studia) a zároveň více studenty motivovat k samostatnému tlumočení - mám pocit, že jsem nebyla nikdy příliš informována o možnostech využití samostudia, o vhodném režimu, který si při něm nastavit...“ (R40, TCA-PCF)

„Možná větší příprava terminologická.“ (R10, TCA-TCF)

„Bylo by dobré rozšířit na ÚTRL nabídku PVP a snad také nabídku předmětů v cizím jazyce. Nácvik tlumočení by také mohl být častější, třeba i v rámci tutorských nepovinných seminářů.“ (R7, TCN-PCN)

Někteří dotazovaní také uváděli, že by si přáli více praktických informací z profesního života tlumočnicků, například co se týče tlumočení. Možná by pomohlo zavedení obdobného předmětu jako je Berufskunde na ITAT.

„Cítím se velmi nepřípravena v oblasti komunikace s klienty, pohybu na trhu a vůbec ve všem, co se netýká přímo tlumočení jako řemesla - uvítala bych tedy vzdělání i v těchto oblastech týkající se „reálného života“.“ (R27, TCA-TCF)

„Dobré by bylo zařazení i předmětů týkajících se podnikání, třeba předmět o tom, jak jednat s klienty by byl velmi užitečný (vyjednávání o cenách, jak nastavovat ceny, komunikace s nezkušenými/arrogantním klienty...)“ (R41, TCA-TCF)

„Líbilo by se mi být lépe připravená na nepříjemné situace, jako je například „vševědoucí“ klient, který mi skáče do řeči, potíže s technikou apod.“ (R6, TCA-TCS)

Dva respondenti by chtěli více praxe:

„Povinný výjezd s praktickým nácvikem tlumočení v cizině, provázanost s firmami (firmy si často neuvědomují, že pro ně tlumočníci mohou být prospěšní, a raději dávají přednost komunikaci ve špatné angličtině).“ (R 19, TCA-?)

„Zapojit více praxe.“ (R 29, TCR-PCR)

Tři studenti uvedli ve svém komentáři více aspektů:

„Určitě by se nemělo zapomenout na předměty zaměřené na cizí jazyk, ale vycházející z praxe tlumočnicků - nějaké užitečné fráze, slovní zásoba z často opakujících se oblastí, opakování slovní zásoby použité během hodin tlumočení, debaty o současném dění v dané zemi. Při hodinách tlumočení se tím akorát ztrácí čas a není to efektivní, protože studenti stejně myslí na tlumočení a slovíčka ani fakta si neuloží do paměti na dlouho. Mohl by být třeba semestrální projekt - odevzdat do určitého data nahrávku/y vlastního tlumočení (doma/ve škole) vyučujícímu a dostat zpět komplexní a rozsáhlejší zpětnou vazbu s doporučeními. Simulovat během výuky více to, jak pak tlumočení vlastně vypadá. Dříve než v druháku na mgr. Určitě pomoci zajistit víc praxe, organizovat více exkurzí nebo jít a nějakou tlumočenou akci a tlumočení následně rozebrat...“ (R20, TCA-TCF)

„Více kurzů v zahraničí, více spolupráce s univerzitami. Velmi málo hodin tlumočení v porovnání s ostatními univerzitami. Více rodilých mluvčích (pokud veškeré tlumočení odmluví I! rodilý mluvčí, jeho nahrávky se recyklují atd., tak je pak snadnější ho tlumočit a v reálu poněkud jiné...) Systém s týdenní tematickou přípravou mi vyhovoval, ale tlumočit pořád ekologii, životní prostředí atd. byla nuda. Měly by se ve výuce používat více autentické nahrávky třeba ze zasedání EU, protože jsou úplně o něčem jiném... Velkým přínosem by byl kurz tlumočnické notace již v bakalářském studiu a více se jí věnovat...“ (R28, TCF-TCS)

„Zavést povinné studijní pobyty v zahraničí - a to v obou zemích, studuje-li dotýčný na ÚTRL jazyky dva. Ideální by bylo zakomponovat tyto studijní pobyty do plánu studia, aby ti, kteří do

zahraničí vyjedou, nemuseli studium prodlužovat. Uvítala bych také více předmětů v cizím jazyce a větší kreditovou dotaci za jednotlivé povinné a povinně volitelné předměty. Studenti se dvěma obory na ÚTRL nemohou získat dostatek kreditů z povinných a povinně volitelných předmětů, a tak musí hloupě svou energii vkládat do leckdy nedůležitých volitelných předmětů, jen aby měli dostatek kreditů. Také bych uvítala lepší informovanost, co se organizace studia týče. Například před ukončením bakalářského studia nám studentům vůbec nebylo jasné, jak postupovat ohledně klauzurní práce. Je povinná, či nikoliv? Kolik kreditů za ni dostaneme? Což je mimochodem další nespravedlnost - klauzurní práce je hodnocena jen zápočtově - takže za ni není ani známka a kreditové ohodnocení - dva - je směšné.“ (R22, TCA-TCF)

Na ITAT jsme kvůli chybě při zadávání dotazníku na internetové platformě získali na poslední otázku jen dvě odpovědi:

„Dříve připravovat na profesní život, například už v bakalářském studiu vyučovat tlumočení.“ (Ri2, KT-IT, SL)

„Mám pocit, že mezi bakalářským a magisterským programem je příliš velký rozdíl. Možná by se mohlo už ve třetím ročníku bakalářského studia začít trénovat shadowing nebo by se pravidelně mohla provádět tlumočnická cvičení, aby si člověk zaprvé mohl vůbec představit, jak náročné tlumočení je a zadruhé, aby se na to připravil. Pokud člověk nemá k dispozici finanční zdroje nebo čas (v určitých jazykových kombinacích) na to, aby si magisterské studium prodloužil, mohou nastat velké starosti a tlak. Tomu by se možná dalo zabránit tím, kdyby bylo v ATT 1 a 2 více vyučovacích hodin a tím pádem i více možností k procvičování. Jak je známo, i univerzité chybí finanční zdroje pro více vyučovacích hodin, studentům by však mělo být umožněno, aby měli dostatek prostoru a času k (samostatnému) procvičování.“ (Ri1, ZJ-ÖGS, IT)

Někteří studenti však své připomínky a návrhy na zlepšení uvedli v odpovědi na otázky, které předměty jsou pro ně nejprínosnější. Například praktické tlumočnické předměty, kterých by ale mělo být víc či tlumočnické notace, která by ale měla být už v bakalářském cyklu studia. Jedna respondentka také zmínila, že vyučující by měli vyučovat jen to, na co jsou odborníci a co dělají i ve svém profesním životě (tlumočení by měli vyučovat tlumočníci, ne překladatelé).

2.5. Diskuze a shrnutí dotazníkového šetření

Při porovnávání ÚTRL a ITAT (na základě dotazníkového šetření i osobních zkušeností autorky práce se studiem na obou ústavech) vyšlo najevo, že se obě pracoviště v něčem shodují, například v tom, kolik vyučovacích hodin je věnováno praktickému nácviku tlumočení a kolik teorii. Dále je to fakt, že mnozí studenti nestihnou navazující magisterské studium ukončit za dva roky, což by měla být standardní délka studia. Podíl studujících mužů a žen je také téměř totožný.

Podobné jsou i preference studentů co se týče předmětů – nejoblíbenější jsou praktické tlumočnické předměty, zároveň studenti zmiňují významnou roli vyučujícího (jak je to dobrý odborník a pedagog).

Obdobná jsou i přání studentů, tedy aby bylo více praktických hodin tlumočení, ideálně aby se s tlumočením začalo dříve. Stejně je to u tlumočnické notace, kterou by se podle některých respondentů měli studenti učit už v bakalářském studiu, než si osvojí špatné návyky při zápisu.

K největším rozdílům mezi ÚTRL a ITAT patří to, že ITAT je atraktivní nejen pro rodilé mluvčí němčiny (minimální požadovaná úroveň němčiny před začátkem bakalářského studia je B2 a před začátkem navazujícího magisterského studia C1), ale i pro zájemce, jejichž mateřština je jedním z jazyků v nabídce ITAT (AR, B/CH/S, EN, FR, IT, ÖGS, RU, SL, ES, TR, HU). Díky tomu je na ústavu větší multilingvnost a multikulturalita, již mohou studenti dobře využívat nejen při studiu. Studenti na ÚTRL si kontakt k rodilým mluvčím musejí většinou zajistit mimo univerzitu.

Dalším rozdílem je to, že studenti na ÚTRL mohou bez problémů kombinovat studium tlumočnictví jednoho jazyka s kterýmkoli oborem na FF UK, jenž je možné studovat dvouoborově. Na ITAT si studenti standardně volí dva cizí jazyky (nerozhodnou-li se pro tlumočnictví a překladatelství s jedním cizím jazykem). Pokud by ale chtěli studium kombinovat s jiným oborem, museli by buď mít dvě plnohodnotná studia, nebo by museli požádat o individuální studium, v jehož rámci by tato možnost byla proveditelná, nicméně administrativně značně náročná.

Celkově lze říci, že většina studentů je se studiem na svém ústavu v celku spokojena, přesto ale pořád viděla velký prostor pro další zlepšování. Mnoho studentů z obou pracovišť by uvítalo více praktických tlumočnických předmětů, v ideálním případě aby se s jejich výukou začalo už dříve v bakalářském studiu. Dříve by se měla začít vyučovat i tlumočnická notace.

Studenti ÚTRL by si také přáli více hodin vyučovaných rodilými mluvčími v cizích jazycích, ideálně by to měli být experti ve svém oboru. Někteří by uvítali i rozšiřování slovní zásoby a terminologie z různých oblastí. Na ITAT probíhá výuka často s rodilými mluvčími, navíc jsou mezi spolužáky rodilí mluvčí různých jazyků, takže studenti mají pravděpodobně dostatek kontaktu s cizím jazykem a v našem šetření nevyslovili přání, že by chtěli více rodilých mluvčích.

Mnoho pražských respondentů by také uvítalo zprostředkování informací o tlumočnické profesi v praxi, o tom, jak začít podnikat, jak nastavit ceny, jak vyjednávat s klientem apod. Na ITAT je s touto tematikou vypisován povinný předmět nazvaný Berufskunde, který mnoho respondentů v našem šetření uvádělo mezi nejpřínosnějšími předměty. Předmět je vypisován zvláště pro překladatele a tlumočníky a mimo již zmíněné obsahy jsou do výuky zváni tlumočníci a překladatelé z praxe, kteří se dělí o své zkušenosti. Možná by stálo za to podobný předmět vypisovat i na ÚTRL.

Mezi návrhy na zlepšení od respondentů z ÚTRL se objevila i větší spolupráce se zahraničím a povinný studijní pobyt v zahraničí, který by byl dobře začlenitelný do standardního studia, aby tak studenti nebyli nuceni si studium prodlužovat. Zde je však nutno podotknout, že už teď mají studenti absolvující zahraniční pobyt možnost nechat si uznat předměty, které absolvovali na jiné vysoké škole. Problémem ale je, že ne všude je možné zapsat si adekvátní předměty, které by těm na ÚTRL zcela odpovídaly, a že málokterá zahraniční univerzita nabízí tlumočnické/překladačské semináře s češtinou.

3. Závěr

Cílem diplomové práce bylo zmapovat možnosti vzdělávání tlumočnicků mluvených a znakových jazyků v České republice a v Rakousku a zasadit situaci tlumočnicků v obou zemích do širšího rámce. Pro získání informací jsme využívali internetové rešerše, odbornou literaturu, dotazníkové šetření pro studenty a čerstvé absolventy Ústavu translatologie v Praze a Institutu teoretické a aplikované translatologie ve Štýrském Hradci a v neposlední řadě jsme vycházeli z osobních zkušeností se studiem na obou ústavech.

Ačkoli se práce měla původně vcelku úzce specializovat pouze na samotné vzdělávání tlumočnicků, při zpracovávání materiálu vyšlo najevo, že je nutné vyjasnit ještě další okolnosti, aby se i čtenář na tuto problematiku mohl podívat z širší perspektivy. Rozhodli jsme se tedy zařadit ještě kapitoly o situaci neslyšících v Česku a v Rakousku, definovali jsme pojmy související s komunikací neslyšících nezbytné pro orientaci v tématu, včetně legislativního zakotvení českého i rakouského znakového jazyka. Dále jsme zpracovali podmínky pro výkon povolání tlumočnicka v obou zemích a představili jednotlivé vzdělávací instituce pro vzdělávání tlumočnicků mluvených i znakových jazyků, přičemž jsme se podrobněji zabývali Ústavem translatologie v Praze a Institutem teoretické a aplikované translatologie ve Štýrském Hradci.

Mimoto jsme také popsali možnosti studia na Ústavu jazyků komunikace neslyšících, kde se v současné době připravuje na povolání velká část budoucích tlumočnicků pro neslyšící a kde by měl být v horizontu několika let otevřen bakalářský obor Tlumočnictví/překladatelství: čeština-český znakový jazyk. Přínos naší práce vidíme v tom, že by mohla být inspirací při přípravě akreditace zmiňovaného oboru.

V empirické části práce jsme provedli dotazníkové šetření, ve kterém jsme zjišťovali profil studenta na ÚTRL a ITAT a jejich spokojenost se studiem. Zjistili jsme, že studenti z obou ústavů za nejužitečnější považují všechny praktické předměty, ve kterých se učí dovednosti potřebné pro pozdější profesní život, a že by si přáli navýšit hodinovou dotaci těchto předmětů, případně s jejich výukou začít dříve. Mnoho respondentů z ÚTRL také vyslovalo přání zapojit do výuky více rodilých mluvčích cizích jazyků, nebo alespoň aby výuka u těch předmětů, v nichž je to možné, v cizím jazyce probíhala.

Téma vzdělávání tlumočnicků mluvených i znakových jazyků je velice aktuální a každou chvíli se pro něj mění podmínky, a to kvůli vydávání nových zákonů týkajících se vysokých škol, integrace žáků se speciálními potřebami, soudních tlumočnicků apod. V naší práci jsme jen do určité míry zpracovali výchozí rámec a současnou podobu vzdělávání tlumočnicků. V každém

případě zde zůstává mnoho dalších souvisejících oblastí, které by stálo za to zpracovat v jiných diplomových pracích, ať už by se jednalo o práce na ÚTRL nebo na ÚJKN. Mezi oblastí, které by se mohly dále zkoumat, patří porovnání situace tlumočnicků mluvených a znakových jazyků v různých evropských i mimoevropských zemích, společenské postavení a role tlumočnicků mluvených a znakových jazyků, rozdíly mezi finančním ohodnocením tlumočnicků mluvených a znakových jazyků apod. V budoucnu, až bude otevřen bakalářský studijní obor Tlumočnictví/překladatelství: čeština-český znakový jazyk, by rovněž stálo za to porovnat vysokoškolské vzdělávání tlumočnicků mluvených a znakových jazyků v České republice.

Doufáme, že vzdělávání tlumočnicků mluvených i znakových jazyků se bude nadále pozitivně rozvíjet a že při vytváření nových studijních oborů, případně při úpravě stávajících oborů, bude brán zřetel na dosavadní zkušenosti se vzděláváním v různých institucích a v různých zemích, aby tak mohly vznikat kvalitní programy na přípravu opravdových profesionálů.

4. Bibliografie

- Adamovská, Lenka. 2005. *Postavení konferenčního tlumočnicka ve společnosti: (teoreticko-empirická studie na příkladu České republiky a Rakouska)*. Praha: Diplomová práce ÚTRL FF UK.
- Čeňková, Ivana. 2015. „Co mají společného komunitní tlumočníci a interkulturní pracovníci?“ *Komoří bulletin*, léto: 6-8.
- Čeňková, Ivana. 2001. *Teorie a didaktika tlumočení I*. Praha: Desktop Publishing.
- Daneshmayer, Marion. 2008. „Eine kritische Analyse von Ausbildungsprogrammen im Bereich des Community Interpreting.“ V *Kommunaldolmetschen/Community interpreting: Probleme - Perspektiven - Potenziale: Forschungsbeiträge aus Österreich*, autor: Sonja Pöllabauer, Nadja Grbic, 336. Berlin: Frank & Timme.
- Dingová, Nad'a. 2009. „Soudní tlumočení pro neslyšící v praxi.“ *Soudní tlumočnick*, 35-38.
- Dingová, Nad'a. 2011. „Specifika soudního jednání za přítomnosti neslyšícího klienta.“ *Soudní tlumočnick*, 47-48. Přístup získán 14. 03 2016.
http://static.kstcr.cz/data/uploaded/1420755803534302/st_0110_11_web.pdf.
- Doušová, Lucie. 2012. *Současný stav soudního tlumočení v České republice*. Praha: Diplomová práce ÚTRL FF UK
- Dreier, Lena. 2012. *Zur Sprachenwahl von StudentInnen und AbsolventInnen nach Abschluss des Studiums. Eine Untersuchung im Lehrgang Gebärdensprache*. Graz: Diplomová práce ITAT, Karl-Franzens Universität Graz.
- Gorgolová, Eva, a Nad'a Hynková Dingová. 2015. „Specifika soudního tlumočení - Soudní tlumočení a neslyšící.“ *Komoří Bulletin*, Podzim a zima: 5-8.
- Grbić, Nadja. 1994. *Das Gebärdensprachdolmetschen als Gegenstand einer angewandten Sprach- und Translationswissenschaft unter besonderer Berücksichtigung der Situation in Österreich*. Graz: Nepublikovaná disertace Karl-Franzens-Universität Graz
- Grbić, Nadja. 1998. „Professionalisierung. Ein soziologisches Modell und ein Beispiel aus der Praxis des Gebärdensprachdolmetschens in Österreich.“ *Das Zeichen*, 612-623.
- Grbić, Nadja. 2006. „From 10-minute wedding ceremonies to three-week spa treatment programs: Reconstructing the system of sign language interpreting in Styria.“ V *Sociocultural Aspects of Translating and Interpreting*, autor: Anthony/Jettmarová, Zuzana/Shlesinger, Miriam Pym, 209-222. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Grbić, Nadja. 2008. *Kommunaldolmetschen, community interpreting: Probleme - Perspektiven - Potenziale: Forschungsbeiträge aus Österreich*. Berlin: Frank & Timme GmbH.

- Grbić, Nadja. 2009. „Sign Language Interpreter Training in Austria: An Integrated Approach.“ V *International Perspectives on Sign Language Interpreter Education*, autor: Jemina Napier (ed.), 3-14. Washington: Gallaudet University Press.
- Grbić, Nadja, a Sonja Pöllabauer. 2006. „Community Interpreting: signed or spoken? Types, modes, and methods“ .“ V *Linguistica Antverpiensia 5 (New Series – Themes in Translation Studies)*, 247-261.
- Grbić, Nadja, Barbara Andree, a Sylvia Grünbichler. 2004. *Zeichen setzen. Gebärdensprache als wissenschaftliche und gesellschaftspolitische Herausforderung*. Graz: Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft.
- Harvanková, Barbora. 2011. *Poskytování tlumočnických služeb pro neslyšící z hlediska krajů*. Praha: Bakalářská práce ÚČJTK FF UK.
- Hrubý, Jaroslav. 2009. „Tak kolik těch sluchově postižených u nás vlastně je.“ *Speciální pedagogika*.
- Hrubý, Jaroslav. 1999. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících po jejich vlastní osudu-I. díl*. Praha: FRPSP.
- Jiříčka, Jan. 2013. „Neslyšící se vracejí k přirozenému jazyku.“ *Soudní tlumočník*, 55-56.
- Krausneker, Verena. 2013. „Sprachenpolitik in Österreich Bestandaufnahme 2011.“ V *Sprachenpolitik in Österreich Bestandaufnahme 2011*, autor: Rudolf de Cillia a Eva Vetter, 127-141. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.
- Leikauf, Günter. 1997. „Metamorphosen eines Dolmetsch Instituts. 50 Jahre Übersetzer- und Dolmetscherausbildung an der Universität Graz.“ V *Text, Kultur, Kommunikation: Translation als Forschungsaufgabe*, autor: Michaela Wolf Nadja Grbić, 15-29. Tübingen: Stauffenburg.
- Leitner, Katja. 2012. *Studienabbrüche im Studiengang ÖGS – Ursachen und Konsequenzen*. Graz: Diplomová práce ITAT, Karl-Franzens Universität Graz.
- Linhartová, Yveta. 2014. „Aktuální problémy soudního tlumočení v ČR.“ *Soudní tlumočník*, 46-49.
- Mayer, Felix. 2007. „Die Ausbildungssituation an den Ausbildungseinrichtungen für Übersetzer und Dolmetscher in den Deutschsprachigen Ländern.“ V *Tradurre: Formazione e professione*, autor: Maria Musaschio a Geneviève Henrot Sostero, 213-218. Padova: CLEUP.
- Negovec, Ljubica. 1997. *Die Geschichte des Institutes für Übersetzer- und Dolmetscherausbildung der Karl-Franzens-Universität Graz*. Diplomová práce ITAT, Karl-Franzens Universität Graz
- Novotná, Eva. 2013. *Uplatnění absolventů oboru překladatelství a tlumočnictví v praxi*. Praha: Filozofická fakulta UK v Praze.

- Pöchhacker, Franz. 2000. *Dolmetschen. Konzeptuelle Grundlagen und deskriptive Untersuchungen*. Tübingen: Stauffenburg.
- Rubáš, Stanislav. 2013. „Ztraceni v Překladu?“ Expozice k 50. výročí výuky překladatelství a tlumočnictví v Praze, Praha: ÚTRL FF UK.
- Stewart, David Alan, Jerome Daniel Schein, a Brenda E. Cartwright. 2004. *Sign Language Interpreting: Exploring its Art and Science*. Boston: Pearson/Allyn and Bacon.
- Šebková, Helena. 2008. *Úvod do tlumočnické profese a vzdělávací systému tlumočnicků v ČR a v zahraničí*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o. s.
- Toráčová, Veronika. 2008. *Tlumočení pro neslyšící a související legislativa*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o.s.
- Wills, Wolfram. 1999. *Translation and interpreting in the 20th century: focus on German*. Philadelphia: J. Benjamins.

Internetové zdroje

- Anglicko-české gymnázium Amazon - Studijní obor: Gymnázium s jazykovým zaměřením
<http://www.gymnazium-amazon.cz/pro-zajemce/predmety-a-obory/studijni-obor-gymnazium-s-jazykovym-zamerenim> [cit. 17. 3. 2016]
- Anglicko-české gymnázium Amazon v Praze – Maturita
<http://www.gymnazium-amazon.cz/pro-zajemce/maturita> [cit. 17. 3. 2016]
- Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad FF UPOL – Informační brožura
www.anglistika.upol.cz/fileadmin/kaa/katedra/uchazeci/brozura_ATP_2012.pdf
 [cit. 5. 4. 2016]
- Belisha Beacon – mastering languages – reference
<http://www.belisha.cz/reference/> [cit. 17. 3. 2016]
- Biskupské gymnázium J. N. Neumanna v Českých Budějovicích
<http://www.bigy-cb.cz/bigy/> [cit. 15. 6. 2016]
- Careers with the european union
http://europa.eu/epso/index_cs.htm [cit. 1. 7. 2016]
- Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící – Databáze tlumočnicků
http://www.cztn.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=84&Itemid=83
 [cit. 11. 6. 2016]
- Community Interpreting, Universitäre Weiterbildung, Universität Innsbruck
<https://www.uibk.ac.at/weiterbildung/universitaetskurse/community-interpreting/>
 [cit. 23. 3. 2016]

Curriculum für das Bachelorstudium Transkulturelle Kommunikation

http://studentpoint.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/studentpoint_2011/Curricula/Bachelor/BA_TranskulturelleKommunikation.pdf [cit. 24. 3. 2016]

Curriculum Kommunal Dolmetschen Uni for Life Graz

http://www.uniforlife.at/fileadmin/user_upload/documents/Sprachen/Curricula/Curriculum_KommunalDolmetschen.pdf [cit. 23. 3. 2016]

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka – O komoře

<http://www.cktjzj.com/o-komore> [cit. 15. 6. 2016.]

Český statistický úřad – Národnost a mateřský jazyk

<https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/19920911+2400013a08.docx/fba9bd28-2825-4ebd-a73b-a6b2befff863?version=1.0>. [cit. 19. 4. 2016]

Český statistický úřad – Sčítání lidí, domů a bytů

<https://www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu> [cit. 19. 4. 2016]

EUROPA > Tlumočení pro Evropu - Pracovní příležitosti pro tlumočníky v institucích EU

http://europa.eu/interpretation/index_cs.htm [cit. 1. 7. 2016]

Fachbereich Translations-, Sprach- und Kulturwissenschaft der Universität Mainz in Gernersheim

www.fask.uni-mainz.de/ [cit. 1. 7. 2016]

FF UPOL - Studijní obory pro akademický rok 2016/2017 - Němčina se zaměřením na tlumočení a překlad

<http://www.ff.upol.cz/skupiny/zajemcum-o-studium/bakalarske-a-magisterske-studium/studijni-obory/obor/nemcina-se-zamerenim-na-tlumoceni-a-preklad-1/> [cit. 5. 4. 2016]

FF UPOL Studijní obory pro akademický rok 2016/2017 Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad

<http://www.ff.upol.cz/skupiny/zajemcum-o-studium/bakalarske-a-magisterske-studium/studijni-obory/obor/anglictina-se-zamerenim-na-komunitni-tlumoceni-a-preklad/> [cit. 9. 4. 2016]

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy – Studijní plány

<http://www.ff.cuni.cz/studium/studijni-obory-plany/studijni-plany/> [cit. 1. 7. 2016]

Goethe Institut – Kurzy němčiny

<http://www.goethe.de/ins/cz/pra/lrn/deu/spk/ueb/csindex.htm> [cit. 9. 4. 2016]

Gong – Počátky tlumočení pro neslyšící v českých zemích

<http://www.gong.cz/pocatky-tlumoceni-pro-neslysici-v-ceskych-zemich-aneb-90-let-od-vzniku-teto-profese-u-nas-dil-1/2014/05/14> [cit. 20. 4. 2016]

Gymnázium Jana Nerudy v Praze

<http://www.gjn.cz/> [cit. 1. 7. 2016]

Gymnázium prof. Jana Patočky v Praze – Překladačský seminář

<http://www.gpjp.cz/studium/seminare-3/prekladatelsky-seminar> [cit. 13. 4. 2016]

Hodnocení rozvoje Ústavu translatologie Hodnocení rozvoje Ústavu translatologie 2013–2015

http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-58-version1-utrl_bilance_20132015.pdf [cit. 16. 6. 2016]

Hope jazykový servis.cz – Tlumočnické kurzy

<http://www.jazykovyservis.cz/tlumoceni/tlumocnicke-kurzy/> [cit. 17. 3. 2016]

Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft, Karl-Franzens-Universität Graz

<https://translationswissenschaft.uni-graz.at/> [cit. 1. 7. 2016]

Institut für Translationswissenschaft, Universität Innsbruck

<https://www.uibk.ac.at/translation/> [cit. 1. 7. 2016]

Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky hlavního města Praha – Typy kurzů

<http://www.sjs.cz/kurzy-pro-verejnost/typy-kurzu.html> [cit. 17. 3. 2016]

Jednání Studijní komise FF UK, 18. března 2016

www.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/2013/01/SK_2016_03.docx [cit. 16. 6. 2016]

Jednota tlumočnicků a překladatelů - Jak se stát tlumočnickem nebo překladatelem?

http://www.jtpunion.org/spip/article.php3?id_article=1108 [cit. 17. 3. 2016]

Jednota tlumočnicků a překladatelů – Mladí vpřed a staří na svá místa

http://www.jtpunion.org/spip/IMG/html/Mladi_vpřed.html [cit. 11. 6. 2016]

Jednota tlumočnicků a překladatelů - Zpráva o činnosti za funkční období 2012 až 2015

http://www.jtpunion.org/spip/article.php3?id_article=4805 [cit. 13. 4. 2016]

Komora soudních tlumočnicků České republiky - Jak se stát soudním tlumočnickem

<http://www.kstcr.cz/cz/jak-se-stat-soudnim-tlumocnikem> [cit. 31. 3. 2016]

Komora soudních tlumočnicků české republiky - Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, v platném znění

<http://www.kstcr.cz/cz/legislativa-zakony-zakon-c-36-1967-sb-o-znalcich-a-tlumocnicich-v-platnem-zneni> [cit. 2. 4. 2016]

Koncepce rozvoje Ústavu translatologie Koncepce rozvoje Ústavu translatologie v letech 2016–2018

http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-58-version1-utrl_koncepce_20162018.pdf [cit. 16. 6. 2016]

Koncepce Ústavu jazyků a komunikace neslyšících FF UK pro období 1. 1. 2015–31. 12. 2017

[http://ujkn.ff.cuni.cz/sites/default/files/UJKN_koncepce_2015-2017_hudakova%20\(2\).pdf](http://ujkn.ff.cuni.cz/sites/default/files/UJKN_koncepce_2015-2017_hudakova%20(2).pdf) [cit. 16. 6. 2016]

Lingua - Komunitní tlumočení ve styku s cizinci a menšinami - Rekvalifikační kurz pro odbornou veřejnost

<http://lingua.ff.cuni.cz/> [cit. 13. 6. 2016]

Ministerstvo spravedlnosti České republiky – Evidence znalců a tlumočnicků

[http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/\\$\\$SearchForm?OpenForm&Seq=1#_RefreshKW_select_5](http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/$$SearchForm?OpenForm&Seq=1#_RefreshKW_select_5) [cit. 3. 4. 2016]

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – Boloňský proces

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/bolonsky-proces-2> [cit. 1. 7. 2016]

Österreichische Gebärdensprach-DolmetscherInnen- und -ÜbersetzerInnen-Verband - Was ist der ÖGSDV?

<http://www.oegsdv.at/was-ist-der-oegsdv/> [cit. 17. 3. 2016]

Österreichische Gebärdensprach-DolmetscherInnen- und -ÜbersetzerInnen-Verband – Wege zum Beruf

<http://www.oegsdv.at/wege-zum-beruf/> [cit. 17. 3. 2016]

Österreichische Gebärdensprach-DolmetscherInnen- und ÜbersetzerInnen-Verband – Seminarbeschreibung AchtungFertigLos 6

<http://www.oegsdv.at/web/wp-content/uploads/Seminarbeschreibung-AFL6.pdf> [cit. 17. 3. 2016]

Ostravská univerzita v Ostravě - Celoživotní vzdělávání

<http://www.osu.cz/index.php?kategorie=14&id=4298&idkurz=143> [cit. 13. 4. 2016]

Pevnost - České centrum znakového jazyka

<http://www.pevnost.com/> [cit. 1. 7. 2016]

Právní prostor - Rozhovor: Deset otázek k připravovanému zákonu o znalcích a tlumočnících

<http://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/k-deset-otazek-k-pripravovanemu-zakonu-o-znalcich-a-tlumocnicich> [cit. 4. 4. 2016]

Ruce.cz – Co je to kultura neslyšících

<http://ruce.cz/clanky/131-co-to-je-kultura-neslysicich> [cit. 3. 7. 2016]

Ruce.cz – Co je znakový jazyk, znakovaná čeština

<http://ruce.cz/clanky/188-co-je-znakovy-jazyk-znakovana-cestina> [cit. 20. 4. 2016]

Ruce.cz – Neslyšící tlumočník

<http://ruce.cz/clanky/50-neslysici-tlumocnik> [cit. 18. 4. 2016]

Ruce.cz – Rozhovor s Věrou Strnadovou o novele komunikačního zákona

<http://ruce.cz/clanky/505-rozhovor-s-verou-strnadovou-o-novele-komunikacniho-zakona> [cit. 18. 4. 2016]

Studierendenstatistik Karl-Franzens-Universität Graz

https://online.uni-graz.at/kfu_online/Studierendenstatistik.html?pAuswertung=8&pSJ=1691&pSemester=S&pGruppierung=1 [cit. 4. 7. 2016]

Studijní informační systém – předměty – Základy českého znakového jazyka

<https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=predmet&kod=ACN300396&dlpar=YToxOntzOjg6InByZWVtZXRS5IjthOjE6e3M6Mzoic2tyIjtzOjQ6IjIwMTQ0O3I9> [cit. 1. 7. 2016]

Tiché zprávy - Rozhovor s Petrem Vysuckem o Vyšší odborné škole pro tlumočníky znakového jazyka

<http://www.tichezpravy.cz/rozhovor-s-petrem-vysuckem-o-vyss-i-odborne-skole-pro-tlumocniky-znakoveho-jazyka/> [cit. 13. 6. 2016]

Tichý svět – Vaši tlumočníci

<http://www.tichysvet.cz/vasi-tlumocnici> [cit. 13. 6. 2016]

Tlumočnické kurzy CŽV pro odbornou veřejnost letní semestr 2015/2016

<http://linguaczv-public.ff.cuni.cz/> [cit. 13. 6. 2016]

Tond – Slovníček pojmů

<http://www.tond.cz/slovník> [cit. 1. 7. 2016])

Universitätslehrgang Logo! Übersetzen und Dolmetschen für Gebärdensprachen,
Schriftdeutsch und Internationale Gebärde

<http://www.logo-salzburg.at/> [cit. 13. 6. 2016]

Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, informace o studiu, studijní rok
2015/2016

http://www.ff.upol.cz/fileadmin/user_upload/FF-dokumenty/studijni/modra_kniha/15-16/FF.pdf [cit. 5. 4. 2016]

Ústav jazyků a komunikace neslyšících FF UK – profil absolventa

<http://ujkn.ff.cuni.cz/obor/profil-absoventa> [cit. 16. 6. 2016]

Ústav jazyků a komunikace neslyšících FF UK – Univerzita třetího věku

<http://ujkn.ff.cuni.cz/student/U3V> [cit. 1. 7. 2016]

Ústav translatologie – Profily absolventů

<http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-94.html> [cit. 17. 3. 2016]

Ústav translatologie FF UK – Kdo jsme?

<http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-161.html> [cit. 17. 3. 2016]

Ústav Translatologie FF UK - The European Masters in Conference Interpreting

<http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-155.html> [cit. 13. 6. 2016]

Vyplňto.cz

<https://www.vyplnto.cz/> [cit. 1. 7. 2016]

Vyšší odborná škola, Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové -
Tlumočnictví českého znakového jazyka

<http://neslhc.com/vyssi-odborna-skola/program-tlumocnictvi-czj/> [cit. 20. 4. 2016]

Where is Interpreting heading and how can training courses keep up?

<http://www.emcinterpreting.org/?q=node/66> [cit. 16. 6. 2016]

Zentrum für Translationswissenschaft, Universität Wien

<https://transvienna.univie.ac.at/> [cit. 1. 7. 2016]

Zpráva o zahraniční praxi ITAT Graz

<https://translationswissenschaft.uni-graz.at/de/studieren/infos-fuer-studierende/ausland-praxis/auslandsaufenthalt/> [cit. 24. 3. 2016]

5. Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník s odpověďmi pro studenty ÚTRL

Příloha ě: Dotazník s odpověďmi pro studenty ITAT